

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL DIŞI ÖĞRENMEYE
YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Ümmüğülsüm TORUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Ümmügülsüm TORUN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL DIŞI ÖĞRENMEYE
YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS AND
PRESERVICE TEACHERS ON OUT OF SCHOOL
LEARNING

Hazırlayan
Ümmügölsüm TORUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Ümmügülsüm TORUN tarafından hazırlanan “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenmeye Yönelik Görüşleri*” adlı tez çalışması 05.08.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Eray ALACA

Üye.....(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Hamza YAKAR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

05/08/2021

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

05/08/2021

Ümmügülsüm TORUN

İmza

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL DIŞI ÖĞRENMEYE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ümmügülsüm TORUN

Danışman: Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

2021 – 123

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Doç Dr. Tercan YILDIRIM (Danışman)

Doç. Dr. Eray ALACA

Dr. Öğretim Üyesi Hamza YAKAR

Türkiye’ de 2005 yılından itibaren eğitimde esas alınan yapılandırmacı yaklaşım gereği öğrenci merkezli, çok perspektifli ve çevre ile etkileşimin ön plana çıktığı bir eğitim öğretim sistemi esas alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı da bu esaslar dikkate alınarak öğrenmenin kalıcılığını sağlayacak ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek şekilde tasarlanmış ve programın odağında öğrenciler yer almıştır. Öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldığı ve merkezde yer aldığı okul dışı öğrenme etkinlikleri de bu konu da önemli bir yere sahiptir. Okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrenciler sınıf duvarlarının veya okul binasının dışına çıkarak; yaparak ve yaşayarak, araştırıp inceleyerek ve var olan bilgiyi sentezleyerek bir sonuca varmakta ve birçok beceriyi de kazanmış olmaktadır. Öğrencilere birçok katkısı olan okul dışı öğrenme etkinliklerinin rehberi konumunda yer alan öğretmenlerinde bu konuda bilgi, beceri ve farkındalığa sahip olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda araştırma da sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumlarını, bilişsel yapılarını ve uygulama durumlarını belirlemek olarak hedeflenmiştir.

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılarak yapılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırmanın çalışma gurubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kırşehir ili merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler

Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan son sınıf ğrencisi 20 ğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre genel olarak öğretmenlerin ve ğretmen adaylarının okul dışı öğrenmenin ne anlam ifade ettiği, dersin işlenişine ve öğrencilere sağladığı katkı konusunda farkındalık sahibi oldukları aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamları ile buldukları şehirde yer alan okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler verebildiği ve programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğine dair bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerin geneli derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiklerini ve öğrencilere sağlamış olduğu katkıyı dile getirirken, bir kısım ğretmen ise uygulama sürecinde yasal işlemler, zaman sıkıntısı gibi birçok sorunla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının bir kısmı lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmadığını ifade ederken katılanlar ise kendilerine birçok katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Adaylar meslek hayatlarına başladıkları zaman gerekli koşullar sağlandığında okul dışı öğrenme etkinliklerine yer vereceklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okul Dışı ğrenme, ğretmen ve ğretmen Adayı, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS AND PRESERVICE TEACHERS ON OUT OF SCHOOL LEARNING

M.Sc.Thesis

Preparer: Ümmügülsüm TORUN

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Tercan YILDIRIM

2021 - 123

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of Turkish and Social Science Education

Department of Social Studies

Jury

Assoc. Prof. Dr. Tercan YILDIRIM

Assoc. Prof. Dr. Eray ALACA

Asst. Prof. Dr. Hamza YAKAR

As a result of the constructivist approach that has been based on education in Turkey since 2005, a student-centered, multi-perspective and environmental interaction has been based on an educational training system. The social studies curriculum was also designed to ensure the permanence of learning and develop high-level thinking skills, taking into account these principles, and the focus of the program was on students. This issue also has an important place in the extracurricular activities in which students actively participate in educational activities and participate in the center. Through extracurricular learning activities, students come to a conclusion by going outside the classroom walls or school building; by doing and living, researching and examining and synthesizing existing knowledge, and they have gained many skills. Students should have knowledge, skills and awareness in their teachers, who are in the position of a guide to extracurricular learning activities that have many contributions. In this context, the research aims to determine the awareness States, cognitive structures and application states of social studies teachers and teacher candidates for out-of-school learning.

The research was conducted using a phenomenon pattern from qualitative research methods. Data was collected using a semi-structured interview form and subjected to content analysis. In the study group of the research in the academic year 2020-2021, the Ministry of Education who work in secondary schools in the Central District of Kırşehir 20 Kırşehir Ahi Evran University in the academic year 2020-2021 teacher and Social Studies, Faculty of Education, Department of teacher candidates who are studying in social studies education consisted of 20 seniors.

According to the data obtained as a result of the research, what it means for teachers and teacher candidates learning outside of school in general, they have awareness of its contribution to

the course and students at the same time, in social studies that can be used out-of-school learning environments in which they are located located in the town with out-of-school learning environments in the program and can give examples of out-of-school learning activities were informed that was advised. In general, the teachers involved in the study included out-of-school learning activities in their courses and expressed the contribution they made to the students, while some teachers stated that they faced many problems in the implementation process, such as legal actions, Time shortages. Some of the teacher candidates stated that they did not participate in out-of-school learning activities in undergraduate education processes, while those who participated stated that they made many contributions to themselves. Candidates have stated that when they start their professional life, they will participate in out-of-school learning activities when the necessary conditions are met.

Keywords: Out-Of-School Learning, Teacher and Teacher Candidate, Social Studies

ÖN SÖZ

Eğitim ve öğretim her dönemde toplumlar için önemli bir yere sahip olmuştur. İnsanlar var olduğu andan itibaren kendilerini geliştirmeyi bir gereksinim olarak görmüşlerdir. Bireylerin içinde var oldukları topluma uyum sağlayabilmeleri ve kendilerini geliştirebilmeleri için eğitime önemli görevler düşmektedir. Eğitim ve öğretim bu noktada toplumlar için vazgeçilmez ve sürekliliği olan bir kurum haline gelmiştir. Toplumsal süreç içerisinde her alanda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, eğitim ve öğretim sistemi üzerinde de etkili olmuş ve çeşitli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Bireylerden beklenen niteliklerde yaşanan bu gelişmelere paralel olarak değişme göstermiştir. Araştıran, sorgulayan, eleştirel düşünen ve üst düzey düşünme becerilerine sahip olmak bireylerden beklenen nitelikler arasında yer almıştır. Ancak beklenen bu niteliklere bireylerin sahip olabilmesi için aldıkları eğitiminde nitelik olarak gelişmiş olması gerekmektedir. Bu yüzden sadece sınıfla veya okul duvarları ile sınırlandırılmış eğitim ve öğretim yerine öğrencilerin aktif bir şekilde süreç içerisinde yer alabileceği öğretim sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda okul dışı öğrenme etkinlikleri öğrencilerin gelişmesi için önemli bir yere sahiptir ve ilerleyen yıllarda da sahip olmaya devam edecektir. Bu çalışmada sosyal bilgiler dersi içinde önemli bir yere sahip olan okul dışı öğrenme etkinliklerinin yürütülmesinde kendilerine görevler düşen sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumları, bilişsel yapıları ve uygulama durumları belirlenmek istenmiştir.

Araştırmamın başlamasından önce ve sonraki süreçte ihtiyacım olan her anda gerekli bilgi ve tecrübesi ise yol gösteren, ayrıca araştırma sürecim boyunca sabırla ilgilenen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Tercan Yıldırım' a, hem lisans hem de yüksek lisans öğrenim sürecim boyunca önerilerine ve desteklerine ihtiyaç duyduğum her noktada bana yardımcı olan, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen bölüm hocalarıma, tez savunmamda yer alarak kıymetli görüşleri ile çalışmama destek olan Doç. Dr. Eray ALACA ve Dr. Hamza YAKAR hocalarıma, bu süreçte gerek psikolojik gerekse akademik alanda yoruldum dediğim veya desteğine ihtiyaç duyduğum tüm zamanlarda bütün içtenliği ile bana yardımcı olan yol arkadaşım Ayşe PAKSOY' a teşekkürlerimi sunuyorum. En büyük teşekkürü ise bana bu gururu yaşama fırsatı veren aileme sunuyorum. Öğrenim hayatım boyunca her daim bana olan inancını ve desteğini hissettiğim özellikle akademik alanda ilerlemem için teşvik eden ve destek olan babam Abdullah TORUN ve annem Sevim TORUN' a sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
1.4. VARSAYIMLAR	6
1.5. TANIMLAR	6
BÖLÜM II.....	7
2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	7
2.1. AKTİF ÖĞRENME	8
2.2. OKUL DIŞI ÖĞRENME	9
2.3.OKUL DIŞI ÖĞRENME SÜRECİNİ PLANLAMA	11
2.4. OKUL DIŞI ÖĞRENME VE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM.....	13
2.5. OKUL DIŞI ÖĞRENME VE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNE KATKILARI	13
2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA OKUL DIŞI ÖĞRENME	14
2.7. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI.....	16
2.7.1. Sözlü Tarih.....	16
2.7.2. Yerel Tarih	20
2.7.3. Müze	23
2.7.4. Sanal Müze ve Turlar.....	26
2.7.5. Tarihsel Mekanlar ve Alanlar.....	28
2.7.6. Tarihsel Şehitlikler, Anıtlıklar ve Mezarlıkların Kullanımı	29
2.7.7. Resmî Kurumlar	30
2.7.8. Coğrafi Alanlar.....	31

2.7.9. Doğa Eğitimi	33
2.8. OKUL DIŞI ÖĞRENME SÜRECİNDE YAŞANAN SORUNLAR	35
2.9. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	36
2.9.1.Yurt İçi İlgili Çalışmalar	36
2.9.2.Yurt Dışı İlgili Çalışmalar	47
BÖLÜM III	49
3. YÖNTEM	49
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	49
3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	49
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	51
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	51
BÖLÜM IV.....	55
4. BULGULAR.....	55
4.1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ FARKINDALIK DURUMLARI.....	55
4.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ BİLİŞSEL YAPILARI	65
4.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ UYGULAMA DURUMLARI	73
BÖLÜM V	80
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	80
5.1. SONUÇ, TARTIŞMA.....	80
5.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Farkındalık Durumlarına Yönelik Sonuçlar	80
5.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Bilişsel Yapılarına Yönelik Sonuçlar.....	82
5.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Uygulama Durumlarına Yönelik Sonuçlar	84
5.2. ÖNERİLER	86
KAYNAKÇA.....	88
EKLER.....	94
EK 1. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ	95
EK 2. GÖRÜŞME FORMU	96
EK 3.VELİ İZİN BELGESİ.....	98
EK 4. GEZİ BİLGİ FORMU	99
EK 5. KATILIMCI LİSTESİ	100
EK 6. OKUL GEZİLERİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ	101
EK 7. GEZİ PLANI.....	104
ÖZGEÇMİŞ	106

TABLULAR/ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri.....	51
Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri.....	52
Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenmenin Ne Anlam İfade Ettiğine Yönelik Görüşleri.....	55
Tablo 4.2. Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinin Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenişine Ne Gibi Katkıları Olabileceğine Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri.....	59
Tablo 4.3. Okul Dışı Öğrenme Etkinlikleri İle Öğrencilere Hangi Bilgi Ve Becerilerin Kazandırılabilmesine Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri..	62
Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Nereler Olabileceğine Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri..	65
Tablo 4.5. Buldukları Şehirde Okul Dışı Öğrenme Etkinlikleri Yapabilecekleri Ortamların Nereler Olabileceğine Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri.....	67
Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Okul Dışı Etkinliklerin Önerilmekte Olup Olmadığına Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri.....	68
Tablo 4.7. Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Hangi Öğrenme Alanları/Kazanımları ve Konuları İle İlişkilendirilebileceğine Dair Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri.....	71
Tablo 4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Yer Verme Durumlarına Göre Görüşleri	73
Tablo 4.9. Öğretmen Katılımcıların Derslerinde Uygulamış Oldukları Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinde İzledikleri Sürece Dair Görüşleri.....	74
Tablo 4.10. Adayların Lisans Öğrenim Süreçlerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre Görüşleri	77
Tablo 4.11. Adayların Lisans Öğrenim Süreçlerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine	

Katılma ve Katılmama Durumlarına Yönelik Görüşleri	77
Tablo 4.12. Adayların Öğretmenlik Mesleğine Başladıklarında Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Derslerinde Yer Verme Durumlarına İlişkin Görüşleri.....	78
Tablo 4.13. Adayların Mesleğe Başladıklarında Uygulayacakları Örnek Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Görüşleri.....	79

Şekil 3.1. Nitel Araştırma Verilerinin Analizinde İzlenen Süreç ve Aşamalar.....54

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu araştırmada kullanılmış kısıltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısıltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

ÇEKÜL

evre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı

ICOM

Uluslararası Müze Konseyi

MEB

Milli Eğitim Bakanlığı

STK

Sivil Toplum Kuruluşu

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada verilen çeşitli kavramların tanımları üzerinde durulmuştur.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Nitelikli bireyler yetiştirmek insanlık tarihi boyunca eğitim ve öğretime yüklenen en önemli amaçlar arasında yer almıştır. Ancak her alanda yaşanan hızlı değişim eğitim sistemi üzerinde de etkili olmuş ve birçok yeni amacın, yaklaşımın ve anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çağdaş toplumlarda nitelikli insan olmak için bilgiyi anlamak veya ezberlemek yeterli görülmemekle birlikte bilgiye ulaşan, ulaştığı bilgiyi yaşamında kullanan ve düşünme becerilerine sahip olabilmek nitelikli insan olmanın özellikleri arasında yer almıştır (Çalışkan, 2009: 58).

Günümüzde çeşitli alanlarda yaşanan gelişmeler bilgi, teknoloji ve insan niteliklerini de birçok açıdan etkilemiş ve bu etki ile birlikte karşımıza çıkan sorunlarında oldukça karmaşık bir özelliğe sahip olmasına neden olmuştur. Bilginin hızla gelişip arttığı ve teknolojinin çeşitli boyutlarıyla birlikte hayatımızın her alanında yer aldığı bu süreçte kendisine sunulanları sadece ezberlemekle yetinen bireylere değil bilginin çeşitli boyutlarını analiz edip sentezleyebilen ve elde ettiği bilgiler ile karşısına çıkan sorunlara çözüm önerileri getirebilen bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Aktif öğrenme; öğrenenin kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu aldığı, öğrenene öğrenme sürecinin çeşitli boyutlarında karar alma ve öz düzenleme yapma fırsatı sağlayan ve karmaşık öğrenmeler ile zihinsel becerilerini kullanmalarına teşvik edilen bir öğrenme süreci olarak nitelendirilmektedir. Aktif öğrenme ile birlikte ezberden uzak düşünen, sorgulayan, araştıran ve çözüm önerileri sunabilen bireyler yetiştirilmek istenmektedir (Çelik, Şenocak, Bayrakçeken, Taşkesenligil ve Doymuş, 2005:157).

Öğretim sürecinin merkezinde öğretmenin yer aldığı eğitim ortamlarında bilgilerin anlatılma sırasına ve ne kadar anlatılacağına öğretmenler karar verdiği için öğrenciler verilen bilgileri anlamada ve yorumlamada zorluklar yaşamaktadır. Ancak aktif öğrenme ortamlarında öğretmenler öğrencilerin kendi öğrenmelerine olanak sağlayarak sorumluluk almalarına ve edindikleri bilgileri günlük hayatlarında uygulayabilmeleri için gerekli olan becerileri geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Aktif öğrenmenin uygulandığı ortamlarda

öğretmen ve öğrencilerin görev ve sorumlulukları da değiştiği için kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri de değişme göstermektedir. Öğretmenin aktif olduğu düz anlatım yönteminden, öğretmen ve öğrencinin birlikte çalıştığı araştırma yöntemlerinin kullanımı, soru cevap yöntemleri, yaratıcılık ve işbirlikli öğrenmeye teşvik eden öğretim yöntem ve teknikleri tercih edilmektedir (Aydede ve Kesercioğlu, 2012: 38).

Yaşanan bu gelişmeler eğitim öğretim programlarının da geliştirilmesini zorunlu kılmış ve programlarda yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım bireysel farklılıkları ön plana alan, öğrenenin süreçte aktif olduğu ve bu yüzden de çok daha etkili ve verimli öğrenmelerin gerçekleştiği bir yaklaşımdır. 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren önce ilkokul daha sonra ise ortaokul programlarında yapılandırmacı yaklaşım esas alınmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan programlardan bir tanesi de sosyal bilgiler öğretim programıdır. Hazırlanmış olan yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile öğrencilerin içinde yaşadıkları çevreye karşı duyarlı, bilgiyi kendi tecrübelerine göre sosyal ve kültürel bağlam içerisinde tekrardan oluşturan, eleştiren, doğru kararlar verebilen ve yaratıcılığın ön planda olduğu bireyler olarak yetiştirilmeleri hedeflenmiştir (Karadeniz, Eker ve Burunsuz, 2015: 567).

Dersin anlatımını zenginleştirmek ve öğrencilerde birçok beceri kazandırabilmek için kullanılan çeşitli tekniklerle birlikte öğretim sürecine dahil edilen ve öğrenciyi aktifleştiren okul dışı öğrenme ortamları da önemli bir yere sahiptir. Okul dışı eğitim; doğada ve yaşanılan çevrede yapılan, eğitim amaçlı aktiviteleri içeren öğrenme süreçlerini kapsamaktadır. Sınıfta yapılan öğrenmeye göre daha az yapılandırılmış, daha çok kendiliğinden gelişen ve duruma göre sürpriz öğelerin gelişebildiği bir eğitimidir (Tatar ve Bağrıyanık, 2012 : 883). Okul dışı öğretimin öğrenciyi merkeze alması ve öğrenciye kendi yaşantısı yoluyla tecrübe kazandırması hem öğretimi zevkli hale getirmekte hem de kalıcılığı artırmaktadır. Yenilenen program anlayışına göre düşündüğümüzde planlı ve programlı bir şekilde ilerleyen eğitim öğretime okulun dışını da dahil ederek öğrencilerin bilgiyi yerinde edinmesini, somutlaştırarak öğrenmesini ve üzerinde düşünmesini sağlaması açısından okul dışı öğretim oldukça önemlidir (Türkmen, 2019: 8).

Herhangi bir konu üzerinde, müzelerde veya tarihi mekanlarda gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretimi ile kavramlar ve olaylar öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilir ve öğrencilerin başka yerde edinemeyecekleri bilgiye ve tecrübeye sahip olmalarına olanak sağlanır. Tarihi mekanlar veya arazi çalışmalarıyla yapılan öğretimlerde öğrenciler, çevrelerinde yer alan farklı yerleşim ortamlarını, farklı bireyleri tanıyacak ve kendi

yaşadıkları ortam ile mekânsal ilişkiyi algılayacak ve mekân- tarih ilişkisini de kurmuş olacaktır. Yakın çevresini iyi tanıyan ve algılayan bireylerin olayları küresel boyutta düşünebilme becerileri de gelişme gösterecektir (Meydan ve Akkuş, 2014: 404).

Eğitim ve öğretime dahil edilen okul dışı öğrenme etkinliklerinin hem öğretim sürecine hem de öğrencilere sağlamış olduğu katkıları göz önüne alındığında özellikle etkin ve aktif vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen bir ders olan sosyal bilgiler için önemli bir yere sahiptir. Okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen öğrenme etkinlikleri hem öğrenciler hem de öğretmenler için öğretimi zevkli hale getirmektedir. Öğrencilerin sosyal birer vatandaş olarak yetiştirilmesinde de katkısı çok fazladır. Teknoloji çağı olarak adlandırabileceğimiz günümüz şartlarında öğrenciler ellerinde bulunun teknolojik aletler aracılığıyla istedikleri her an bilgiye ulaşabilmekte ve istedikleri her yeri sanal dünya aracılığıyla da gezebilmektedirler. Bu gerçeklik karşısında eğitim ve öğretimin kapalı mekanlarla sınırlı tutulamayacağı açıktır. Bu durum sadece sosyal bilgiler dersi için değil tüm dersler için de geçerlidir. Böyle bir zamanda öğrencilerin ilgisini derse çekmek ve gerçek dünyadan kopmasının önüne geçebilmek için öğrencileri gerçek yaşamla karşı karşıya getirmek ve kendi tecrübelerini kazanmalarını sağlamak gerekmektedir. Bu durumda okul dışı öğrenmenin eğitimdeki yerinin gün geçtikçe arttığını göstermektedir (Topçu, 2017: 5).

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Değişen ve gelişen dünya şartlarında zamanla eğitim ve öğretime yüklenen görevde değişmekte ve dünya da söz sahibi olabilmenin şartı olarak etkili bir eğitim öğretim sürecinden geçilmesi gerektiği düşünülmektedir. Toplum içinde aktif bir şekilde yer alan, haklarının ve sorumluluklarının farkında olan ve görevlerini yerine getiren bireyler yetiştirmek için yenilenmiş ve geliştirilmiş bir öğretim sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu gerçeklik karşısında, öğrenciler eğitim hayatı boyunca sadece sınıf ve okul sınırları içerisinde tutulmamalı, çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri ile süreç desteklenmeli ve öğrencilerin etkin bir şekilde sürece dahil olmaları sağlanmalıdır. Karşılanması gereken bu beklentiler için harekete geçilmiş, yeni yaklaşım ve anlayışlar çerçevesinde öğretim programları geliştirilmiştir. Geliştirilen yeni öğretim programlarında eğitim ve öğretim etkinliklerinin merkezine öğrenciyi alan, öğretmen ve öğrencilerin görev ve sorumluluklarını da değiştiren yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Öğrencinin

sürece aktif olarak katıldığı öğretmen ise rehber konumunda olduğu öğretim yaklaşımı yapılandırmacı yaklaşım olarak adlandırılmıştır. Tüm derslerde olduğu gibi Sosyal bilgiler dersinde de 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşım hayata geçirilmiştir. Bu yaklaşıma uygun olarak hazırlanmış olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında okul dışı öğrenmeye verilen önem dikkat çekmekte ve kazanımlara uygun olarak okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanılması gerektiği önerilmektedir. Özellikle sosyal bilgiler dersi yaşamla iç içe olan bir ders olduğu için okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verilerek öğrencilerin çevre ile etkileşime girmesiyle birlikte birçok bilgi ve beceriye ulaşılabilmesine katkı sağlanabilmektedir.

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar” olarak belirtilen bölümde de okul dışı öğrenme ile sosyal bilgiler arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. “Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmi dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihi mekanlara (tarihi yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır”(MEB, 2018). Okul dışı öğrenme ile sosyal bilgiler arasında kurulan bu ilişki akademik alanda yapılan çalışmalara da yansımış ve okul dışı öğrenme kapsamında yer alabilecek çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde okul dışı öğretim kapsamında değerlendirilebilecek yerel tarih (Akçalı, 2007, 2013; Arslan, 2015; Oran, 2013; Örtten, 2008; Özdemir, 2016), sözlü tarih (Doğan, 2015; İncegül, 2010; Kabapınar, 2014, 2015; Kaplan, 2005; Kaya, 2013; Küpüç, 2014; Sarı, 2006, 2007;), tarihsel çevrenin kullanımı ve alan gezileri (Çulha, 2006, 2015; Demircioğlu ve Demircioğlu, 2015; Dinç ve Üztemur, 2017; Şimşek, 2015), müze eğitimi (Akmehmet, 2008; Ata, 2002, 2015; Dinç ve Üztemur, 2017; Turan, 2015; Yeşilbursa, 2006;), gibi alanların yanı sıra öğrencilerin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki farkındalık düzeylerine ilişkin (Aktın, Karakuş ve Sağlam, 2013; Dinç, Erdil ve Keçe, 2011;) birçok çalışmaya rastlanılmaktadır. Ancak görevini yapmakta olan sosyal bilgiler öğretmenleri ile ileride mesleğini icra edecek öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik görüşlerini karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalara rastlanılmamıştır. Öğrencileri süreçte aktif kılan, kaynakları kullanmalarına imkân sağlayarak bilgiye ulaşmalarını öneren, aynı konu ile ilgili çeşitli bilgi kaynaklarının olabileceğini vurgulayan, öğrencinin kendi tarihinden ve

çevresinden yola çıkarak, aile, semt, yaşadığı coğrafya, ülke ve dünya durumu hakkında bilgi sahibi olmasını hedefleyen sosyal bilgiler öğretim programlarında okul dışı öğrenme uygulamalarına dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi de önem taşımaktadır. Uygulama sürecinde olan ve görevini yerine getiren öğretmenlerin derslerinde okul dışı etkinliklere yer verme durumları, süreçte yaşananlar, karşılaşılan sorunların neler olduğu ile geleceğin öğretmeni olan adayların sosyal bilgiler için önemli bir yere sahip olan bu tür uygulamalar hakkındaki görüşleri, lisans öğrenim süreci boyunca bu tür etkinliklere yönelik uygulamalara katılma durumları ve aldıkları eğitim biçiminin mesleğe başladıklarında bu tür etkinliklere yaklaşımını nasıl etkileyeceği belirlenmek istenmiştir. Bu nedenle yapacağımız çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul dışı öğretime yönelik farkındalık durumlarını, bilişsel yapılarını ve uygulama durumlarını belirlemek olarak hedeflenmiştir.

Bu amaç çerçevesinde araştırmanın problem cümlesi:

Sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalıkları, bilişsel yapıları ve uygulama durumları nasıldır? şeklinde oluşturulmuştur. Problem durumuna ve cümlesine bağlı olarak da alt problemler ise şu şekilde düzenlenmiştir.

1. Öğretmenlerin okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumları, bilişsel yapıları ve uygulama durumları nasıldır?
2. Öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumları, bilişsel yapıları ve uygulama durumları nasıldır?

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğretime yönelik farkındalık durumları, bilişsel yapıları ve uygulama durumlarının belirlenmesi için kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kırşehir merkez ilçesinde görev yapmakta olan sosyal bilgiler

öğretmenleri ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile sınırlıdır.

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğretime yönelik farkındalık durumları, bilişsel yapıları ve uygulama durumlarının belirlenmesi için kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması 20 öğretmen ve 20 öğretmen adayı ile sınırlıdır.
- Araştırmanın kapsamı, Kırşehir ve yakın çevresinde gerçekleştirilebilecek okul dışı öğrenme etkinlikleri ile sınırlıdır.
- Uygulama süresi dört hafta ile sınırlıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

- Araştırmada, nitel verileri toplamak amacıyla kullanılan “*yarı yapılandırılmış görüşme formu*” nun uygulanmasında görüşme yaparken öğretmen ve öğretmen adaylarının, soruları samimi bir şekilde değerlendirip cevaplandıkları varsayılmaktadır.
- Seçilen çalışma grubunun geneli temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. TANIMLAR

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, sosyal olan ve insanla ilgili diğer bilim dallarının içerik ve yöntemlerinden faydalanılarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresi ile girmiş olduğu ilişki sürecini zaman boyutu kapsamında disiplinler arası bir yaklaşımla inceleyen ve küreselleşen dünya içerisinde kendisini demokratik değerlerle donatan, gerekli bilgi ve becerilere sahip, düşünen ve sorgulayan etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir çalışma alanıdır (Safran, 2008: 4).

Okul Dışı Öğrenme: Okul dışı öğretim, mekan olarak okul bahçesinde, okul civarında veya okulun dışında yapılan eğitimidir. Dolayısıyla eğitim öğretim faaliyetleri nerede yapılabilir ve etkinlikleri amacına ulaştırabiliyorsa orada konunun öğretilbileceğini savunan akımdır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 2).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Günlük hayatta birçok olgu ve olayla karşılaşan insanlar bu olayların etkisiyle ve kendi hayatlarının akışı içerisinde birçok konuda bilgi sahibi olurlar ve yaşadıkları olaylar onların eğitilmelerinde ve öğrenmelerinde etkili olmaktadır. İnsanların içinde var oldukları hayata anlam verebilmeleri için eğitim çok önemlidir. İnsanlarda olduğu gibi toplumların da modern olarak yaşayabilmeleri ve kendilerini geliştirmeleri için eğitim önemli bir kavramdır. Bir toplumun kendini geliştirmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için etkili bir eğitim öğretim sürecine ihtiyacı vardır. Çünkü eğitim öğretim aracılığıyla bireyler topluma kazandırılmakta ve bireylerin toplumsallaşması sağlanmaktadır. Başka bir ifade ile eğitim bireylerin toplumla uyum içinde olmasını ve bunun için gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılmasını sağlamaktadır. Değişen ve gelişen dünya şartlarında zamanla eğitime yüklenen görevde değişmekte ve dünyada söz sahibi olabilmenin şartı etkili bir eğitim öğretim sürecinden geçmektedir. Okullarda eğitim etkinlikleri ezbere dayalı olmaktan ve var olan bilgileri tekrar etmekten ziyade araştıran, düşünen, sorgulayan ve üreten bireyler yetiştirmeye dönük olmalıdır (Saylan, 2016: 1-4).

Çağdaş öğrenme yaklaşımlarında en önemli noktalardan birisi öğrencilerin etkin ve aktif bir şekilde öğrenme gerçekleştirmeleridir. Öğrenmenin kalıcı olması için birçok etkinlik yapılmakta ve öğrencinin sürece aktif olarak katılması amaçlanmaktadır. Öğrenme faaliyetlerinin etkili ve öğrenci zihninde kalıcı olması için sınıf içinde yapılan etkinliklerin yanında okul binası dışında da çeşitli öğrenim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Eğitim ve öğretim sürecinin istenilen hedeflere ulaşması için okul dışı öğretim alanlarında yapılan faaliyetlerde öğrenci başarısı üzerinde etkili olmaktadır (Karakaş-Özür ve Şahin, 2017: 325).

Okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen etkinlikler, her öğrencinin kendi hızında bilgi edinmesine yardımcı olmakta, öğrenmeyi cesaretlendirmekte ve okuldaki eğitimi desteklemektedir. Okul dışı öğrenme ortamlarının bu olumlu etkileri fen bilimleri, sosyal bilimler, matematik ve sanat bilgisi gibi birçok disiplin alanının da görülmektedir. Bu disiplin alanları içerisinde en çok fen ve sosyal bilimler eğitime katkısı vardır. Çünkü fen ve sosyal bilimler eğitimi; günlük hayatla daha çok bağlantılı, soyut kavramların bulunduğu, canlı ve cansız birçok varlığı kapsayan, araştırma ve incelemeye açık alanlardır (Erten ve Taşçı, 2016).

2.1. AKTİF ÖĞRENME

Öğretimi ve öğrenmeyi kapsamı içine alan eğitim, “Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve planlı olarak istendik bir değişim meydana getirme süreci” şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımlama yapılırken kullanılmış olan davranış terimi bireyin bilgi, beceri alışkanlık ve tutumlarının hepsine karşılık gelmektedir. Eğitimin kapsamı alanında yer alan öğretimin tanımlaması ise şu şekilde yapılabilir: “Bireye bilgi, beceri, alışkanlık ve tutum kazandırarak eğitimin genel ve özel amaçlarına ulaşması amacıyla öğretmen denilen rehberin denetiminde, genellikle eğitim kurumlarında sürdürülen amaçlı, planlı ve programlı etkinliklerdir”. Öğrenme ise bilgi, beceri ve alışkanlık kazanma sürecidir. Öğrenme genellikle bir öğretici desteğiyle öğrenen tarafından öğrenmeyi gerçekleştirme sürecidir (Ünal, 1999: 373).

Öğrenme ve öğretmeye ilişkin yeni yaklaşımlar, öğrencinin öğrenme sürecine ve bu süreçte geçirmiş olduğu zihinsel etkinliklere dikkat çekerek öğrencinin öğrenme sürecinde aktif bir şekilde yer aldığını ve bilgiyi kendine özgü yollarla yapılandırıldığını vurgulamaktadır. Aktif öğrenme, öğrenenin öğrenmesine ilişkin bu bakış açısının öğrenme öğretme süreçlerine yansımaları olarak görülebilir (Koç, 2011: 28). Aktif öğrenme genel anlamı ile öğrencilerin aktif olduğu öğrenme durumunu ifade eder. Öğrenen bireyi pasif izleyici ve gözlemci konumundan çıkartarak öğrenme olayının içine çekmek hedeflenmiştir. Fakat öğrenen bireyin basit bir şekilde sürece katılması şeklinde değil, zihinsel becerilerini kullanmaya, düşünmeye, öğrenilen bilgiler üzerinde yorum yapmaya ve süreç içerisinde kararlar almaya teşvik edilmesi şeklinde gerçekleşir. Öğrenen öğrenme sürecinde aktif bir şekilde yer alarak, kendi öğrenmesine yön verip yüksek düşünme ve karar alma becerilerini kullanarak diğer öğrenenlerle birlikte iş birliği içinde olur. Öğretmen ise öğrenme sürecinde öğrenen bireyi yönlendiren, öğrenmeyi kolaylaştıran ve öğrencileriyle birlikte öğrenen kişi konumundadır (Kalem ve Fer, 2003: 435).

“Öğrenme, öğrenciler üzerinde yapılan bir şey değil bizzat öğrenciler tarafından yapılan şeydir” düşüncesi eğitim öğretim boyunca öğrencinin aktif olmasını gerektirmiştir. Öğrencinin kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu alması ve süreç içerisinde kendisiyle ilgili kararlar alabilmesi aktif öğrenme için önemli ve gereklidir. Böyle bir öğrenme sürecinde öğrenciler, öğretmen tarafından anlatılan konuları sadece dinleyip ezberlemek veya not almaktan öte öğrenilmesi gereken kavramları kendi deneyimleri sonucunda daha

iyi kavrayarak öğrenirler (Çelik, Şenocak, Bayrakçeken, Taşkesenligil ve Doymuş, 2005: 176). Aktif öğrenmenin öğretim sürecinde öğrenciler için önemli olduğu konusu üzerinde özenle durulmakta ve bu konu üzerine dikkat çekilmektedir. Öğretmenin yol gösterici, öğrencinin ise araştıran sorgulayan bir konumda olduğu öğrenmelerin gerçekleşmesi için birçok farklı öğretim yöntem ve teknikleri sürece dahil edilmektedir. Öğrencinin eğitim öğretim sürecinin merkezine alındığı, süreçte etkin bir şekilde yer aldığı, yaparak ve yaşayarak somut öğrenmeler gerçekleştirdiği ve kendi öğrenmeleri üzerinde karar verdiği okul dışı öğrenme etkinlikleri de öğretim sürecine önemli bir yere sahiptir.

2.2. OKUL DIŞI ÖĞRENME

Okul dışı öğretim insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Antik Yunan, Aydınlanma Çağı gibi dönemlerde de okul dışı öğretime önem verilmiş ve öğrenmenin en iyi gerçekleşeceği alanlarda uygulamalar yapılmıştır. 20. Yüzyılın başlangıcında Alman pedagoğ Hügo Garing ve Fransız Pegagog Demolins 'in düşüncelerinde de okul dışı eğitim yer almaktadır. Okullarda verilen derslerin ve bilgilerin uygulama ile pekişmesi gerektiğini düşünmektedirler (Okur-Berberoğlu ve Uygun, 2013: 34-35).

Okul dışı öğretim okulların kurulmasıyla birlikte gelişme göstermeye başlamıştır. Okul dışı öğretimin fikir öncüleri olarak doğa felsefecisi olan Platon/Eflatun ve Aristo'ya dayandığı söylenebilir. Ancak bu konuda ilk önemli çalışmalar 18.yüzyılda Rousseau tarafından yapılmıştır. 19.yüzyıla gelindiğinde okul dışı öğretimin temsilcisi olarak John Dewey karşımıza çıkmaktadır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 38). Ona göre öğrenciler bilgileri ezbere değil, gerçek yaşam içindeki problemlerle karşı karşıya gelerek ve keşfederek öğrenmelidir. Yaşamın içinde yer alan her türlü olay ve olgularla öğrenciler karşı karşıya getirilmeli ve bunlara çözüm önerileri getirmeleri sağlanmalıdır. Bunun içinde eğitim öğretim sadece okulda değil yaşamın içinde ve yaparak yaşayarak gerçekleşmelidir (Bender, 2005: 15-16).

Sürekli bir değişim ve gelişim süreci içerisinde olan dünya, eğitim öğretimdeki yenilik ve gelişmeleri kavrayan, kendilerine düşen görevin farkına varan ve bu görevleri bilinçli olarak yerine getiren bireylere gereksinim duymaktadır. İnsanoğlunun varlığını devam ettirebilmesi, kendini sürekli olarak yenilemesine bağlıdır (Erdem ve Demirel, 2002: 81). Eğitim ve öğretim alanında yaşanan gelişmeler devamında öğrenme ve öğretme yöntem ve tekniklerde de önemli gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır. Bu

gelişmeler eğitim öğretim faaliyetlerinin okul binası ve sınıflar ile sınırlı kalmayıp okul sınırları dışında fayda sağlayabilecek her türlü okul dışı öğrenme ortamlarının eğitime katkı sağlayabileceği fikrini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda öğrenme ortamlarını sadece okul ve sınıfla sınırlayan düşüncenin dışına çıkılarak öğrenme ortamlarının kapsamı okul dışı alanları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Okul dışı öğrenme ortamı kavramı; okul binası sınırları dışında yer alan çeşitli yaşam alanlarından sanal ortamlara kadar birçok farklı alanı kapsamaktadır (Saraç, 2017: 61).

Şimşek ve Kaymakçı (2015) yapmış oldukları çalışmada ülkemizde yapılan eğitim bilimleri alanyazınında yer alan akademik çalışmaları incelediğinde “sınıf dışı öğretim/ öğrenme” ve “ders dışı etkinlikler” kavramının okul dışı öğretim yerine kullanıldığını ifade etmiştir (Altın ve Demirtaş, 2012; Altın ve Atçı, 2012; Binbaşoğlu,2000; Çengelci,2013; Okur, Berberoğlu ve Uygun, 2013).

Avcı Akçalı (2019) ise literatürde “sınıf dışı öğrenme/ öğretim” kavramının “okul dışı öğrenme/ öğretim” şeklinde de adlandırıldığını ifade etmiş ancak sınıf dışı öğrenme etkinliklerinin okul dışında gerçekleştirilen saha çalışmalarının yanı sıra sınıfın dışında fakat okul sınırları içerisinde okul bahçesi, laboratuvar, oyun alanı, bilgisayar dersliği, kütüphane gibi alanlarda da gerçekleştirilebileceğini ifade ederek çalışmasında sınıf dışı öğrenme kavramına yer vermiştir. Literatür incelenmiş ve okul dışı öğrenme kavramı sınıf dışı öğrenme kavramına göre daha kapsayıcı olduğu için bu çalışmada kavram olarak okul dışı öğrenme tercih edilmiştir.

Okul dışı öğretim içinde bulunulan çevrede, doğada ve eğitime uygun alanlarda yapılan eğitim amaçlı aktiviteleri içeren bir süreçtir. Sınıfta ve okulda yapılan eğitime göre daha az kontrollü ve hayatın akışı içerisinde kendiliğinden geliştiği için sürprizlere açık bir öğrenme sürecidir (Tatar ve Bağrı yanık, 2012: 884). ‘Okul dışı öğrenme ortamları’ cümlesi ilk olarak informal; yani plansız yapılan, gelişigüzel öğrenme olarak akıllara gelmektedir. Oysaki okul dışı öğrenme ortamları; okul binasının sınırları dışında, belirli hedefler doğrultusunda düzenlenen, planlı ve programlı olarak gerçekleştirilen etkinlik ve gezilere denilmektedir (Bakioğlu, 2017: 2).

Eğitim öğretim sürecinin okul binası sınırları içerisinde veya sınıf gibi kapalı alanlarda değil, okulun bahçesi gibi eğitime uygun alanlarda, çevrelerde ve kurumlarda yapılması okul dışı öğretim olarak adlandırılmaktadır. Okul dışı öğretim sayesinde

öğrenciler okul binası içinde sınırlı faaliyetlerle öğretim etkinliklerini gerçekleştirirken okul sınırları dışına çıkarak öğrenmelerini çevreyle etkileşim halinde, keşfederek ve gözlemleyerek daha aktif, etkili ve kalıcı bir şekilde gerçekleştirirler. Okul dışı öğretim faaliyetleri planlı ve programlı bir şekilde öğrencilerin gelişim seviyelerine ve dersin kazanımlarına da uygun olarak yapılmaktadır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 2).

Bir diğer ifade ile sınıfın dışında gerçekleştirilen eğitim öğretimi destekleyen her türlü etkinlik “sınıf dışı eğitim(outdoor)” olarak adlandırılmaktadır. Sınıf dışında gerçekleştirilen eğitim plansız ve programsız değil aksine örgün eğitimi destekleyen niteliktedir. Okul/sınıf dışı eğitim sınıfta gerçekleştirilen etkinlikleri desteklemektir. Okulda gerçekleştirilen eğitimde olduğu gibi okul dışında yapılan eğitiminde mantıki bir çerçevesi vardır (Bozdoğan ve Kavcı, 2016: 15).

2.3.OKUL DIŞI ÖĞRENME SÜRECİNİ PLANLAMA

Etkili bir okul dışı öğrenme faaliyetleri uygulamaya dönük hazırlıkların yapıldığı planlama evresi, okul dışındaki uygun ortamlarda gerçekleştirilecek uygulama evresi ve bu uygulamaların ardından süreci tamamlayıcı etkinliklerin uygun bir şekilde yürütülmesi ile gerçekleştirilebilir.

1. PLANLAMA

- 1.1. Konu ve Amaçların Belirlenmesi: Okul dışı öğrenme etkinliklerinin ilk ve en önemli aşaması planlama kısmıdır. Planlama sürecinde ilk olarak amacın belirlenmesine odaklanılmaktadır. Öğrencilere okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrenme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin en iyi yol olduğu kavratılmalıdır.
- 1.2. Mekân Seçimi: Planlama sürecinde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta mekân seçimidir. Doğru mekân seçimi yapılacak olan çalışmanın faydalı olması bakımından büyük arz etmektedir.
- 1.3. Gerekli Araç-Gereçlerin Hazırlanması ve İzinlerin Alınması: Uygulama aşamasında öğrencilerin sürece etkin katılımlarını sağlamak için doldurmaları gereken etkinlik kâğıtlarının planlama sürecinde hazırlanması gerekmektedir. Öğretmenlerin de öğrencilerin etkinliklere katılımlarını değerlendirmek için kullanacakları kontrol listeleri vb. hazırlanmaları gerekir. Son olarak öğrencilerin

bu etkinliklere katılımlarını sağlayabilmek için ailelerden ve resmi kurumlardan izinlerin bu aşamada alınmış olması gerekmektedir.

1.4. Uygulamada Ortaya Çıkabilecek Risklerin Hesaplanması ve Öğrencilerin Bilgilendirilmesi: Uygulama aşamasında konu, amaç, mekan seçimi ve gerekli araç gereçlerin hazırlanmasının yanında süreçte yaşanabilecek aksaklıkların ve risklerinde önceden tahmin edilmesi yaşanacak olumsuzluklar için önlem alınmasını sağlamaktadır.

2. UYGULAMA

Bu aşamada planlanan bütün sürecin başarıya ulaşabilmesi için öğrencilerin tüm duyu organları ile öğrenmeyi gerçekleştirmeleri sağlanarak deneyim sahibi olmaları sağlanmaktadır.

3. UYGULAMA SONRASI

Okul dışı öğrenme faaliyetlerinin uygulama aşamasından sonra dikkat edilmesi gereken hususlar öğrencilerin faaliyetlerde kazanmış oldukları bilgi ve becerileri paylaşmaları ve edinmiş oldukları deneyimleri başka durumlarda da kullanarak genel çıkarımlarda bulunabilmelerini sağlamaktır (Avcı Akçalı, 2019 : 258-263).

YASAL İZİN SÜRECİ İÇİN GEREKLİ EVRAKLAR

Okul dışı etkinlikler kapsamında gerçekleştirilen gezilerde Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğinin 21. Maddesindeki hususlara dikkat edilerek yasal zorunlulukların yerine getirilmesi gerekmektedir. Burada bahsedilen yasal zorunluluklar için gerekli evraklar aşağıda sıralanmakla birlikte araştırmanın ekler kısmında da sıralı olarak verilmiştir (Akdağ, 2015:79).

1. Veli İzin Belgesi
2. Gezi Bilgi Formu
3. Katılımcı Listesi
4. Okul Gezileri Çerçeve Sözleşmesi
5. Gezi Planı
6. Gezi Planı (İl, İlçe)
7. Gezi Planı (İl Dışı)
8. Etkinlik Planı

2.4. OKUL DIŞI ÖĞRENME VE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM

Her birey farklı zihin yapısına sahip olduğu için eğitim sisteminin de buna cevap verecek nitelikte olması gerekmektedir, bir diğer nokta ise geleneksel okul anlayışında ziyade her bireyin anlayabileceği ve zekâ profillerine uygun eğitim öğretimin esas alınması gerekmektedir. Bunun içinde okul dışı bazı etkinlikler yapılmalıdır. Okul dışında yapılan birçok faaliyet çoklu zekâ etkinlikleri olarak uygulanabilir (Altan,1999).

Öğrencilerin bilgileri kitaplardan ezbere öğrenmelerini değil, hangi konu anlatılıyorsa o konuya uygun okul dışı alanlara gidilerek dersin işlenmesi gerekmekte ya da öğrencilerin etkili bir şekilde öğrenme gerçekleştirmeleri için sınıfın konuya uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım olarak da bilinen bu anlayış çerçevesinde eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçek yaşam içinde yaparak yaşayarak gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Bu özelliğiyle okul dışı öğretimi en çok destekleyen kuramlardan biri olduğu söylenebilir. John Dewey tarafından geliştirilen araştırma–inceleme ve probleme dayalı öğrenme yaklaşımları da okul dışı öğrenmeyi destekleyen yaklaşımlardır. Araştırma inceleme yoluyla öğrenme yaklaşımında öğrenciler öğretmen rehberliğinde araştırıp inceleyerek problem çözme becerisi kazanırlar ve öğrenciler problemi yaparak yaşayarak çözerler. Probleme dayalı öğrenmede ise günlük yaşamda yer alan gerçek sorunları iş birliği içinde çözerken öğrenme gerçekleştirirler (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 24-25).

Proje tabanlı öğrenme de yapılandırmacılığın uygulamaya konma şekli olarak düşünülürse öğrenci merkezli aktif öğrenmeyi merkeze alan, karşılaşılan problemlere gerek sınıf içinde gerekse sınıf dışında çözüm önerileri arayan ve okul dışı öğretimin en fazla görüldüğu yaklaşımlardandır (Ay, 2013: 53).

2.5. OKUL DIŞI ÖĞRENME VE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNE KATKILARI

Okul içinde sınıflarda yapılan eğitim etkinliklerine göre sınıf dışında yapılan etkinlikler öğrenciler üzerinde daha olumlu bir etki bırakmakta ve öğrenciler kendilerini daha rahat ifade edebilmekte. Öğretmenler açısından da yapılan etkinliklerin sınırları genişlemekte ve öğrenci ile öğretmen arasındaki ilişki de hiyerarşik olmaktan öteye gitmektedir. Okul dışında yapılan eğitim okul içinde yapılanlara göre dersin amaçlarını ve kazanımlarını karşılama noktasında daha başarılıdır ve öğrenci başarısı üzerinde de etkili olmaktadır (Karakaş-Özür ve Şahin, 2017: 327).

Sınıf dışında yapılan eğitimi destekleyen nitelikteki etkinlikler sayesinde öğrenciler eğlenerek öğrenmekte ve rahat hissettikleri ortamlarda, keşfederek konuyu çok daha iyi anlamaktadırlar. Okul dışı eğitim öğrencilerin çevreyle etkileşim ve iletişime geçmelerini sağlayarak onların sosyalleşmesini sağlamakta, fiziksel ve zihinsel olarak da birçok konuda gelişmelerini sağlamaktadır (Bozdoğan ve Kavcı, 2016: 26-27). Okul dışı eğitim bireyin içinde var olduğu çevreyi tanınması ve araştırıp keşfederek etrafına uyumu kolaylaştırması açısından ilk olarak çevre eğitimi ile birlikte ön plana çıkmış ancak zamanla eğitim öğretim faaliyetleri için etkili bir yol olduğu düşünülerek matematik, iletişim, jeoloji, tarih, sosyal bilgiler ve politik bilimler gibi birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır (Yıldırım ve Yazıcı, 2017: 734-735).

Okul dışı eğitim öğretmenlere dersin işlenmesi aşamasında öğrencilere de etkili öğrenme aşamasında birçok faydası vardır. Ancak okul dışı eğitim dersin amaç ve kazanımlarına uygun olarak veya öncesinde planlanmadan yapıldığında istenilen hedeflere ulaşma konusunda başarısız olabilmektedir. Bu yüzden hem öğretmenler hem de öğrenciler dikkat etmelidir (Bodur, 2015: 16). Okul dışı eğitim çevre etkileşimli ve yerel toplum odaklı bir eğitim olup dil, matematik, sosyal bilgiler, fen ve öğretim programına dahil diğer dersleri öğretmek içinde kullanılmaktadır ancak literatürde yapılan çalışmalara baktığımızda çalışmaların çoğunluğu fen bilgisi dersi ile ilgilidir (Karaya, 2016: 33).

2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA OKUL DIŞI ÖĞRENME

Sosyal Bilgiler hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır (Özür, 2010: 2).

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlandığı 1968 yılından bugüne bazı öğretim programları geliştirilmiş, zaman zaman da içerik ve genel amaçlar düzenlemesi yapılmıştır. Son olarak, 2004-2005 Eğitim Öğretim Yılı'nda pilot uygulamalarına başlanan öğretim programı ile yeni bir dönem içine girilmiştir. Bu öğretim programında sadece okutulacak konular belirlenmemiş, öğretim sürecinin nasıl olacağı daha ayrıntılı şekilde açıklanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda etkinlikler sınıf-okul içi ve okul dışı olarak ikiye ayrılmıştır. Sınıf içi etkinlikler sınıf içinde ve ders süresince yapılan etkinlikler olarak tanımlanırken, okul dışı etkinlikler ise ev, kütüphane, konu ile ilgili kurum ve

kuruluşlarda gerçekleştirilen etkinlikler olarak ifade edilmiştir (MEB, 2005: 13). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programlarında da okul dışı öğrenme etkinliklerine önemli ölçüde dikkat çekilmiş ve okul dışı öğrenme ortamları şu şekilde tanımlanmıştır: Eğitim/ öğretim programları kapsamında yer alan konular ve kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin kendi yaşamış oldukları coğrafyanın üretimini, kültürünü, sanatını ve coğrafi düzeyini keşfetmesini; yaşamış olduğu coğrafyada var olan bitki ve hayvan topluluklarının türlerini tanımasını ve kültürel özelliklerini öğrenebilmeleri için yaparak ve yaşayarak öğrenme sağlamak amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerlerdir (MEB, 2019: 2).

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2019: 4) okul dışı öğrenme ortamları kılavuzunda okul dışı öğrenme ortamlarını şu şekilde vermiştir:

- “Devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler,
- Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar,
- Kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri,
- Doğal sit alanları ve ören yerleri,
- Teknoparklar,
- Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar,
- Üniversiteler,
- Millî, tematik park ve bahçelerden oluşur”

Programda okul dışı öğrenme ortamları bu şekilde tanımlanırken öğretim programının uygulanması noktasında dikkat edilecek hususlar on maddede toplanmıştır. Belirtilmiş olan on madde içerisinde doğrudan yedinci madde ile okul dışı öğrenmeye dikkat çekilmiş, üçüncü ve dördüncü maddede ise okul dışı öğrenme ile bağlantı kurulmuştur. Bu maddeler şu şekildedir (MEB, 2018: 10)

Üçüncü ve dördüncü madde de öğrencilerin hayat boyu öğrenme kapsamında gerekli öğrenme ortamlarında bulunması gerektiği vurgulanmış ve öğrencilerin gerçek hayat problemleri ile karşı karşıya getirilmesi sağlanarak konuya dair çözüm bulma ve düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlanmasına dikkat çekilmiştir. Üçüncü madde “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Okulun içindeki ve

dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır.” ve dördüncü madde “Program’da değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir. Ancak değer ve beceri öğretiminin hayat boyu öğrenme çerçevesinde ele alınması için söz konusu değer veya beceriler uygun görülen farklı kazanım ve öğrenme alanlarıyla da ilişkilendirilmelidir.” şeklindedir.

Yedinci madde ile doğrudan okul dışı öğrenme ortamlarının önemine vurgu yapılmış ve gerekli yerlerde okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanılması gerektiği belirtilmiştir. “Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.”

2.7. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

Okul dışı öğrenme ortamları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan öğretim programlarının kapsamı içinde yer alan konular ve öğrencilere kazandırılması planlanan kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin kendi yaşamış oldukları çevredeki üretimi, sanatı ve kültür faaliyetlerini keşfetmesini sağlayan, bölgede yer alan bitki ve hayvan türlerini, bölgeye has özellikleri ve kültürel etkinlikleri tanımalarına yardımcı olan derslerle iç içe veya ders dışı etkinlikler olarak gerçekleştirilen, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine fırsat sağlayan yerlerdir (MEB, 2019).

Bir diğer ifadeye göre okul dışı öğrenme ortamları, plansız ve programsız süreç içerisinde kendiliğinden gerçekleşen öğrenme etkinliklerinin meydana geldiği yerler değil aksine dersin genel amaçları ve öğretim programlarında hedeflenmiş olan kazanımlar doğrultusunda düzenlenen etkinliklerin yapıldığı yerlerdir (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 8).

2.7.1. Sözlü Tarih

Sözlü tarih terimi ilk kez isim babası New Yorklu bir hikâye anlatıcısı olan Jeo Gould tarafından kullanılmış olmasına rağmen kurumsal kimliğini 1948 yılında Allan Nevins’in Kolombiya Üniversitesi’nde ilk Sözlü Tarih Ofisini açmasıyla kazanmıştır

(Grele & Terkel, 1985, akt. Dere, 2019: 512).

Sözlü tarih uzun yıllar boyunca tarihçilerin kullandığı kaynaklar arasında yer almıştır. Sözlü tarihin kökeni Herodot ve Thukydides'e kadar dayanmaktadır. Onların yaşadıkları dönemde devlet meseleleri yazıya aktarılamamaktaydı. Bundan dolayı o dönemde yaşamış ve olaylar içerisinde yer almış kişilerin anlattıklarına güvenmişlerdir. Fakat yazılı kaynakların ön plana çıkmasıyla sözlü tarih ikinci plana düşmüş ve onun yerini ise baskın kişilerin yazdığı tarih yazımı almıştır. Bu kaynaklar taraflı olarak ele alınmış ve sadece elit kişilerin yaşamını ön plana çıkarmaktaydı. Bu nedenle tarih yazımında sıradan insanlar tarihin dışına itilirken elit kimseler baskın olarak yer alıyordu. Tarih ile sözlü geleneğin yollarının ayrılışı 19. yüzyılda tarihin kendini bilim olarak ispatlamaya çalışması ile başlamıştır. Bilimselliğin nesnellik ve belgeye dayanması gerektiği gerekçesi ile söz ile tarih yollarını ayırmıştır (Danacıoğlu, 2001: 130-131).

Türkiye' de ise bilginin temelini "*kağıt ve türevleri*" oluşturduğu düşüncesi ile sözlü tarih genel olarak araştırmacıların odağında yer almamıştır. Sözlü tarih Türkiye' de 1990'lı yılların başlarında sosyal bilimcilerin, araştırma gazetecilerinin ve belgesel yapımcılarının dikkatini çekmeye başlamıştır. 1990'lı yıllara kadar birçok araştırmacı sözlü tarih yönteminin farkındaydı ancak tarihe getirdiği yeni yaklaşımlardan yeni haberdar oluyorlardı. Türkiye'de kurumsal olarak sözlü tarihi ilk defa ele alanlar "*İstanbul Üniversitesi Kadın araştırma Merkezi*"(1992), "*Türkiye Toplumsal ve Ekonomik Tarih Vakfı*"(1993), "*Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı*" (1994) gibi kurumlar olmuştur. Tarih Vakfı sözlü tarih çalışmalarının önemli isimlerinde olan Paul Thompson ile 1992'de bir söyleşi düzenlemiştir. Bu çalışmalardan sonra Türkiye'de sözlü tarih çalışmaları hız kazanmıştır. 1990'lı yılların ortasında sözlü tarih konusu üzerine çalışan araştırmacılar Türkiye' de bir araya gelerek sözlü tarih çalışmalarını tanıyıp karşılaştırmışlardır. 2000' li yıllarda düzenlenen Uluslararası Sözlü Tarih Konferansı da Türkiye'de sözlü tarihin tanınmasında etkili olmuştur (Avcı Akçalı, Aslan, 2012: 675-676).

İnsanların her türlü faaliyetlerinin tarihin bir parçası olabileceğini son zamanlarda yapılan çalışmalarla ortaya koyan sözlü tarih, belirli bir döneme ait, kişilerin yaşamışlıklarını zihinlerinin derinliklerinden çıkartıp değerlendirilmesiyle toplumların tarihinin oluşturulmasına katkı sağlayan bir yöntemdir. Joseph Gould sözlü tarihi şöyle açıklamıştır; Tarihin krallar, kraliçeler, savaşlar, anlaşmalar ve tarihte önemli bir yere sahip olaylar ve kişilerden ibaret olmadığını, böyle düşünmenin yanlış olduğunu ve sözlü tarih

ile tepede bir yere oturtulmuş olan tarih anlayışını değiştirerek sıradan insanların sıradan hayat hikayelerini tarihin kapsamına dahil edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Danacıoğlu, 2001: 130-133).

Sözlü tarih, geçmişte meydana gelen tarihsel olarak öneme sahip olan olaylara şahit olma şansını elde etmiş sıradan insanların hafızalarında yer edinmiş anılarını gelecek nesillere aktarabilmek için yapılan sistematik bir görüşme yöntemidir (Lehane&Goldman, 1977, akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 670).

Bir başka ifade ile sözlü tarih bireylerin ifade ettiklerini dinlemekten ve hafızalarını kullanmaktan kaynaklanan bir tarih biçimidir. Sözlü tarihin odağında insanlar vardır. Sözlü tarih vasıtasıyla günlük yaşam tarihin içine girer ve tarihin kapsamını genişletir. Kahramanlarını önde gelen kişiler arasından değil de tarihe konu olana kadar varlığından haberi olunmayan insanlar arasından seçer (Doğan, 2015: 114).

Safran ve Ata' ya (1998) göre ise sözlü tarih, yaşamına devam eden kişilerin kendi geçmiş yaşantıları ile ilgili belleklerinin, toplumsal olay ve olguların, tanığı olduğu kişilere ait anlatımlarının ve genel bir ifade ile anılarının görüşme yapılarak kayda alınmasıdır. Okul dışı tarih öğretimin bir parçası olarak gördükleri sözlü tarihin, orta dereceli okullarda ilk sözlü tarih çalışmalarının büyükanne ve büyükbabaları ile yapmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Günümüze geldiğinde ise sözlü tarih, toplumun her kesiminden biriyle görüşülebilecek şekilde kapsamını genişletmiştir.

Thompson (1999) ise sözlü tarihi şekilde ifade etmiştir: “Sözlü tarih insanlar etrafında kurulmuş bir tarih türüdür. Tarihin içine hayatı sokar, kapsamını genişletir. Kahramanlarını sadece liderler arasından değil çoğunluğu oluşturan ve o ana kadar bilinmeyen insanlar arasından da seçer. Öğretmen ve öğrencileri birlikte çalışmaya teşvik eder. Tarihi topluluğun içine ve dışına taşır. Daha az ayrıcalıklı ve özellikle yaşlı olanların saygınlık ve özgüven hissi kazanmalarına yardımcı olur. Toplumsal sınıflar ve nesiller arasında bağlantıyı, dolayısıyla anlayışı sağlar. Ortak anlamları ortaya çıkararak tarihçiye ve başka insanlara bir mekâna ya da zamana ilişkin aidiyet duygusu kazandırabilir.”

İnsanların, içinde var olduğu ve sürekli etkileşim halinde oldukları çevreyi anlamlandırabilmesinde ve geçmişten günümüze devam eden değişimi ve gelişimi anlayabilmelerinde aldıkları tarih eğitiminin etkisi çok fazladır. Okullarda verilen tarih eğitiminin odağında yıllarca öğretmen ve ders kitapları yer almış, öğrencilere ise

kendilerine sunulan bilgileri ezberlemek kalmıştır. Fakat gelişen dünya şartlarında araştıran, sorgulayan ve düşünen bireylere ihtiyaç duyulmuş ve tarih öğretiminin iyileştirilmesi için düşünülmeye başlanmıştır. Öğrencilerin derslerde aktif bir şekilde rol almaları için ders programları ve öğretim yöntemleri değişimden geçirilmiştir. Öğrencilerin derslere katılımda aktif oldukları yöntemlerden biri de sözlü tarihtir. Sözlü tarih kendi başına ayrı bir çalışma alanı değil, yapılan tarih araştırmaları için bir veri toplama yöntemidir (Avcı Akçalı ve Aslan, 2012: 670).

Sözlü tarih eğitim öğretim faaliyetlerinde uygulandığında öğrencilere çeşitli yetkinlikler kazandırmaktadır. Bu yetkinlikler; temel okuryazarlık, eleştirel düşünme, teknoloji kullanımı, kişilerarası ilişkiler, kaynakların kullanımı, bilgi yönetimi ve kişisel niteliklerdir (Dere, 2019: 471). Sözlü tarih, ders kitaplarına sıkışmış kalmış olan tarihi kitaplardan kurtararak öğrencilerin tarihe farklı bakış açıları ile bakmalarını sağlar. Bunun yanında keşfetme yeteneklerinin de gelişmesine katkıda bulunur (Sarı, 2011: 205). Öğrencileri aktif kılan, var olan kaynakları kullanarak bilgiye ulaşmayı öneren, aynı konu ile ilgili farklı bilgi kaynaklarının olabileceğini ön plana çıkaran, öğrencinin kendi tarihinden yola çıkarak, aile, semt, yaşadığı coğrafya, ülke ve dünya tarihi hakkında bilgi sahibi olmasını hedeflemiş olan sosyal bilgiler öğretim programlarında sözlü tarih uygulamaları işlevsel bir yöntem olarak önemini korumakta ve dikkat çekmektedir (Akbaba ve Kılcan, 2014: 750).

Sosyal bilgiler dersinin odağında öğretmen ve ders kitapları olduğu zaman öğrenciler pasif kalmakta sürece aktif olarak katılım sağlanamamaktadır. Dolayısıyla öğrenciler tarafından sosyal bilgiler dersi sıkıcı olarak algılanmaktadır. Üstelik gündelik hayatla iç içe olması gereken sosyal bilgiler dersi okulla ve sınıfla sınırlı tutulmaktadır. Ders kitaplarına bağlı olarak işlenen sosyal bilgiler dersleri, öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini ve sürece aktif olarak katılımlarını engellemektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan tarihi konuların öğretiminde, öğrencilerin dikkatini ve ilgisini çekebilecek, sosyal bilgiler dersinin daha etkili ve verimli geçmesini sağlayabilecek ve öğrencileri sürece aktif bir şekilde dahil edebilecek yöntemlerden birisi sözlü tarihtir. Sözlü tarih yöntemi ile öğrenciler pasif alıcı konumundan çıkıp aktif bir şekilde tarihi yorumlayan, kaydeden ve tarihin yazarı konumunda olacaklardır. Özellikle öğrenciler “ tarihin bir parçası olmak için ünlü olmanın şart olmadığını” anladıklarında kendilerini tarihin bir parçası ve aktörleri olarak kavrayacaklardır. Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan 2005 Sosyal bilgiler Öğretim Programı ile sözlü tarih öğretmenler tarafından

tanınmaya başlanmıştır. 2005 programında bazı kazanımların sözlü tarih ile kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. 2017 yılında hazırlanan programda ise öğrencilere doğrudan bir kazanımı kazandırma konusunda sözlü tarih tavsiye edilmiştir. Ancak 2018 yılı güncellemesinde “...uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.” şeklinde belirtilerek uygun konuların seçimi öğretmenlere bırakılmıştır (Dere, 2019:421-422).

İncegöl’e (2010: 13) göre yöntemin faydaları ve işleniş süreci incelendiğinde sağlamış olduğu katkılar şu şekilde sıralanabilir; öğrencilerin süreçte daha aktif hale geldiği, bilgiyi doğrudan ezberlemekten ziyade araştırıp sorguladığı, kendisini ve yaşadığı toplumu fark ettiği, yaşadığı anın farkına varıp zaman ve mekan kavramını öğrendiği, problem çözme basamaklarını takip ederek sorgulayıcı düşünme ile “küçük birer sosyal bilimci” gibi olduğu, tarihi konuları ele alması, incelemesi, kanıtlara ulaşarak yorumlarda bulunması girişimleri ile “küçük birer tarihçi” olma duygusunu yaşayabildikleri görülmektedir.

Bu ifadelerin yanında sözlü tarih yönteminin eğitim öğretim sürecinde kullanılmasının daha birçok olumlu katkısının olduğu söylenilebilir. Sözlü tarih yönteminin, eğitimde kullanılmasıyla birlikte sürece öğrencilerde dahil edilmiş olmakta ve öğretmen tarafından gerçekleştirilen tek yönlü bilgi alışverişinin ortadan kalkması sağlanmaktadır. Bu yöntem ile öğrenciler sınıf ortamında daha etkileşimli hale gelmekte ve gruplar arasında iletişim ve iş birliği artmaktadır aynı zamanda öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini de geliştirmektedir. Sözlü tarih, öğrencilerin ulusal amaçların günlük yaşamlarına etkisini anlamalarına, yaşantı sonucu edinmiş oldukları bireysel deneyimlerini ulusal ölçekteki olaylarla ilişkilendirmelerine ve toplumsal değişim ve dönüşümleri algılayarak küresel dünyayı daha iyi anlamalarına da katkı sağlamış olur. Aynı zamanda, öğrencilerin geçmişlerini araştırıp öğrenmelerinin önemini anlamalarına ve vatandaşlık bilincinin oluşmasını olumlu yönde etkileyerek değerlerinin farkına varmalarına da yardımcı olur (Poll, 1995, Dillon, 2000, akt. Çurku, 2019: 2018).

2.7.2. Yerel Tarih

Tarihsel olarak klasik dönemde yerel tarih özelliği taşıyan metinlere rastlanılmasına rağmen yerel tarihin ortaya çıkışını iki şekilde görebiliriz. İlk olarak Annales okulu tarafından mekân tarihinin farklı disiplinler (sosyoloji, iktisat, psikoloji, vb.) bünyesinde incelemeye alınması ve Yeni Tarih tartışmalarının başlamasıdır. İkinci olarak ise makro

tarih yerine mikro tarihin tercih edilmek istenmesi ve günlük hayatta olup bitenlerin tarihinin tarihçilerin ilgisini çekmesi sonucu tercih edilmesi ve bunun üzerine yazılar yazılmasıdır. Türkiye’ de ise yerel tarih çalışmaları ve uygulamaları ile karşımıza çıkan ilk isim Muallim Cevdet’ tir. Muallim Cevdet öğrencileriyle beraber 1900’ lü yılların başında İstanbul’ a tarihi geziler düzenleyerek yerel tarihe yönelik çalışmalar yapmıştır. Baymur ise 1949 yılında Tarih Öğretimi adlı eserinde yerel tarihin tarih dersleri açısından önemli olduğu üzerinde durmuş ve yakın çevrede yer alan tarihi özelliğe sahip mekanların tarih derslerinde kullanılması gerektiğine dair görüşler belirtmiştir. Son dönemlerde yerel tarih çalışmalarını kamu kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları’nın [STK] da desteklediği görülmektedir. STK’ larda öne çıkanlardan biri *Tarih Vakfı’dır*. Tarih Vakfına ait olan 1999 yılında gerçekleştirilen *Yerel Tarih Grupları Projesi* önemlidir. Bir diğer STK ise ÇEKÜL olarak isimlendirilen *Çevre ve kültür Değerlerini Koruma Vakfı’dır*. ÇEKÜL Vakfı’nın kültürel miras çalışmaları yerel tarih bakımında önem teşkil etmektedir ve Tarihi Kentler Birliği ile yerel tarih çalışmaları kurumlar arası bir çerçeveye oturtulmaktadır (Pamuk, 2019: 437-440).

Yerel tarihin ortaya çıkış serüveni bu şekilde ifade edilirken tanımlaması ise şu şekilde yapılmıştır: Yerel tarih, bir yörenin tarihsel süreç içerisinde geçmişten günümüze gelişim ve değişim göstermesi sonucunda o bölgede oluşan tarihsel izlerdir. O bölgenin veya yörenin tarihsel geçmişi o bölgenin yerel tarihini oluşturmaktadır (Işık, 2008: 291). Yerel tarih belirli bir yerin veya o yerde yaşamış olan insan topluluklarının kökenlerini, sosyal, politik ve ekonomik olarak gelişim düzeylerini, gelişme özelliklerini, yaşam tarzlarını ve bu yaşam tarzını belirleyen özellikleri konu edinen bir çeşitlilik göstermektedir (Yeşilbursa, 2015: 144).

Danacıoğlu’na göre: “Yerel tarih dediğimizde, öncelikle sınırları belli bir coğrafi alanı, mekânsal bir sabitliği kastediyoruz; Yerel tarih, tarihin bir fiziğe kavuştuğu bir alan, ama bu, yerelin tanımının sadece bir parçası. Çünkü mekân, tek başına pasif bir cüz; dolayısıyla yerel tarih iki temel cüzün yani insanın ve mekânın bir araya geldiği bir bütünlüğü ifade ediyor” (Danacıoğlu, 2012: 6).

Yerel tarihin odağında insanlar vardır. İnsanların deneyim ve tecrübelerini, bu tecrübe sonucunda oluşan tarihini ve bunun tarihle olan ilişkisini inceler. İnsanların düşüncelerini tarihi bilgi olarak görür ve bunun değerlendirmesi noktasında önemli olduğunu vurgular (Metin ve Oran, 2014:206). Yerel tarih, insanların yaşadıkları ortamı

merkeze alan ve insanları tarihle karşı karşıya getiren, tarihsel olan, yaşanan mekânın geçmişi olarak ifade edilir. Bu geçmiş makro tarih anlatısı içinde yer almayan, varlığından bile haberdar olunmayan sıradan insanları görünür kılar ve tarih anlatısı makro tarih ölçeğinden mikro tarih ölçeğine kayar (Pamuk, 2019: 435).

Her toplumun geçmişten günümüze oluşturmuş olduğu kent mekanları, o toplumun kültürel ve sosyal yapısının maddesel kalıntılarını oluşturmakta ve kentin almış olduğu son görüntü çeşitli dönemlerin izlerini taşımaktadır. Bu izler ekonomik, sosyal ve kültürel simgelerin göstergeleri olmakla birlikte tarihi çevreyi bu simgeler oluşturmaktadır. Tarihi çevre yapay çevrenin hem bir parçası hem de kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan temel bir öğedir. Geçmişten bugüne gelen maddi ve manevi değerlerin bir arada yer aldığı sistem bütünü tarihî çevre oluşturmaktadır. Tarihi çevrenin öğrencilere anlatılması, tanıtılması ve onların yaşamına yapacağı sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin eğitim yoluyla kazandırılması gerekmektedir. Bu sayede öğrenciler geçmişine, tarihi ve kültürel değerlerine daha bilinçli bir şekilde bakacak ve kendi değerlerine sahip çıkacaklardır (Göç, 2008: 25).

Birey büyüyüp geliştikçe, zamanla toplumsal çevresi de genişler. Bireyin çevresi önce ailesi, evi, komşuları veya yaşadığı mahalleden ibarettir. Birey büyüyüp gelişme gösterdikçe çevresi de büyümekte ve değişme göstermektedir. Onun kendi küçük dünyasına zamanla daha büyük çevreler olan kasaba, ilçe, il, yaşadığı bölge ve yurdun tamamı eklenir. Bu sayede dünyayı üzerinde yaşanan en büyük toplumsal çevre olarak tanımaya başlar. Bireyin toplumsal dünyası gelişme gösterdikçe oda toplumsal bir varlık olarak gelişme gösterir, iyi bir insan, iyi bir aile üyesi ve iyi vatandaş olarak toplumda yer alır. Eğitimin temel görevi de bireyi bu doğrultuda yetiştirmek ve yöneltmektir. Eğitimin ilk kademesi olan ilköğretim düzeyinden itibaren öğrenci geleceğin birçok sorumluluğunu omuzlarında taşıyacak olan iyi insan ve iyi vatandaş adayı olarak yetişmeye başlayacaktır. Bu iyi insan veya iyi vatandaşın temelini oluşturmada toplumsal ve sosyal yönden çatisını oluşturmada sosyal bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir. İlköğretim düzeyinde yer alan çocuk sosyal bilgiler dersinin yardımıyla içinde yaşadığı toplumu, toplum içinde yer alan bireylerin karşılıklı ilişkilerini inceleyerek değerlendirmekte ve kendi davranışlarını oluşturmaktadır. Bu yönden sosyal bilgiler dersinin sağlamış olduğu katkı çok fazladır. Özellikle sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan tarih konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesini kolaylaştırmak için konuların çevre ile ilişkilendirilmesi önemlidir (Işık, 2008: 297).

Tarih dersleri öğrenciler için ilginç ve dikkat çekici olarak algılanması gerekirken sıkıcı olarak algılanmasının sebeplerinden bir tanesi öğrencilerin deneyimleri ve yaşantıları ile ilişkisiz olması ve onların duygu ve düşüncelerinden uzak olmasıdır. Dolayısıyla yerel tarihin en büyük avantajı burada ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin bildikleri mekanlara ve kişilere, daha öncesinden duymuş oldukları olaylara karşı kendilerini yakın hissetmelerini ve ilgi uyandırmalarını sağlamaktadır (Avcı Akçalı ve Aslan, 2013: 145).

Yerel tarihin en önemli avantajlarından bir diğeri ise, öğrencilere çalışmak için kolay ulaşılabilir malzemeler sağlaması, kaynağa ulaşma imkânı, kanıtın sınırlı olmasının farkına varma ve tarihin nasıl yazıldığını anlamalarını sağlayarak tarihsel yöntemle ilgili farklı tecrübelerle ulaşmalarını sağlar. Fakat okullarda verilen eğitim öğretim faaliyetleri öğrencileri harekete geçirmeden, onları sürece dahil etmeden gerçekleşmektedir. Oysaki öğrenciler bilgiye kendileri ulaşmak isterler. Yerel tarih de öğrencilere aktif katılım ve doğrudan tecrübe şansını verir. Yerel tarih geçmişi ve uzak coğrafyayı anlatan ulusal tarihin tersine bildiğimiz çevreyi ve insanları temel alır. Bu sayede öğrenciler, kütüphanelerde araştırma yapabilme, müzeleri ziyaret etme, gerçek ortamda çalışma gibi imkanlar yakalarlar ve kendi tecrübeleriyle bilgiye ulaşma fırsatı elde etmiş olurlar (Douch, 1967 ve Jamieson, 1971, akt. Avcı Akçalı ve Aslan, 2013: 145-146).

2.7.3. Müze

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin yönetici kesimi Avrupa devletlerine paralel olarak müzelerin, çocukların ve halkın eğitimi ile birlikte gelişmelerinde de önemli olduğunun farkına vardılar. 1789 Fransız İhtilali sonrasında, kralların "Nadir Eserler Koleksiyonları" milletlerin ortak malı olarak vatandaş yetiştirme çerçevesinde halkın beğenisine ve düşüncesine sunuldu. Osmanlı Devleti'nin de bu durumdan etkilenmemesi mümkün değildi. Osmanlı Devleti'nin ilk müzesi 1839 yılında Galatasaray Mekteb-i Tıbbiye-i Fünun-i Şahane'de Avusturyalı Dr. Charles Ambroise Bernard tarafından açılmış olan Tarih-i Tabii Müzesi(Zooloji Müzesi) idi. 1846' da Harbiye Nazırı Fethi Ahmet Paşa, hem askeri müzelerin hem de arkeoloji müzelerinin temellerini atmış oldu. İngiltere' de belediyelere sanat ve bilim müzeleri olabilecek binalar yapma fırsatını veren Müzeler Yasası 1845 yılında yayımlanırken, Osmanlı Devleti'nde ise 1874' te Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarıldı. 1881' de Osman Hamdi Bey' in Müze-i Hümayun' a müdür olarak atanmasıyla birlikte Osmanlı müzeciliğinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Anadolu' da ise ilk arkeoloji müzesi 1899 yılında Konya' da kuruldu.

Osmanlı İmparatorluğunun varisi olarak Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş olan müzeleri devraldığı gibi yeni müze politikaları ile tür ve sayı olarak ABD ve Batı Avrupa seviyesine gelmese bile önemli gelişmeler yaşanmıştır (Ata, 2015:172-173).

Müzeler ilk kuruldukları ve faaliyete başladıkları dönemlerde toplum için önemli olan kültürel değerleri ortaya çıkarmayı ve onları korumayı hedef edinmişken, ilerleyen süreçte topluma güzellik kavramını kazandırmayı, geçmişi, bugünü ve geleceği bir bütünlük içinde kavramalarını, toplumların eğitilmelerini ve zamanı güzel değerlendirmelerini hedeflemiştir. Günümüzde kullanılan müze sözcüğü, Yunanca kökenli bir kelimedir. “Mouseion” kelimesinden türemiş olup, Yunan mitolojisinde “müz”(musa, mousa) olarak adlandırılan ve güzel sanatları temsil eden tanrıçalar(ilham perileri, esin perileri) için yaptırılan tapınak anlamını ifade etmektedir. Daha sonra müze kelimesi “museum” olarak Latinceye ve diğer batı dünya dillerine geçmiştir. İngilizce ve Almanca’ da “museum” Fransızca,’da ise “musee” olarak kullanılmaktadır (Epik, 2004: 2)

Müzeyle yönelik en kapsamlı tanımlardan birini ICOM (International Council of Museum Uluslararası Müze Konseyi) yapmıştır (Akt. Meydan ve Akkuş, 2014: 405).

“Müze, sadece kâr amacı gütmeyen, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemeler üzerinde araştırma yapan, onları toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve eğlence gibi amaçlar doğrultusunda sergileyen ve sürekliliği olan kurumdur.”

Günümüzde yaşanan gelişmelere bağlı olarak birçok alanda müzecilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin; sanat müzeleri, arboretumlar, botanik bahçeleri, tarihi evler, doğa tarihi müzeleri, tarih müzeleri, çocuk müzeleri, teknoloji merkezleri vs. faaliyet gösterdikleri alanlarına göre müzeler şu başlıklar altında toplanabilir;

- Sanat müzelerinde; sanat eserleri, sanat objeleri,
- Arkeoloji, Etnografya ve Tarih müzeleri; geçmişte yaşanmış önemli tarihi olayların ve objelerin belgelerin arşivleri,
- Doğa tarihi müzelerinde; yeryüzündeki canlı türleri, doğa formları,
- Bilim ve teknoloji müzelerinde; buluşların, keşiflerin tarihi, bilim insanlarının yaşamı, makine ve araç gereçlerin nasıl çalıştığı görülebilir(Karadoğan, 2016: 54). Müze tarihinde son yıllarda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Geçmişte müzelerin temel amacını

toplama ve sergileme fonksiyonları oluştururken, günümüzde bir araya getirme, koruma altına alma, halka sunma eğitim ve kültür fonksiyonları ile birleşme göstererek konulu ve özelleşmiş müzelere geçiş sağlanmıştır. Eğitim bilimleri ile müzecilik anlayışı arasında yakınlaşma müze pedagojisi (eğitimi) anlayışını ortaya çıkarmıştır. Müzeler artık nesnelerin sadece sergilendiği mekanlar değil, sürekli yaşayan, canlı ve ziyaretçileri ile nesnelere arasında doğrudan iletişim ve etkileşimin kurulduğu bir anlayışa sahip olmuştur. Eğitim bilimleri öğrenme faaliyetlerinin yalnızca okul ve sınıfla sınırlı olmadığı farklı ortamların kullanılmasının eğitimde daha etkili ve kalıcı olduğu yönünde gelişme göstermektedir (Güleç ve Alkış, 2003: 65-66).

Yaşanan gelişmeler neticesinde müzelerin eğitim üzerindeki işlevleri oldukça etkili ve önemli bir duruma gelmiştir. Bu işlev bizzat insanlarla ilişkilidir ve bireyin okul öncesi döneminde başlayıp yaşlılık dönemine kadar olan süreci kapsar. Müzelerin eğitim ve öğretim sürecine birçok katkısı vardır. Örgün eğitimde ter alan müfredat içerisine oluşan boşlukları müzeler doldurmaktadır. Geleneksel olarak gerçekleştirilen eğitimde öğrencileri sınırlama getiren yerde müzeler alternatif bir mekân olarak çeşitli imkanlar sağlar. Benimsenmiş olan çağdaş eğitim sisteminde araştıran, sorgulayan, düşünen bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. Öğrenmenin, düşünmenin, sorgulamanın ve gözlem yapmanın bir arada yapıldığı müzeler aktif öğrenme mekanlarıdır (Ertem, 2015: 18-19).

Müzeler var olan kültürel mirasın korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını müze eğitimi aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Okul dışı öğrenmenin bir parçası olan müze eğitimi çağdaş öğrenme yaklaşımı olan yapılandırmacı yaklaşımında doğasına uygundur. Öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme imkânı sunmasının yanında, müze eğitimi çocuklarda tarihi eserlerin korunması gerektiği bilincini de geliştirmektedir. Aynı zamanda soyut kavramları somutlaştırma konusunda da katkı sağlamaktadır (Doğan, 2019: 123).

Türkiye’de eğitim kurumlarında öğrencilere müze bilincinin verilebilmesi için uygun olan dersler Sosyal Bilgiler, Tarih, Resim vb. derslerdir. Toplumsal gelişmenin ve kalkınmanın sağlanması için müzelerin önemli olduğunun farkında olan sosyal bilgiler ve tarih öğretmenleri, geleceğin yetişkinlerine küçük yaşlardan itibaren müze bilinci oluşturma konusunda diğer branş öğretmenlerine de önder olacaklardır (Ata, 2015: 172).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere birçok beceri ve değer kazandırılması amaçlanmaktadır. Ancak dersin sınıf duvarları arasında geleneksel yöntemlerle işlenmesi ile bu beceri ve değerlerin kazandırılması çok zordur. Müzelerin geçmiş, bugün ve gelecek

bağlamında insan etkileşimlerini konu alan sosyal bilgiler dersinin kazanımlarını öğrencilere aktarma konusunda birçok katkısı vardır. Öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisini geliştirmesi ve zaman ve kronoloji becerisini kazandırma konusunda müzeler sosyal bilgiler dersinin tamamlayıcı ögesidir (Doğan, 2019: 138-139).

2.7.4. Sanal Müze ve Turlar

İnsanlar sürekli olarak geçmişe yönelik bir merak içerisinde olmuşlardır. Geçmişe duyulan bu merak sayesinde insanlar eski döneme ait eşyaları, toplamış, biriktirmiş ve sergileme ihtiyacı duyarak ilk koleksiyonları ortaya çıkarmışlardır. Elde edilen bu koleksiyonlar ise zamanla büyüüp gelişerek müzelerin oluşmasını sağlamıştır. Müzeler süreç içerisinde çağın gereklerine uygun olarak gelişme göstermiştir. Çağdaş müzecilik anlayışının temelde hedefi müze hizmet ağlarını genişletmektir. Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ışığında oluşturulan sanal müzeler bu hedefin sonucudur. Sanal müzeler zaman ve mekân kısıtlamasını ortadan kaldırarak ziyaretçilerine ulaşma imkânı sağlamaktadır (Sungur ve Bülbül, 2019: 653).

Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde klasik müze ziyaretleri ve tarihsel mekân gezilerinde yaşanan zorlukların çoğu ortadan kalkmaktadır. Müzede yer alan koleksiyonların dijital ortamlarda sergilenmesi şeklinde özetlenebilecek olan sanal müze ve turların tanımları şu şekilde yapılabilir.

Sanal tur; panoramik resimlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş, bilgisayar yardımı ile internet ortamında bir mekânı 360 derecelik bakış açısıyla yüksek çözünürlükle ortaya koyan görüntülerdir. Sanal turlarda kullanıcılar sürece istediği gibi müdahale edebilmekte, fare aracılığıyla görüntüyü sağa sola hareket ettirebilmekte, yaklaşması veya uzaklaşmasını sağlayabilmektedir. Sanal müzeler ise; bilgisayar ve internet teknolojilerinin sunduğu imkanlarla sanat eserleri, tarihi eser ve belgelerin dijital kopyalarını ve bunlara ait bilgilerin internet üzerinden ziyaretçilerin erişimine sunulmasını sağlayan etkileşimli web siteleridir (Turan, 2015: 190).

Barlas Bozkuş' a (2014) göre ise “Sanal müzeler elektronik ortamda erişilebilen görsel, ses ve metin dosyalarını sanat, kültür ve tarih alanında insanlarla paylaşan dijital hazinelerdir.”

Müzelerin internetin sağlamış olduğu imkanlardan yararlanması ve web siteleri oluşturması sanal müze kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmelerim ardından müzeler artık bir uzaktan eğitim aracı olarak da kullanılabilir duruma gelmiştir. Çünkü sanal müzeler, imkânların yeterli olmadığı durumlarda kişilerin tarihi, kültürel ve sanatsal değer taşıyan eserlerle buluşmasını sağlamakta ve eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesine olanak sağlamaktadır (Aktaş, 2017: 61).

Müzeler ilk başlarda olmasa bile zamanla eğitim ve öğretimde kullanılır hale gelmiş, özellikle 20. yüzyıla gelindiğinde birer eğitim kurumu olarak görülmeye başlanmıştır. Gerçek müzelerde olduğu gibi sanal müzelerde hem müze içi hem de müze dışı eğitim etkinliklerinde aktif rol oynamışlardır. Sanal müzeler zaman ve mekân sınırını aşmasıyla ve kaynak kısıtlaması olmaması nedeniyle de bugün öğretimi zenginleştiren ortamlardandır. Öğrencilere sürece aktif bir şekilde katılım imkânı sağlamak ve öğretimi zenginleştirmektedir (Sungur ve Bülbül, 2019, s. 654). Günümüzde uygulanan yapılandırmacı eğitim anlayışıyla aynı doğrultuda olması nedeniyle geleneksel eğitim anlayışının aksine öğrenciyi merkeze alarak çevresiyle iletişime geçmesini ve etrafını daha iyi tanımasını sağlar (Koca ve Daşdemir, 2018: 1011).

Sanal müzeler ve tarihî mekânlarda gerçekleştirilen uygulamalar çeşitli ülkelerde şu sonuçları doğurmuştur; “bu tür öğretim etkinliklerinin öğrencilerin öğretim konusuna yönelik ilgilerini arttırdığını, tarihî olgu ve kavramları kavrayışlarını kolaylaştırdığını, işbirlikli öğrenme ortamları yarattığını, öğrenci merkezli öğrenmeyi teşvik ettiğini, farklılaştırılmış bireysel öğrenme süreçlerini desteklediğini ve birinci el kaynaklara dayalı öğrenme için uygun bir ortam hazırladığını göstermektedir”. Sanal müzeler hem tarih hem de sosyal bilgiler dersinde yer alan tarih konularının işlenmesinde önemli bir yere sahip olan kanıt kullanımını ve değişim ve süreklilik kavramlarının öğrencilere kazandırılmasında kolaylık sağladığı ve çeşitli katkılarının olduğu ifade edilen görüşler arasındadır. Müzelerde yer alan objelerin ve görsellerin kapalı camekanlar arkasında sergilenmesi ve kalabalık ortamda yeteri kadar incelenip gözlenememesi gibi hususlar, sanal müzelerin öğretilmesi gereken konuların kazandırılmasında ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sanal müzeler aracılığıyla hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden tek bir nesne veya resme odaklanılabilir, yaklaştırılıp detaylı incelenebilir ve güncel bilgilere ulaşılabilir (Kaya ve Okumuş, 2018: 119-120).

2.7.5. Tarihsel Mekanlar ve Alanlar

Ata' ya göre (2002) tarihsel mekân şu şekilde tanımlanmıştır: “Tarihî mekân geçmişteki insanların kullanmak ya da eser vermek amacıyla bıraktıkları tarihî yapılardan ve tarihî olayların geçtiği yerlerden oluşmaktadır. O halde tarihî mekân, cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme, evler gibi tarihî dokusu (historic fabric) bozulmamış komplekslerden oluştuğu gibi bir ulusun kaderine yön vermiş bir olayın ve savaşın geçtiği bir yer ya da bir kişinin doğduğu yaşadığı bir yer olabilir.”

Tarihi çevre, geçmişten günümüze sürekliliğini devam ettirmiş maddi ve manevi değerleri bir araya getiren sistemdir. Her toplum yaşadığı döneme ait belirli yapılar meydana getirmiş ve bu yapılar o toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini yansıtan tarihi çevreleri oluşturmuştur. Tarihi çevreler her ne kadar insan eliyle oluşturulmuş olsa bile özel bir yeri vardır ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005: 25).

Mekanlar, gelecek nesillere aktarılacak güçlü hikayelere sahiptir. Tarihsel mekanlar, buldukları yerleri, planları, tasarımları, oluştukları materyaller ve kendilerine has büyüleyici atmosferleri ile buldukları nesnelere yoluyla konuşurlar. Bu tarihsel mekanlar geçmişin tarihini günümüze yaklaştırmak için fiziksel bir kanıt olarak kullanılabilirler. Bu sayede öğrenciler birinci ve ikinci el kaynaklar olan yazılı ve görsel kaynaklarla araştırma ve inceleme, ellerinde var olan kaynakları değerlendirebilme, analizini yapma, geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırma yapma ve problemlere çözüm önerileri getirme becerilerini de geliştirir (Çulha, 2006: 16).

Tarihi yerlerin, bazen bizi ummadık bir şekilde geçmişimizin tüm gerçekliğini aklımıza ve kalbimize kazıma ve daha fazla bilme ve öğrenme için aydınlatıcı bir konuma çekme kuvveti vardır. Bu yerlerin eğitim öğretim aracı olan ders kitaplarında yer alan konuları ve temaları destekleyici özelliği vardır. Öğrenciler ait oldukları toplumların özelliklerini yansıtan gerçek mekanlar aracılığıyla geçmişle güçlü bağlantılar kurmasını sağlar ve öğrencilerin tarihe olan ilgisini artırır (Boland, 1993; Boland, 1994; akt. Yeşilbursa, 2008: 213).

2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulamaya geçilen yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programında öğrenci merkezli öğretim hedeflenmiştir. Hazırlanan bu yeni programa göre öğretmenler konuları çok yönlü işleyecek, öğrencilerde milli bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturulacaktır. Etkinlik merkezli

olan ve bu etkinliklerde öğrencilerin ön planda olduğu öğretim sürecinde öğrencilerden beklenen bilgiyi araştıran, sorgulayan, kendini yaşamı içinde bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşim içinde oldukları öğretim sürecini hayata geçirmektir. Tarih öğretimi ile yaşanan problemleri ortadan kaldırmak, sosyal bilgiler ve tarih öğretiminden istenilen verimi elde etmek için öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de tarihi yerlerle yapılan öğretimdir. Tarihi yerler, geçmişin tanıkları olarak geçmişe yön veren gerçek olayları ve bu olaylarla karşı karşıya kalmış insanları hatırlatır. Tarihi yerler geçmişle günümüz arasında bağlantılar kurarak, geçmişte yaşanmış olan olayların neden ve nasıl meydana geldiğini düşündürerek öğrencilerin empatik düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar. Öğrencilerin alt ve üst düzey becerilerinin geliştirmesinin yanında sebep ve sonuç ilişkisi kurma, karşılaştırma yapma, veri toplama, analiz ve sentez yapma, hipotez kurma ve sonuç çıkarma gibi düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olur (Yeşilbursa, 2008: 210-211).

2.7.6. Tarihsel Şehitlikler, Anıtlıklar ve Mezarlıkların Kullanımı

Tarih, insanların doğru karar almalarına ve doğru sonuçlara ulaşabilmelerine yardımcı olan bir düşünce tarzıdır. İnsanlığın geçmişte meydana gelmiş olay ve olguları öğrenmeye ve yaşananlardan tecrübe sahibi olmaya ihtiyacı vardır. Geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağlantılar kurulmalı ve geleceği daha sağlam imar etmek için bugün anlaşılmalıdır. Tarihin bir başka değeri ise toplum içerisinde yaşayan bireylere kimlik kazanma duygusu katması ve içinde yaşadıkları toplumun kültürel değerlerini ve mirasını öğrenmelerine yardımcı olmasıdır. Toplumları var eden ve devamlılıklarını sağlayan en önemli unsur kültürel değerlerdir. Kültür aynı zamanda toplumları birbirinden ayırt eden ve şekillendiren en önemli unsurdur. Kültür unsurları içerisinde şehitlikler ve mezarlıklarda kendisine yer bulmaktadır. Mezar taşlarına bakılarak bir toplumun yapısına ve bu toplumun süreç içerisinde yaşamış olduğu değişime ait somut bilgiler elde edilebilir (Çetin ve Metin, 2013: 3)

Oğuz (2002: 9) mezar taşları ve mezarlıklar hakkında: “Türk-İslam mezar taşlarının şekil ve ölçüleri, bunların içinde dengelenmiş çeşitli süsleme öğeleri ve taş işçiliğinin nefaseti itibariyle birer mimari şaheser olmanın ötesinde bütün bir inanç ve dini düşünce sisteminin aynasıdır. Türk-İslam dünyasında mezarlıklarda yatan kişilerin mensup olduğu sosyal grubun dünya görüşü, ahiret hakkındaki ümit ve korkuları okunur. Bu itibarla bir mezarlık paha biçilmez bir etnografya laboratuvarıdır” demektedir.

Okul dışı öğrenme farklı alanlarda ve bu alanlarda çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri ile gerçekleştirilecek etkinlikleri kapsayan geniş bir kavramdır. Bu alanlardan biri de mezarlıklardır. Mezarlıklar öğretmenler için kolay ulaşılabilen okul dışı öğrenme ortamlarındandır. Mezarlık araştırmalarında öğrenciler sosyal bilgiler, tarih, fen bilimleri ve sanat gibi alanlarda kendi yeteneklerini fark ederek öğrenebilirler. Öğrenciler mezarlıkta kitabe, yaş, isim ve sembolleri çalışarak içinde yaşadıkları toplumun etnik kökeni, tarihi ve dinsel geçmişi hakkında bilgi sahibi olabilirler (Seyhan ve Şimşek, 2017: 346).

Sosyal Bilgiler öğretim programı, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını benimsemektedir. Öğretmenlere bu program çerçevesinde düşen sorumluluk, liderlik rolü üstlenmeleridir. Sürekli sınıf içerisinde kalan öğrenci, gezi ve ziyaretler sayesinde yeni yerler keşfedecek, ilgi alanları daha rahat meydana çıkacak ve en önemlisi zaman-mekân kavramlarını algılama becerisi gelişecektir. Şehitlik ve mezarlık gezileri öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurabilmelerine; zaman ve kronolojiyi algılamalarına, kültürel varlıkları, tarihi eserleri anlamalarına ve korumalarına, millet ve vatan sevgisini hissetmelerine, geçmişten günümüze taşıdığımız inanç ve değerleri keşfetmelerine, yaşadığı coğrafyayı daha iyi algılamalarına ve anlamalarına katkı sağlayacaktır (Çetin ve Metin, 2013: 2).

2.7.7. Resmî Kurumlar

Resmi kurum, devlet ile halk arasında bir köprü olan, halkın sorunlarına çözüm üretme ve halka hizmet için var olan, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet eliyle kurulmuş olan kurumlardır. Kuruluş amaçları arasında topluma hizmet etmek ve toplumsal yaşamı kolaylaştırmak olan resmî kurumların iş ve işleyiş süreçleri hakkında bireylerin küçük yaşlardan itibaren farkındalık sahibi olmaları gerekmektedir. Toplum içerisinde etkin, aktif ve katılımcı bireylerin yetiştirilmesine işaret eden bu gereklilik resmî kurumların tanıtılması için öğrencilerde yaparak ve yaşayarak öğrenme sağlayan okul dışı öğrenme etkinlikleri aracılığıyla etkili bir şekilde sağlanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının iş ve işleyiş süreçleri hakkında öğrencilerde farkındalık oluşturma görevi genel olarak sosyal bilgiler dersinin sorumluluğunda görülmektedir. Çünkü sosyal bilgiler, öğrencilere içinde yaşadıkları toplumu her yönüyle tanıtmayı, toplum içerisinde uyumlu olmayı, barış içerisinde yaşayan bireyler olmayı ve kültür aktarımını kazandırmayı görev

olarak kabullenen sosyal bilgiler dersinin doğasından kaynaklanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi kapsamında yer verilen okul dışı öğrenme etkinlikleri ile resmi kurum ve kuruluşların tanıtımı öğrencilerin aktif yaşantıları ile daha kalıcı hale gelmekte ve öğrencilerin devletin örgütsel yapısını tanımasını sağlayarak, bu yapıyı koruma gayreti içinde olan iyi vatandaşların yetişmesine katkı sağlamaktadır (Keçe, 2015: 284-287).

2.7.8. Coğrafi Alanlar

Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan disiplinlerden biri olan coğrafya, içerdiği konular bakımından sosyal bilgiler dersinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler öğretim programlarında coğrafya eğitime yönelik hedeflenmiş olan amaçlara bakıldığında; kendi çevresini, yaşamış olduğu yurdu ve dünyayı tanıma ve anlama becerilerini geliştirmek temel hedefler arasındadır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere çevrelerini ve yaşadığı yurdu tanıtmak, gerekli olan harita ve grafik bilgilerini kazandırarak onlardan yararlanabilmelerini sağlamak, toplum içinde yaşayan bireylerin birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle etkileşimini, insanların yaşama biçimlerini ve geçinme şekillerini araştırmalarını ve incelemelerini sağlamak, Türkiye'nin yakın ve uzak olduğu ülkeler ile dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazandırmak, coğrafya olaylarının nedenlerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup ortaya çıkarmayı öğretmek amaçlanmıştır. Tüm bu amaçlar sosyal bilgiler dersinde coğrafya disiplini aracılığıyla öğrencilere kazandırılır (Taçyıldız, 2020: 21).

Coğrafya öğretimi, yapılandırmacı yaklaşım anlayışı neticesinde konulara bütünsel bir bakış açısı getirmiştir. Coğrafya öğretimi temelde öğrencilerin kendi yaşamlarından hareketle bütüncül ve anlamlı ilişkiler kurmaları sağlanarak ve öğrencilerin aktif katılımı ile gerçekleşmelidir. Konuların anlatımı esnasında, öğrencilerin olaylar ile ilgili çok boyutlu düşünebilme becerisi kazanmalarına olanak sağlanmalı ve geliştirmelerine katkı sağlanmalıdır. Konular ile ilgili yeri geldikçe diğer bilim dalları ve disiplinlerin konularından örnekler verilerek karşılıklı etkileşim vurgulanmalıdır. Öğretmen coğrafyanın yaşamın içindeki yerini ve önemini, öğretim programında yer alan kazanımlara ulaşılması durumunda öğrencilerin bakış açılarının nasıl etkileneceğini ve yeni bakış açıları kazanacağını vurgulamak üzere okul içi ve dışındaki olaylardan faydalanmalıdır. Öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşı karşıya getirmeli ve karşılaştıkları problemleri çözmeye edindikleri bilgi ve becerileri kullanabilmelerine

fırsat sunmalıdır (Akınoğlu, 2004: 86).

Okul dışı öğrenme etkinlikleri, sınıf içinde gerçekleştirilen öğrenme faaliyetlerini tamamlamak ve öğrenciler tarafından edinilen bilgilerin daha anlamlı hale gelmesini sağlamak için yapılan planlı ziyaretlerdir. Bu öğrenme etkinlikleri ile öğrenciler soyut unsurları somutlaştırabilme, meydana gelmiş olayları gerçek görünümleri ile görebilme ve edinecekleri bilgileri doğrudan birincil kaynaktan edinebilme imkânı yakalamaktadırlar. Okul dışı öğrenme etkinlikleri aracılığıyla okul, doğa ve toplum birbiri ile ilişkilendirilerek öğrenmenin daha eğlenceli ve heyecanlı bir şekilde gerçekleşmesi sağlanabilir. Coğrafya da yer alan bazı konularında, sınıfta öğretmenin anlatımıyla değil, gözlem yaparak, olayları ortamında yaşayarak, gerçekleşen olay ve olguları inceleyerek daha aktif ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesi sağlanabilir. Coğrafya da okul dışı öğrenme etkinlikleri olarak inceleme gezileri, gezi gözlem, arazi gezileri ve çevre gezileri gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilebilir (Çiftçi ve Dikmenli, 2016: 364-365).

Coğrafyanın bir disiplin alanı olarak kendine has özelliklerinden biri arazi çalışmaları ve alan/saha gezileridir. Arazi çalışmaları ve alan/saha gezileri coğrafya öğreniminde öğrencilere coğrafi kavramlar ile hayatta meydana gelen gerçek olaylar arasında ilişki kurmaları konusunda yardımcı olur. Öğrencilerin arazi çalışması yaparak elde etmiş oldukları kazanımlar kitaplardan elde etmiş oldukları kazanımlara göre daha önemlidir. Çünkü okullarda yapılan alan gezileri öğrencilerin derse karşı ilgi, merak ve motivasyonlarını artırırken, aynı zamanda kendi tecrübelerini ve deneyimlerini kazandırmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretimin de ise gezi gözlem metodu okullarda verilen öğretimin ve gerçekleşen öğrenmenin daha verimli ve kalıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. “Alan gezileri” eğitim amaçlı olup okul tarafından düzenlenmiş eğitim gezileridir. Öğrenciler bu geziler sayesinde eğitim materyallerini yerinde görme imkanına sahip olmaktadır. Arazi gezileri coğrafya ile ilgili belirlenmiş bir konu üzerinde belirli sahalarda incelemelerde bulunma, araştırma yapma, veriler elde etmek ve deneyim sahibi olmak için düzenlenir (Ayas ve Taştan, 2015: 238-239).

Eğitim ve öğretim sürecinde benimsemiŐ olduğumuz yapılandırmacı yaklaşım coğrafya konularının öğretimi ve yaklaşımın okullarda uygulanabilir olması için önemli fırsatlar sunmaktadır. Öğrenciyi merkeze alan ezberden uzak yapılandırmacı yaklaşım Sosyal Bilgiler öğretim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Verilebilecek en güzel örnek

Sosyal Bilgiler ve Coğrafya öğretiminde önemli bir yere sahip olan “gezi-gözlem” yönteminin sürece dahil edilmesidir. Gezi gözlem metodu olayların meydana geldiği ve süreç içerisinde devam ettiği alanlara giderek gözlemlerde bulunmak ve olayların gerçekleştiği alanda değerlendirmelerde bulunarak olaylar arasındaki ilişkiyi belirlemektir (Garipağaoğlu, 2001: 14).

Birçok dersin öğretiminde olduğu gibi sosyal bilgiler dersi öğretiminde de farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanması öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırması ve öğrenilenlerin hayata aktarımını da kolaylaştırması açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan gezi gözlem yöntemi sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan tarih ve coğrafya konularının öğretiminde de çok faydalıdır. Sosyal bilgiler dersi öğretimi öğrencilerin çevrelerine karşı duyarlı olmalarını, çevresel sorunları fark edip analiz etmelerini ve çözüm önerileri sunmaları amaçlamaktadır. Bu amaca hizmet edebilecek en önemli yöntemlerden birisi de gezi gözlem yöntemidir. Ders sürecinde gezi gözlem yöntemi kullanılarak anlatılan konular öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılakta ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığı artmaktadır. Gezi gözlem yöntemi ile işlenen konularda öğrenciler konuyu yerinde, birinci elden kaynaklarla inceleme fırsatı yakaladığı için dersin amaçlarına ulaşmada oldukça etkili bir yöntem olmuştur (Atayeter ve Tozkoparan, 2014: 5-6).

2.7.9. Doğa Eğitimi

Doğa eğitimi, en genel anlamda “doğanın dilini anlamak”tır (Meydan, 2015). Bir başka tanıma göre “Doğa eğitimleri adından da anlaşılacağı üzere doğada yapılan eğitimlerdir.” (Yardımcı, 2009: 7). Keleş, Uzun ve Varnacı Uzun ise doğa eğitimini şu şekilde tanımlamışlardır. “Doğa eğitimleri, doğayı doğal ortamlarda tanımaya, doğanın sunduklarını eğitim konusu, malzemesi ve aracı olarak değerlendirmeye yöneliktir.” (Keleş , Uzun ve Varnacı Uzun, 2010: 385).

Çocuklar bütün duyularını kullandıklarında çok daha hızlı ve aktif bir şekilde öğrenme gerçekleştirirler. Çocukların bütün duyu organlarını sürece dahil ederek öğrenme gerçekleştirmelerine ortam sunan doğa bu öğrenmelerin gerçekleşmesi için laboratuvar işlevi görmektedir. Doğa eğitimleri aracılığıyla öğrencilerin öğrenmelerinde laboratuvar görevi üstelenen doğa öğrencilerin keşfederek öğrenmelerine katkı sağlar. Bruner’e göre keşfederek yapılan öğrenmelerde merak ve öğrenme isteği duyan birey öğrenme

yaşantısına içsel motivasyonla girer ve öğrenme de çok daha kalıcı hale gelir. Bu nedenle doğa eğitimleri özellikle doğa ile ilgili bilgi, tutum, beceri ve davranışların kazandırılmasında etkili ve önemli bir yoldur. Doğa eğitimleri sayesinde insanların doğayı nasıl etkilediği, doğadan nasıl etkilendiği öğrencilere öğretilir ve doğayı sevme, doğaya değer verme duygularını kazanmaları sağlanabilir (Birinci, 2013: 19).

Çocuklar küçük yaşlardan itibaren çevrelerinde merak ettiği, görebildiği, dokunabildiği, işitebildiği kısaca bütün duyu organlarının dahil olduğu ortamlarda daha hızlı, aktif ve etkili bir öğrenme gerçekleştirirler. Bunun gerçekleşmesine olanak sağlayan ortamsa önceden planlı bir şekilde hazırlanan sınıf ortamından çok, doğanın kendisidir. Doğal yaşam alanları öğrenmenin hızlı bir şekilde gerçekleştiği açık hava laboratuvarlarıdır. Doğal yaşam alanlarına verilen zararlar ve bunun neden ve sonuçları doğa eğitimi ile çevre eğitiminin kesiştiği önemli bir nokta olup, doğa eğitimi çocuklarımızın günümüzde yaşadıkları ve gelecekte yaşayacakları çevre sorunlarına karşı farkındalığa sahip olmaları ve karşılıklarına çıkan soruna karşı çözüm önerileri sunmaları, bireysel ve toplumsal ölçüde öncelik almaları noktasında kendilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Özdemir, Akfırat ve Adıgüzel, 2009: 1-2).

Eğitim öğretimde yöntem ve teknikler belirlenirken; ihtiyaçlar, süre, kazanımlar vb. göz önünde bulundurulmalıdır. Ama yapılan araştırmalar gösteriyor ki öğrenciyle yapılan uygulamalı eğitim de öğrenme daha kalıcı oluyor. Özellikle doğa eğitimi sosyal bilgiler öğretiminde etkili yöntemlerden biridir (Çağlar Karapınar ve Arıbaş, 2017: 42). Sosyal bilgiler öğretim programında birçok amaç yer almaktadır. Bu amaçlardan ikisi de öğrencilere kazandırılması gereken doğa eğitimi ile ilgilidir. Öğrencilere kazandırılmak istenen çevrelerindeki mekânsal sorunları fark edebilmeleri ve bu sorunlara çözüm önerileri getirebilmeleridir. Ayrıca çevresini, ülkesini ve doğayı tanımalarını ve olup bitenleri anlamlandırmaları sağlamaktır. İstenilen bu amaçlara ulaşabilmek için ise izlenecek yöntem doğa eğitimi ve arazi çalışmasıdır. Yeni müfredatın amaçları arasında yer alan arazi çalışmasını tam olarak uygulayabilmek doğa eğitimiyle mümkündür ki gerçekleştirilecek olan doğa eğitimi öğrencilere çok şey kazandıracaktır. Doğa eğitimi Sosyal bilgiler öğretiminde sadece coğrafya ile ilgili öğrenme alanları ile değil onun haricinde diğer birçok öğrenme alanı ve konu ile de ilişkilendirilebilir ve istenilen kazanımlar gerçekleştirilebilir (Meydan, 2015: 266).

2.8. OKUL DIŞI ÖĞRENME SÜRECİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Eğitim öğretim sürecinde kullanılan araçlar, yöntemler sürekli olarak araştırılan bir konudur. Günümüzde "okul dışı eğitim", "sürekli eğitim", "yaşam boyu eğitim" gibi yöntemler ve uygulamalar çok yoğun bir şekilde tartıŐılmaya devam etmektedir. Tüm dünyada bütün eğitim kademelerinde ve disiplin alanlarında özellikle doğa bilimleri ile iç içe olan derslerde, okul/sınıf dışı öğretim uygulamaları tartışma konusu olmakta ve bu tür uygulamaların eğitimde kullanılma oranı zamanla artış göstermektedir. Fakat Türkiye'de eğitim öğretim sürecinde okul/sınıf dışı yöntemlerin uygulaması noktasında önemli eksiklikler ve problemler yaşanmaktadır. Eğitim sistemimizin yapısı gereği küresel boyutta yaşanan en büyük eksikliğin yaşadığı dünyayı ve çevresini iyi tanıyan, merak, estetik ve keşfetme duygusu gelişmiş bireyler yetiştirme konusunda olduğu kabul edilmelidir. Yaşanılan bu eksikliğin giderilebilmesi için okul dışı öğrenme etkinlikleriyle desteklenmiŐ eğitim ve öğretim sürecine geçilmelidir. Okul dışı etkinliklerinin gerçekteŐtirildiđi ortamlar olan belediyeler, müzeler, organizasyonlar, kamu kurumları bu tür aktiviteler için hazırlıklı ve donanımlı olmalı, mekân düzenlemeleri aşamasında sürekli öğrenme koŐulları ön planda tutulmalıdır. İçinde yaşadığı dünyanın çeşitli yerlerini ve farklı olayları gözlemleyen ve bu olaydan keyif alan, bunlar arasındaki ilişkiyi anlamlandırabilen, yaşadığı dünyayı tanıma konusunda çaba gösteren, farklı mekân ve kültürleri görmeyi ve gözlemlemeyi yaşam biçimi haline getiren bireylerin uygar ve yetkin, yaŐamaktan zevk alan, yaratıcı ve problem çözebilme becerilerine sahip kişiler oldukları göz önünde bulundurulmalıdır (Karadoğan, 2016: 78-79).

Eğitim ve öğretimi destekleyen okul dışı öğrenme etkinliklerinin süreç içerisinde hem öğrencilere hem de öğretmenlere birçok katkı sağlamıştır. Ancak bu tür uygulamaların sağlamış olduğu faydaların yanında yaşanan çeşitli zorluklarda vardır. Alan yazında sosyal bilgiler disiplin alanına dair yapılan okul dışı öğrenme etkinliklerini içeren çeşitli çalışmalar incelendiğinde bu uygulamalar esnasında yaşanan aksaklıkların ve problemlerin Őunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öner (2015) yapmış olduğu çalışmada süreçte yaşanan sorunlar olarak yasal işlemlerin (prosedür) uzun zaman aldığını, müfredatta yer alan konuların yoğun olmasından dolayı ders saatinin yeterli olmadığını, ulaşım ve araç temininin de sorunlar yaşandığını, maddi imkansızlıkların yaşandığını, öğrenci sayısının fazlalığını, kazanımlarla tarihi mekanlara yapılacak bir faaliyetin iliŐkilendirilememesi, gibi etmenlerin etkili olduğu

görüşünü belirtmişlerdir. Malkoç ve Kaya' da (2015) çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmakla birlikte fiziki ortamın yetersiz olduğunu, sınırlayıcı bir şeyle karşılaşılmadığını, program ve kılavuz kitaplarında etkinliklerin yer almadığını, idarecilerin olumsuz tutumu, konuyla ilişkilendirememeye, diğer öğretmen ve öğrencilere rahatsızlık verme sorunlarını da dile getirmişlerdir. Çengelci Köse' de (2013) elde etmiş olduğu bulgulara göre okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştiren öğretmenlerin yaşadığı sorunların başında zaman sıkıntısının geldiğini, öğrencilerin davranışlarında sorunların yaşandığını, ekonomik sorunların olduğunu ve bürokratik engellerin var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çetin, Kuş ve Karatekin' de (2010) süreçte yaşanan sorunlara dair benzer sonuçlara ulaşmışlar ancak bu tür etkinlikleri öğretmenlerin yapmamalarında veya daha az tercih etmelerinde gezi esnasında kaza ve yaşanabilecek tehlikelerden çekinme gibi sorunların olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmenler yaşanan sıkıntıların en aza indirilmesi için bürokratik işlemlerin azaltılmasını ve ekonomik problemlerin giderilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Aladağ, Akkaya ve Şensöz (2014) okul dışı öğrenme kapsamında yer alan derslerde kullanılan sanal müze ve turların uygulamaları esnasında yaşanan sorunlara dair sanal rehber eksikliği olduğunu, teknik problemlerin yaşandığını ve sınıf hakimiyetinin kaybedildiği sonucuna ulaşmışlardır. Çalışkan, Önal ve Yazıcı (2016) müzelere yönelik yapmış oldukları çalışmada kalabalık öğrenci gruplarının müze içerisinde kontrolünün zor olduğunu, müzelerin uzakta yer aldığını, ulaşım-yeme içme gibi masraflarının olduğunu, müzelerde bulunan eşyalara öğrencilerin zarar verebilme ihtimalinin olduğunu, öğrencilerin müzelere ilgisiz kaldığını müze görevlilerinin yeteri kadar ilgilenmediğini ve müzeler için iyi rehber bulmanın zor olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.9. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Alanyazın incelendiğinde okul dışı öğrenme kapsamında yer alabilecek sözlü tarih, yerel tarih, müze eğitimi, doğa eğitimi vb. alanlarda birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu bölümde doğrudan okul dışı öğrenme ile ilgili çalışmalar verilmiş olmakla birlikte okul dışı öğrenme kapsamında yer alan çalışmalar kategoriler halinde verilmiştir.

2.9.1.Yurt İçi İlgili Çalışmalar

Topçu (2017), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları: Öğretmen Adayları ile Fenomenolojik Bir Çalışma” adlı araştırmasında, okul dışı öğrenme

ortamlarının sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkında öğretmen adaylarının görüşlerini tespit etmeyi hedeflemiştir. Çalışma nitel bir araştırma olup, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının, okul dışı öğrenme etkinliklerinin, öğrenmeyi yaşamın içine entegre ederek bilgiyi somutlaştırıp kalıcılığını artırdığına inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk (2019), “Okul Dışı Öğrenmeye İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” isimli yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler dersi ile okul dışı öğrenme arasındaki ilişkiye yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup verilerin toplanması aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenmeye ve sosyal bilgiler öğrenme ortamlarına yönelik bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir.

Seyhan (2020), “Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Okul Dışı Öğrenmenin Etkililiği” isimli çalışmada, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı eğitimin etkililiği ve kullanılması hakkında görüşlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup verilerin elde edilmesi aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yansıtıcı günlüklerden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre uygulanan etkinlikler ile öğretmen adaylarının okul dışı mekânlara yönelik bilgi ve farkındalıklarının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, okul dışı öğrenme etkinliklerinin beceri kazandırma, değer geliştirme ve kavram öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okul Dışı Öğrenme Kapsamında Değerlendirilebilecek Araştırmalar

Sözlü Tarih

Kaya (2013), “ Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih: Amaç, İçerik, Uygulama” isimli yüksek lisans tezinde, öğrencilerin, teoriden uygulamaya, sözlü tarihe ilişkin yöntemin gerektirdiği tüm süreçleri deneyimlemesini ve tıpkı küçük bir tarihçi gibi saptanan konuda bilgi ve bakış açısı oluşturmasını/geliştirmesini amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma nitel bir çalışma olup; farklı bir öğretim yönteminin öğretici tarafından sınıfta uygulanması nedeniyle “*eylem*

araştırması” olarak modellenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen verilere göre öğrenci velileri, sözlü tarih çalışmasını beğendiklerini ve sözlü tarih yönteminin öğrencilere iletişim becerisi başta olmak üzere birçok beceriyi kazandırdığını dile getirmişlerdir. Öğrenci verilerinden hareketle sözlü tarih sürecinde öğrencilerin istekli oldukları merakla birlikte heyecan yaşadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin sözlü tarih ve meslek seçimi hakkında bilgi sahibi oldukları, meslek seçiminde meydana gelen değişim ve sürekliliği algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Küçük (2014), “Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü” isimli yüksek lisans tezinde, sözlü tarih kavramını detaylı bir şekilde irdelemeyi, söz ile tarih kavramları arasındaki bağlantıyı vurgulamayı ve Türkiye’deki sözlü tarih çalışmaları hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Bu çalışma ile birlikte sözlü tarihin, tarih öğretimindeki rolü saptanarak, eğitim tarihi açısından sözlü tarihin yeri ve önemini değerlendirmiştir. Ayrıca sözlü tarihin amaçları, kaynakları, faydaları, sınırlılıkları, çalışma esnasında dikkat edilecek noktalar ve sözlü tarih çalışmasının yöntemi ile ilgili de bilgilendirme yapılmıştır.

Dere (2017), “Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğrenme ve Öğretme Yöntemi Olarak Sözlü Tarih” isimli doktora tezinde, sosyal bilgiler derslerinde bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak sözlü tarihin uygulamasını yapmayı, uygulama ilkelerini belirlemeyi, yapılan çalışmalarla ilgili olarak öğrencilerin ve sosyal bilgiler öğretmeninin görüşlerini ortaya çıkarmayı ve bu tecrübelerden yararlanarak sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin kullanabileceği bir Sözlü Tarih Uygulama Kılavuzu hazırlamayı amaçlamıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden keşfedici araştırma modeline göre yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin görüşme tekniklerini öğrendikleri, görüşmelerini analiz etmeyi, yorumlamayı, sözlü tarih raporu yazmayı öğrendikleri ve sorumluluk bilinçlerinin geliştiği görülmüştür. Bununla birlikte hem öğrencilerin hem de sosyal bilgiler öğretmenlerinin sözlü tarihin yararlı bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ve amaçlanan Sözlü Tarih Uygulama Kılavuzu hazırlanmıştır.

Kandemir (2017) , “Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri” isimli yüksek lisans tezinde, tarih öğretiminde sözlü tarihin yeri ve kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlenmeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda tarih öğretmenlerinin sözlü tarih

hakkında mevcut bilgiye sahip oldukları, tarih öğretiminde sözlü tarih çalışmalarına yer verilmesinin faydalı olacağı, tüm öğretmenlerin derslerinde sözlü tarih çalışmalarına yer verdikleri ve bu çalışmalara uygulamada yer verilmesinin tarih öğretimi açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği, öğretimde sözlü tarih çalışmalarına yer verilmesinin diğer yöntemlere göre faydalı olacağı, sözlü tarih kullanımında öğretmen yaklaşımlarının da önemli olduğu, sözlü tarih çalışmalarının öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarını olumlu yönden etkileyeceği, sözlü tarih kullanımının tarih öğretimine katkılarının olduğu ve tarih öğretiminde sözlü tarih kullanımının bazı sınırlılıkları olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Polat (2018), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Çalışmasına Bir Örnek: Tokat Merkez Mahalle İsimleri” isimli yüksek lisans tezinde, Tokat il merkezin de yer alan mahalle sakinlerinin yaşadıkları mahalle isminin anlamı ile ilgili bilgileri sözlü tarih uygulamaları ile belirlenmeyi amaçlamıştır. Çalışma da nitel araştırma desenlerinden olgu bilim yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularında 7. Sınıf öğrencilerinin sözlü tarihe ilişkin bilgilerinde eksiklikler olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrencilerden bazıları ise cadde, sokak isimlerini yaşadıkları mahalle olarak ifade ettikleri görülmüştür.

Kara (2019), “Sözlü Tarih Yönteminin Ortaöğretim Öğrencilerinin Tarih Algısı Üzerindeki Yansımaları” isimli yüksek lisans tezini, Ortaöğretim 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kapsamındaki “Türk İnkılabı” ünitesinin “Türk Kadını Haklarına Kavuşuyor” konusunun işlenişinde sözlü tarih yönteminin kullanılması doğrultusunda oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, sözlü tarih yöntemiyle tarihi bilgiye ulaşmanın, öğrencilerin tarih algılarında olumlu değişiklikler yarattığı ortaya çıkmıştır.

Şahin (2019), “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Uygulamalarının Etkililiği ve Önemi” isimli yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler dersinde yapılacak olan sözlü tarih uygulamasının öğrencilerin öğrenmeleri üzerine etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma Trabzon’da bulunan bir ilkokuldaki 4. sınıf öğrencileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Sonuç olarak 4. sınıf düzeyindeki öğrencilerin sözlü tarih çalışması yapabildiği görülmüştür. Yapılan sözlü tarih uygulamasıyla, öğrenciler bir yandan tarihi sevmiş diğer yandan da tarihin bu yaşlarda zihinlerinde daha da somutlaşmasıyla zaman-

mekân kavramlarını daha iyi algılamışlardır. Bununla birlikte öğrenciler bilimsel çalışma tecrübesi kazanmıştır

Arslan (2012), “Yerel ve Sözlü Tarih Algısının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları (Tunceli Merkez Örneği)” isimli doktora tezinde, öğrencilerin okulda ve okul dışında anlatılan birbirine rakip tarih söylemleri karşısında tercihlerini nasıl yaptıklarını, karşılaştıkları direnç noktalarını, tarih bilgilerini hangi yönde geliştirmek istediklerini, resmi tarih karşısında kendilerini nasıl konumlandıklarını ve hangi gerekçelerle yerel tarih bilgisini bırakmaya istekli olmadıklarını analiz etmiştir. Bununla birlikte bu araştırma Tunceli merkez örneğinde yapılmış olması vesilesiyle aynı zamanda bugüne kadar tarih öğretimindeki araştırmalara hiç konu edilmeyen, yani adeta “yok” kabul edilen Alevi öğrencilerin resmi tarihte ne gördüklerini, neler yaşadıklarını içeriden bir bakış ile anlamaya imkan vermiştir. Araştırmada nitel araştırma olup örnek olay (case study) deseni benimsenmiştir. Araştırma sonucunda Tunceli’deki sözlü tarih ile resmi tarihin “*iki farklı kulvar*”da gittikleri görülmüştür. Sözlü tarihin pek çok tarih konusunu resmi tarihe rakip bir söylemde ele alarak değerlendirdiği, resmi tarih anlatısını çoğu kez absorbe etkisizleştirdiği saptanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin büyük çoğunluğu sözlü tarihlerini “*atalarının geçmişteki sesi*” gibi kabul edip, sözlü tarih anlatısını sorgulamadan ya da farklı ek bilgilere ulaşmaya çalışmadan doğrudan içselleştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Yerel Tarih

Oran (2013), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği” isimli yüksek lisans tezini Milli Eğitim Bakanlığı’nın sosyal bilgiler dersinde yer alan yerel tarih konularının ilköğretim sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından anlatılıp anlatılmadığını belirlemek amacıyla yapmıştır. Araştırma da nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu yerel tarihin önemli ve gerekli olduğunu belirtirken bir kısmı müfredatta yerel tarihin yeteri kadar yer bulmadığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu derslerinde yerel tarihi kullandığını ifade ederken öğrenciler açısından da kalıcı öğrenmelerin gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri yerel tarih ile ilgili bilgileri derslerinde kullanırken yaşadıkları sıkıntılar olarak müfredatı, maddi sorunları, izinleri ve doküman eksikliğini dile getirmişlerdir.

Arslan (2015), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel Tarih Konularının Kullanımına

İlişkin Öğretmen Tutumları” isimli yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih konularının kullanımına ilişkin öğretmen tutumlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma da tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih konularının kullanımına ilişkin öğretmen tutumlarının “Tamamen Katılıyorum” düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan cinsiyet, mesleki kıdem, okulun bulunduğu yerleşim birimi ve mezun olunan fakülte değişkenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih konularının kullanımına ilişkin öğretmen tutumları üzerinde etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Özdemir (2016), “Yerel Tarihin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezinde, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi —Adım Adım Türkiye Ünitesi’nin öğretiminde yerel tarih unsurlarının yer aldığı etkinlikler kullanılarak yapılan öğretimin değişim ve sürekliliği algılama becerisi üzerindeki etkisi ile yerel tarih unsurlarının kullanılmadığı, sınıf içi etkinliklere dayalı öğretimin değişim ve sürekliliği algılama becerisi üzerindeki etkisini karşılaştırmak ve öğrencilerin yerel tarih kullanımı hakkındaki görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın nicel boyutu öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen modelinde tasarlanmıştır. Nitel botunda ise öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, yerel tarih unsurlarının yer aldığı etkinlikler kullanılarak yapılan öğretimin uygulandığı deney grubu ile yerel tarih unsurlarının kullanılmadığı, sınıf içi etkinliklere dayalı öğretimin uygulandığı kontrol grubu arasında değişim ve sürekliliği algılama becerisi açısından deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerileri üzerinde yerel tarih uygulamalarının olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilicioğlu (2017), “Ortaokul Öğrencilerinin Yerel Tarih Öğretimine İlişkin Görüşleri: Safranbolu Örneği” isimli yüksek lisans tezini, yerel tarih ve tarih eğitimine sağladığı katkıları ortaya koymak ve bunu örneklemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma da tarama modeli kullanılmıştır. Yapılan çalışmada öğrencilerin yerel tarih öğretimine ilişkin algıları, cinsiyet ve sınıf düzeyi, anne baba eğitim düzeyi, anne baba meslek değişkeni, anne baba aylık gelir değişkenlerine göre incelenmiş ve öğrencilerin algılarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Öztaşçı (2017), “Yerel Tarih Öğretim Yöntemini Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulamaya Koymak: Bir Eylem Araştırması” isimli yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler

dersinde yerel tarih öğretim yönteminin nasıl uygulanabileceğini, bu yöntemin öğrencilerin gelişimlerine katkısını ve bu süreçte yaşanan sorunları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yerel tarih proje süresince çeşitli zorluklar yaşadıkları, bununla birlikte yerel tarih öğretim yönteminin öğrencilerin akademik, kişisel, sosyal gelişimlerine olumlu katkısı olduğu öğrenci, veli ve araştırmacı görüşleriyle belirlenmiştir.

Ulutaş (2018), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bağımsız Değişken Olarak Yerel Tarih Tekniği” isimli yüksek lisans tezini, sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih tekniği uygulamasının öğrenci başarısına ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutumuna etkilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada nicel yöntemlerden ön test- son test eşleştirilmiş kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yerel tarih tekniğine dayalı etkinliklerle işlenen derslerde öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları, mevcut yöntemle işlenen derslere göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre yerel tarih tekniğine dayalı etkinliklerle işlenen derslerde deney grubu öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri arttırdığı ve sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutum geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yuvacı (2018), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yerel Tarih İle İlgili Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar- Sivas İli Örneği” isimli yüksek lisans tezini, ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde yerel tarih konularını uygulamanın önemini belirlemek amacıyla yapmıştır. Sivas il merkezinde görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yerel tarih konularını derslerinde kullanma durumları ve yerel tarih öğretiminin kullanılmasında karşılaşılan sorunları incelemek amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, kendilerini mesleki açıdan yeterli gördükleri, çalıştıkları bölgenin yerel tarih bilgisine sahip oldukları, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programını yerel tarih öğretimi açısından yeterli görmedikleri, derslerinde yerel tarih öğretimini tam olarak uygulamadıkları, yerel tarih öğretimini uygularken çeşitli sorunlarla karşılaştıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yılmaz (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel Tarih Öğelerinin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin Belirlenmesi: Trabzon Örneği” isimli yüksek lisans tezini, Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel tarih öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini Trabzon şehri ölçeğinde belirlemek amacıyla yapmıştır.

Bu amaç çerçevesinde nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yoluyla araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin tamamı yerel tarih öğretiminin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılmasını gerektiğinin altını çizmiştir. Öğretmenlerin yerel tarih öğretimiyle alakalı herhangi bir kursa katılmadıkları araştırma kapsamında tespit edilmiş ve Trabzon kentine ait yerel tarih öğelerinin öğrencilere aktarılması gerektiği fikri öğretmenler tarafından aktarılmıştır. Araştırmanın ikinci kısmında, çalışma grubunda yer alan 61 öğrencinin 50'si Trabzon kentinin yerel tarihine dair bilgileri öğrenmek istediklerini belirtmiş ve bu bilgileri genel olarak şehir hakkında bilgi sahibi olmak için istedikleri araştırma kapsamında ortaya koyulmuştur. Öğrencilerin neredeyse tamamı Trabzon kentinin yerel tarihine dair bilgileri öğrenmenin kendilerine katkısı olacağını düşündüklerini ifade etmiştir

Müze

Kısa (2012), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi (Afyonkarahisar Müzeleri)” isimli yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini, öğretmenlerin müze gezisi düzenlemekte yaşadığı sıkıntılar ve öğrencilerin müze gezilerine katılmama nedenlerine ilişkin görüşlerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma da nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerden öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında bazı maddelerde tutarlılık olduğu gözlenmiştir. Kız öğrencilerinin müze gezilerinden beklentilerinin daha fazla olduğu ve 8.sınıf öğrencilerinin müze etkinliklerine daha az katıldıkları görülmüştür. Yılda üç kez ve daha fazla müzeye giden öğrencilerin çoğunun okul gezileriyle ya da öğretmenleriyle müzeleri ziyaret ettikleri ve müze rehberiyle yapılan gezilerin daha verimli geçtiğine ulaşılmıştır. 11 yıl ve daha fazla kıdem yılına sahip öğretmenlerin müze gezilerine daha fazla önem verdikleri ve öğretmenlerin müze gezilerinde yaşadıkları en büyük problemin sınıfların kalabalık olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yorulmaz (2016), “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Okul Dışı Çevrelerin Kullanımı: Çorum Yatılı Arkeoloji Müzesinde Bir Gün” isimli yüksek lisans tezinde, ortaokul öğrencilerinin yatılı müze ortamında gerçekleşen öğrenme sürecinin öğrencilerde ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde; nesne merkezli müze etkinlikleri, yaparak yaşayarak öğrenme, öğrencilerin kendi deneyimlerini

kazanabilme, müzede yapılan etkinlikler ile sosyal bilgiler öğrenme sürecine yükledikleri anlamın ortaya çıkarılması, soyut konulardan oluşan sosyal bilgiler programının somutlaştırılarak öğrenmenin kalıcılığının artırılması temel alınmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemleri ile yürütülmüştür. Araştırma sürecinde belirlenen verilerin analiz edilmesi ile okul dışı etkinliklerden olan müzelerin özellikle sosyal bilgiler dersine fayda sağladığı, yatılı müze gezisinin öğrencilerde geçmiş öğrenme konusunda merak duygularını harekete geçirerek bu durumun sosyal bilgiler dersini öğrenme konusunda motive edici olduğu görülmüştür.

Şişman (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Varlıklara İlişkin Öğrencilerde Farkındalık Bilinci Oluşturmada Müze Eğitiminin Etkisi (Malatya İli Örneği)” isimli yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler öğretiminde kültürel varlıklara ilişkin öğrencilerde farkındalık bilinci oluşturmada müze eğitiminin etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma da nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler analiz edildiğinde öğrencilere sosyal bilgiler dersinin ilgili kazanımları sırasında müze gezileri düzenlenerek müzede eğitim gerçekleştirilmesi uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sanal Müzeler

Ustaoglu (2012), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesinde Sanal Müzelerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde, İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde sanal müze gezileri kullanılarak yapılan öğretimin öğrenci başarısına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada elde edilen genel sonuca göre; deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin başarı oranlarında anlamlı bir fark vardır. Sanal müze gezileri; 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi kapsamında deney grubu öğrencilerinin başarı artışında etkili olmuştur.

Peker (2014), “Sosyal Bilgiler Dersinde Sanal Müze Kullanımı ve Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Sanal Müze Kullanımına Yönelik Tutumları” isimli yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sanal müze kullanımına yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersinde

sanal müze kullanımının faydalı olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle üniversitelerde sanal müzelerin önemine dikkat çekilerek, sanal müze uygulamalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Müzelerin de bu konuya gereken önemi vererek; hem müzeye gitme imkânı olmayan bireylere müzeleri gezme imkanı sağlamaları, hem de yapılacak olan etkinliklerin, sergilerin duyurularını yaparak daha çok kişinin müzeye gelmesini sağlamaları gerekmektedir.

Turgut (2015), “Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Eğitim Aracı Olarak Sanal Müzelerden Yararlanma” isimli yüksek lisans tezinde, sanal müze kullanımının hangi şartlarda uygulandığında daha verimli olduğunu belirlemeyi hedeflemiştir. Çalışmanın temel amacı sosyal bilgiler derslerinde, sanal müzelerin etkili bir eğitim aracı haline getirilmesine ışık tutmaktır. Bu nedenle yöntem olarak nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması planlanmıştır. Araştırma sonucunda ise, sanal müzelerden yararlanmak üzere hazırlanan etkinlik programının, kazanımların aktarılmasında başarılı olduğu; öğrencilerin, kroki çizme, şiir yazma, drama, hamurdan nesne oluşturma, hikaye yazma ile sanal müze hazırlama gibi etkinlikleri ve grup çalışmalarını beğendikleri, dersler sırasında kendilerini müzede gibi hissettikleri, uygulanan etkinliklerin derslere dinamizm getirdiği ve öğrencilerin kendi sanal müzelerini hazırlayabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tarihsel Çevre

Çapar (2020), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihsel Çevrenin Kullanımına Yaklaşımı ve Çanakkale İlindeki Tarihsel Çevre için Öğretim Programı Temelli Bir Uygulama Kılavuzu” isimli yüksek lisans tezinde, ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılarak tarihsel çevre kavramı farklı boyutları ve ilişkili olduğu farklı bağlamlarla bütünlük içerisinde irdelenmiş ve gerek okul dışı eğitim uygulamaları gerekse de tarih öğretiminde taşıdığı pedagojik değeri açısından ayrıntılarıyla incelenmiştir. İlgili alan yazında da dile getirilen sayısız didaktik yarar ve katkısına rağmen, öğretimde neden yeterince kullanılmadığının nedenlerini anlamayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular tezin araştırma soruları çerçevesinde kavramsallaştırılıp kategorize edilmiş ve genel durum betimlendikten sonra, hem konunun muhatabı olan kişi ve kurumların çalışmalarına ışık tutacak öneriler getirilmeye çalışılmış, hem de öğretmenlerin sorunları, engelleri, görüş ve önerileri dikkate alınarak tarihsel çevreden yararlanmaya yönelik bir kılavuz örneği geliştirilmiştir

Mezarlık ve Şehitliklerin Kullanımı

Çetin (2013), “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Türk Tarihinde Yolculuk” Ünitesi İşlenirken Mezarlık ve Şehitlik Ziyaretlerinin Tarih Bilgisi ve Bilincinin Oluşumunda ve Öğrencinin Akademik Başarısındaki Etkisi (Akhisar Örneği)” isimli yüksek lisans tezinde İlköğretim 7. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde “ Türk Tarihinde yolculuk ünitesi işlenirken bu ünitenin mezarlık ve şehitlik ziyaretleri ile ilişkilendirilmesinin tarih bilincinin oluşumuna ve öğrencilerin akademik başarısına etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımları incelendiğinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler ve bunlara ilişkin değerler ile araştırmanın örtüştüğüne ulaşılmıştır. İlgili kazanım, beceriler dikkate alındığında öğrencilere kazandırılmak istenen değerler; Türk büyüklerine saygı ve duyarlılık olarak tanımlanmıştır. Gezi sonrası bu değerlerin büyük kısmının öğrenciler tarafından ifade edilmiş olması mezarlıkların ve şehitliklerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılmasının uygun olduğunu göstermiştir.

Çevre Eğitimi

Akcan (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)” isimli yüksek lisans tezinde, Bilecik ili çevresi için örnek okul dışı çevre eğitimi modeli oluşturarak, bu ile bağlı okullarda görev yapan ilköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu programı uygulamaya geçirmelerine teşvik etmeyi amaçlamıştır. Araştırma da nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir: okul dışında gerçekleştirilen öğrenme ile daha çok duyu organına hitap edildiği için öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekecek ve kalıcı öğrenmeler gerçekleşecektir. Öğrencilerde sosyal bilgiler dersine karşı olumsuz bir tutum varsa ortadan kalkacaktır.

Karakök (2011), “Fiziki Coğrafya Konuları Öğretiminde Arazi Gezisinin Öğretmen Adaylarının Başarı Düzeylerine Etkisi ve Fiziki Coğrafya Kavramlarının Öğreniminde Karşılaşılan Sorunlar” isimli yüksek lisans tezinde, Fiziki Coğrafya konularının öğretiminde arazi çalışmasının öğretmen adaylarının akademik başarılarına etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın uygulama kısmı Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dallarında okuyan öğretmen adaylarına ön test – son test şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre fiziki coğrafya konularının öğretiminde arazi çalışmasının yapılması öğretmen

adaylarının akademik başarılarını artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kot (2015), “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Akademisyenler ve Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezini, sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminin akademisyenler ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda incelenmeyi ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgilerin mantığına uygun olarak coğrafya konularının öğretiminde program, süre, yöntem, araç gereç ve öğretmen açısından bazı sorunlar ortaya konmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Taçyıldız, (2020), “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretimi: Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezinde, öğretmenlerin coğrafya konularının nasıl işlendiği, coğrafya öğretimine yönelik algıları ve daha iyi bir coğrafya öğretiminin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar ile değerlendirmede bulunmayı hedeflemiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, olgu bilim deseni kullanılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda coğrafyanın sosyal bilgiler eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu, coğrafya ile ilgili konu, kazanım ve ders saatinin yeterli olmadığı, coğrafya konularının işlenmesinde etkinlik temelli öğretimin tercih edildiği, sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarının öğrencilerin düzeylerine uygun, açık ve net olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.9.2.Yurt Dışı İlgili Çalışmalar

Ballantyne ve Packer (2002) “Doğa Temelli Geziler: Okul Öğrencilerinin Doğal Ortamlarda Öğrenme Algıları” isimli makale çalışmalarında, okul öğrencilerinin doğal alanlarda çevre eğitimi deneyimlerine ilişkin beklentilerini ve bu tür programlara katılımlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan tutum ve davranış değişikliklerini incelemeyi hedeflemiştir. Çalışma nicel bir çalışma olup 8-17 yaş aralığından oluşan 580 öğrenci üzerinde uygulanan anket sonucu veriler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre doğal ortamlarda öğrenmenin öğrenciler için çekici olduğu ve çevreye karşı tutumları, çevreye bakma istekleri, doğal alanlardaki davranışları ve ev çevre uygulamaları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Griffin (2004) “Öğrenciler ve Müzeler Üzerine Araştırma: Okul Gruplarındaki Öğrencilere Daha Yakından Bakmak” isimli makale çalışmasında, müzelere yapılan okul grup ziyaretleri üzerine son on yılda yapılan araştırmaları incelemiştir. Bu araştırma, öğrencilerin gezilere dair düşüncelerine, geziler sırasında sosyal olarak müzakere edilen öğrenme davranışlarına, sınıfta ve müzede öğrenme arasındaki etkileşime dikkat çekerek, bu bağlamda öğrenmenin doğasına dair daha derin bir bakış açısı ile bakma anlayışı sağlamıştır.

Chee ve Min Fui (2004) “ İkincil Sosyal Bilgiler Öğretiminde Birincil Kaynakların Kullanılması: Sözlü Tarihin Potansiyel ve Sorunlarını Keşfetmek” isimli makale çalışmalarında ortaöğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde sözlü tarih kullanma potansiyelini araştırmaktadırlar. Mevcut sözlü tarih kayıtlarının ve sözlü tarih projelerinin kullanılması, öğrencilerin duygusal olarak ilgisini çekmenin yanı sıra eleştirel düşünme ve araştırma becerilerini geliştirme potansiyeline sahiptir. Makale de Sosyal Bilgiler öğrenimini geliştirmek için sözlü tarih ile aktif bir ilişki kurulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Tran (2007) “ Müzelerde Bilim Öğretimi: Müze Eğitimcilerinin Pedagojisi Ve Amaçları” isimli makale çalışmasında, müze eğitimcilerinin gözlemleri ve hemen ardından onlarla yapılan görüşmeler aracılığıyla bilim müzelerinin derslerinde üstlenilen öğretimi ve hedefleri yönlendirmeyi amaçlamıştır. Elde ettiği bulgular neticesinde şu sonuçlara ulaşmıştır. Müzelerde öğretimin didaktik ve ders odaklı olduğu araştırma literatüründeki tasvirlerin tersine, müzelerde bilim öğretiminde yaratıcılık, karmaşıklık ve birçok becerilerin kazanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tal ve Morag (2007) “Doğa Tarihi Müzelerine Okul Ziyaretleri: Öğretme mi Zenginleştirme mi?” isimli makale çalışmalarında, dört doğal tarih müzesine yapılan 3 yıllık bir okul ziyareti çalışmasını anlatmakta ve okul dışı öğrenmeyle ilgili araştırma gündemini ele almaktadırlar. Elde edilen bulgulara göre müzelerde öğrenme sürecine odaklanıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak elde edilen verilere göre, anlamlı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için müzelerin geleneksel bilgi aktarımı öğretim modelinden ziyade sosyokültürel olarak daha çok bağlamsallaştırılmış bir modele geçmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın yöntem kısmında; araştırmanın modeli, yöntemi, çalışma grubu, veri toplama aracı ve toplanan verilerin analizi ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların kendi doğal akışı içerisinde gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 41).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim; farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığımız olgulara odaklanır. Tümüyle yabancı olunmayan ve tam olarak anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmak için olgubilim deseni kullanılabilir. Olgubilim araştırmalarında nitel araştırma yönteminin doğası gereği kesin ve genellenebilir neticeler ortaya çıkmayabilir. Fakat bir olguyu daha iyi anlayabilmeyi ve o olguyu tanıyabilmeyi sağlayacak örnekler ve yaşantılar sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 69-72).

Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemine karar verilmesi ve desen olarak da olgubilim yaklaşımının seçilmiş olması araştırmayı yüzeysellikten kurtararak derinlik katması açısından tercih edilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu; 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kırşehir ili merkez ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan son sınıf öğrencisi 20 öğretmen adayını oluşturmaktadır.

Araştırmada örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların belirlenerek derinlemesine çalışma yapılmasına imkan sağlar (Büyüköztürk, Çakmak, vd., 2012: 90).

Çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının demografik özellikleri tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Kişisel Bilgiler		f	%
Cinsiyet	Kadın	6	30
	Erkek	14	70
	Toplam	20	100
Mesleki Kıdem	0-5 yıl	1	5
	6-10 yıl	1	5
	11-15 yıl	2	10
	16 yıl +	16	80
	Toplam	20	100
Mezun Olunan Fakülte	Eğitim Fakültesi	17	85
	Fen Edebiyat Fakültesi	2	10
	Diğer (Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi)	1	5
	Toplam	20	100
Mezun Olunan Branş	Sosyal Bilgiler	10	50
	Tarih	8	40
	Coğrafya	1	5
	Diğer (Sınıf Öğretmenliğinden Yan Dal ile Sosyal Bilgilere Geçiş	1	5
	Toplam	20	100
Okul Dışı Öğretime Yönelik Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Evet	9	45
	Hayır	11	55
	Toplam	20	100

Tablo 3.1.'e bakıldığında araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 70'i *erkek* öğretmen % 30'u ise *kadın* öğretmen katılımcıdan oluşmaktadır. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine bakıldığında ise % 80'lik bir oranla *on altı yıldan fazla* bir zaman diliminde mesleklerini icra ettikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 85'i *eğitim fakültesi* mezunu, % 10'u *fen edebiyat fakültesi* mezunu iken % 5'i ise *diğer(dil ve tarih coğrafya fakültesi)* mezunudur. Mezun olunan branş bazında değerlendirildiğinde ise % 50 oranında *sosyal bilgiler* mezunu öğretmen araştırmaya katılırken, % 40 *tarih* bölümü mezunu, % 5'lik oranla ise *coğrafya* ve *diğer* bölüm mezunu öğretmenler katılımcılar arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin % 55'i okul dışı öğretime yönelik hizmet içi eğitim alma durumuna *hayır* cevabını verirken % 45'i hizmet içi eğitim aldığını (*evet*) ifade etmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

Kişisel Bilgiler		f	%
Cinsiyet	Kadın	13	65
	Erkek	7	35
	Toplam	20	100
Mezun Olunan Lise Türü	Anadolu Liseleri	10	50
	Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri	6	30
	Çok Programlı Anadolu Liseleri	3	15
	Anadolu Öğretmen Liseleri	1	5
	Fen Liseleri	-	-
	Toplam	20	100

Tablo 3.2.'ye bakıldığında araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının % 65'i kadın ve % 35'i erkek öğretmen adaydır. Öğretmen adaylarının mezun olduğu lise türüne bakıldığında ise % 50 oranında Anadolu liseleri mezunu oldukları görülmektedir. Mezun olunan lise türleri arasında fen lisesi mezunu öğretmen adayı yer almamaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Çalışmada nitel verileri toplamak için öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken konu ile ilgili alan yazın incelenmiş ve elde edilen veriler ışığında görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Alınan uzaman görüşleri doğrultusunda görüşme soruları üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu açık uçlu 9 sorudan oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile görüşmeler öğretmenlerin çalıştıkları kurumlarda pandemi nedeniyle maske ve mesafe kurallarına dikkat edilerek gerçekleştirilmiş olup, verilerin toplanması yaklaşık 30 günlük bir süreçte tamamlanmış ve ortalama her bir görüşme 15-20 dakika kadar sürmüştür. Öğretmen adayları ile pandemi nedeniyle uzaktan eğitim gördükleri için bire bir görüşme yapılmamış fakat hazırlanmış olan görüşme formu öğretmen adaylarına iletilmiş ve yazılı bir şekilde dönüt alınmıştır.

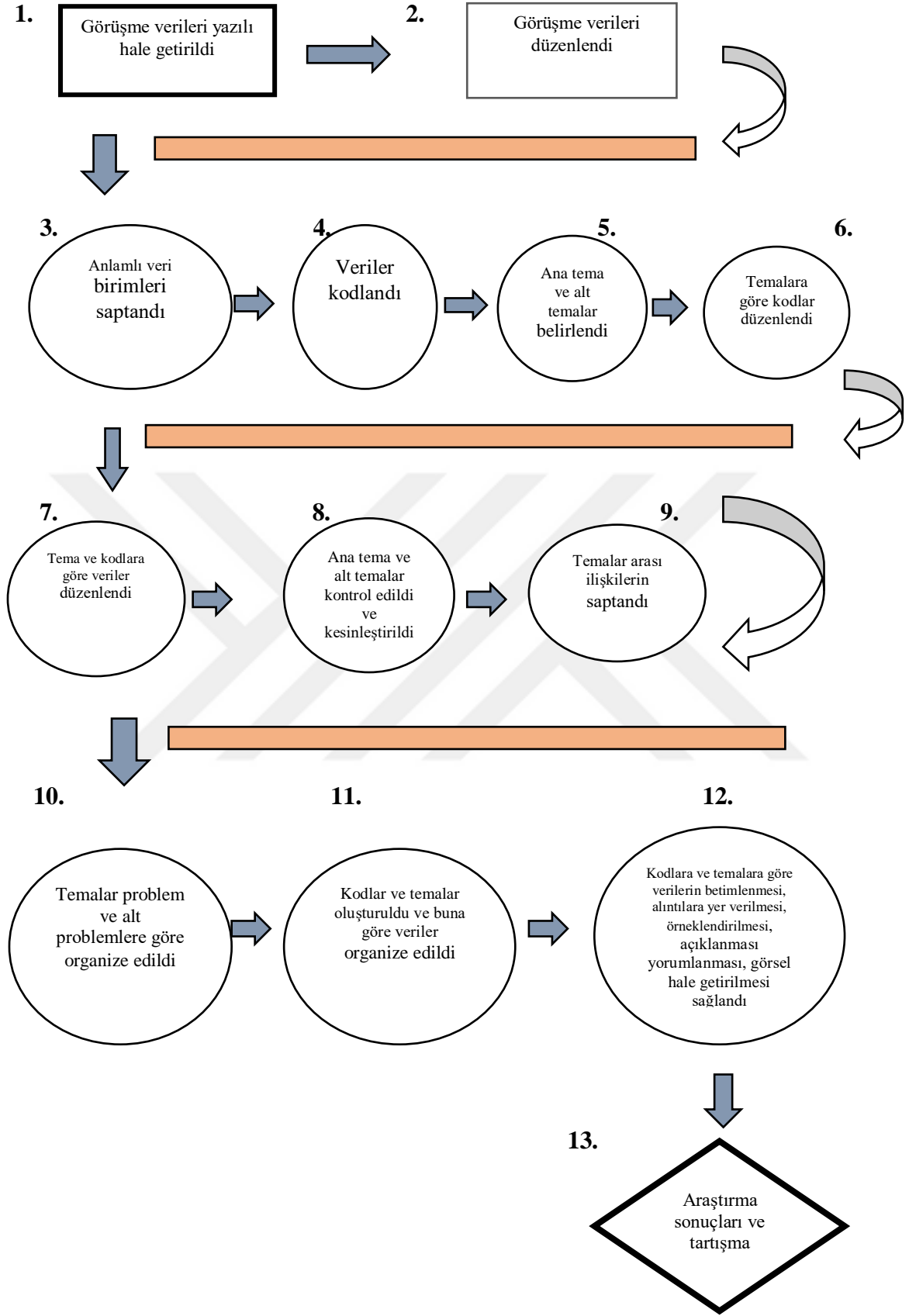
3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde içerik analizi, ayrıca frekans ve yüzde hesabı yapılmıştır. İçerik analizi birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve

temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır. İçerik analizinde esas hedef elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde daha derinlemesine bir işlem yapılır ve daha önce fark edilmeyen kavram, ilişkiler ve temalar fark edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242).

İçerik analizinde verilerden çıkan kavramlara göre kodlamalar oluşturulmuştur. Kodlamalar oluşturulurken araştırmanın amacına uygun olacak önemli kısımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan yorumların desteklenmesi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının görüşlerinin ortaya koyulması amacıyla görüşülen öğretmenlerden ve öğretmen adaylarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bulgular ve yorum kısmında, öğretmenlerin soruya vermiş oldukları cevaplar Ö1, Ö2.....Ö20 şeklinde belirtilirken, öğretmen adaylarının sorulara vermiş oldukları cevaplar ÖA1, ÖA2.....ÖA20 şeklinde belirtilmiştir.

Nitel araştırma verilerinin analizinde şekil 1’ de yer alan ayrıntılı süreç izlenmiştir.

Şekil 3.1. Nitel araştırma verilerinin analizinde izlenen süreç ve aşamalar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 253'ten uyarlanmıştır).

3.5. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Araştırmacı, çalışmada elde etmiş olduğu sonuçların inandırıcılığını artırmak amacıyla geçerlik ve güvenilirlik yöntemlerini kullanmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlilik, araştırmacının araştırdığı olguyu olduğu biçimiyle ve mümkün olduğunca tarafsız bir şekilde gözlemesini ifade etmektedir. Toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde sunulması ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığına dair bilgileri ifade etmesi nitel bir araştırmada geçerliğin önemli kıstasları arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:270). Nitel çalışmalarda güvenilirlik ise veri setlerinin birden fazla kodlayıcı tarafından incelenerek karşılaştırılan sonuçlar arasında ki kararlılık anlamına gelmektedir (Creswell, 2020:255). Bu doğrultuda araştırmanın güvenilirliğini artırmak için görüşme yapılmadan önce katılımcılardan izin alınmış, yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış ve word ortamına aktarılmıştır. Elde edilen veriler araştırmacı ve uzman tarafından incelenmiştir. Güvenirlik için araştırmacı ve uzman tarafından yapılan kodlamalar üzerinde bütün karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek, araştırmanın (iç) güvenirligi Miles & Huberman' ın (1994:64) formülü (yani, Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılarak hesaplanması yapılmıştır. Yapılan bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında toplamda % 93 oranlarında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilmiş olan veriler tarafsız bir şekilde incelenmiş ve olduğu gibi aktarılarak geçerlik artırılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumlarını, bilişsel yapılarını ve uygulama durumlarını tespit etmek hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda elde edilen bulgulara göre aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

4.1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ FARKINDALIK DURUMLARI

Öğretmenlere ve adaylara okul dışı öğrenme kapsamında farkındalık durumlarına yönelik sorular sorulmuş ve vermiş oldukları cevaplar ortak tablo üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 4.1. Katılımcıların Okul Dışı Öğrenmenin Ne Anlam İfade Ettiğine Yönelik Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
		f	%	f	%
Okul Sınırları Dışında Öğrenme	Eğitim ve öğretimin okul sınırları dışında gerçekleşmesi	6	17	8	25
	Doğal, tarihi ve kültürel mekanlarda yapılması	4	11	3	10
	Müzelerde, bilim ve sanat merkezlerinde yapılması	4	11	1	3
	Kütüphanelerde yapılması	3	8	-	-
	Doğal ve açık alanda öğrenme	-	-	2	7
	Okulda veya müfredatta yer alan konularla sınırlı olmama	1	3	-	-
	Öğretim programına uygun olarak okul binası dışında yapılan öğretim faaliyetleri	1	3	-	-
	Öğrencileri geziye götürme	-	-	1	3
Hayat Boyu Öğrenme	Ölene kadar öğrenme	3	8	-	-
	Hayatın her kademesinde öğrenme	2	6	-	-
	Öğrenmenin yaşı, sınırı, mekânı ve zamanının olmaması	2	6	-	-
Aktif ve Kalıcı Öğrenme	Yaparak ve yaşayarak kalıcı öğrenme	4	12	10	31
	Somut yaşantı sağlayan öğrenme	2	6	-	-
	Dikkat çekici ve eğlenceli öğrenme	-	-	2	6
Çevre ile Öğrenme	Aile içerisinde aile büyüklerinden öğrenme	2	6	-	-
	Çevre ve aile ile öğrenme	1	3	2	6
Bilgiyi Anlamlandırma	Öğrenilen bilgiyi yaşamla ilişkilendirme ve anlamlandırma	-	-	3	9
Toplam		35	100	32	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerine ve öğretmen adaylarına “Okul dışı öğrenme sizin için ne anlam ifade etmektedir?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler

alınmıştır. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik vermiş oldukları yanıtlar incelenmiş ve belirli temalar altında toplanmıştır. Tablo 4.1.'e göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik genel bir fikre ve farkındalığa sahip oldukları saptanmıştır. Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına göre okul dışı öğrenme; *okul sınırları dışında öğrenme, aktif ve kalıcı öğrenme ve çevre ile öğrenme* gibi ortak anlamları ifade ederken her iki grupta da ortak tanımlar dışında farklı ifadeler yer almıştır. Öğretmenler okul dışı öğrenmeyi öğretmen adaylarından farklı olarak *hayat boyu öğrenme* olarak tanımlarken öğretmen adayları ise *bilgiyi anlamlandırma* şeklinde de tanımlayarak öğretmenlere göre farklı bir ifade de bulunmuşlardır. Verilen cevaplar benzer kavramları içermekle birlikte okul dışı öğrenme kavramının özelliklerini de içermektedir.

Okul dışı öğrenmeyi *okul sınırları dışında öğrenme* şeklinde tanımlayan öğretmenler (% 53) ve öğretmen adayları (% 48) şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Öğretmenlere göre okul dışı öğrenme öğretim programına ve müfredata uygun olarak okul sınırları dışında gerçekleştirilen faaliyetler veya öğrenmelerdir. Öğretmenler eğitim ve öğretimin okulla sınırlı tutulmasının doğru olmadığını veya eksik öğrenmelerin gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Bu konuda Ö10 “ *Okul dışı öğrenme; eğitim öğretim süreci içerisinde öğretim programına uygun olarak okul binası dışında yapılan öğretim faaliyetleridir.*” şeklinde görüşünü dile getirmiştir. Bir başka görüşte ise Ö20 “ *Okul dışı eğitim hayatın içinde, eğitimi sadece okulun içine hapsederek zaten eğitim olmaz, yani hayatımızın her kademesinde eğitim olmalı. Nefes aldığımız günden ölüme kadar insan her gün bir şey öğrenir sadece okula hapsederek eğitimi çok eksik kalır sadece bilgi yükleme olur oysa hayatın içerisindeki eğitim daha mantıklı mesela bir işe başlarsın iş başında eğitim olur orda yeni şeyler öğrenirsin, sokakta arkadaşından bir şey öğrenirsin, evde anne babadan, akran grubundan kardeşten dolayısıyla eğitim her anımızda olmalı. Okul dışı eğitim bence okul içi eğitimden daha önemli .*” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmen adayları ise okul dışı öğrenmeyi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sınıf duvarları veya okul binası ile sınırlı tutulmaması gerektiği şeklinde ifade etmişlerdir. Bu konu da ÖA2 “*Eğitimin sadece okulda değil de müzelerde, sanat ve bilim merkezlerinde yapılabilir olması.*” şeklinde ifade ederken, ÖA4 “ *Okul binası dışında(park, bahçe, doğa yürüyüşü, veya kamp, müze, tarihi mekanlar vb. yerler) olarak ifade edilebilir.*” olarak görüşünü belirtmiştir. Bazı öğretmen adayları ise öğretim faaliyetlerinin okul

sınırları dışında fakat yine belirli bir yer ve mekânda gerçekleşmesi şeklinde ifade etmişlerdir. Bu görüşü belirtenlerden ÖA12 “*Eğitim ve öğretimin gerçekleştirilebileceği kütüphaneler, müzeler, bilim merkezleri gibi kurum ya da kuruluşlarda öğrencilerin doğal, tarihi ve kültürel ortamları tanınması, gözetmesi ve yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlayan bir derstir.*” şeklinde ifadesini belirtmiştir.

Öğretmenlerin bir kısmı %20’lik bir oranla okul dışı öğrenmeyi *hayat boyu süren öğrenme* olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlere göre öğrenme hayatın her kademesinde, her alanında zaman mekân ve sınır tanımayan bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu konuda Ö12 ifadelerini şu şekilde belirtmiştir “*Sosyal, toplumsal demektir. Sosyal bilgiler hayatın ta kendisidir. Öğrenme hayatın her alanında gerçekleşmektedir. Öğrenme anne karnında mezara kadar süren bir süreçtir. Sınır, mekân ve zaman yoktur.*”

Okul dışı öğrenmeyi *aktif ve kalıcı öğrenme* şeklinde tanımlayan öğretmenler (% 18) ve öğretmen adayları (% 37) ifadelerini şu şekilde dile getirmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenmenin sosyal bilgiler dersi için önemli ve gerekli olduğunu, sosyal bilgilerin okul dışı öğrenmeye uygun bir ders olduğunu, okul dışı öğrenme ile okulun fiziki imkanlarından yararlanılmadığı süreçlerde öğrencilere somut yaşantılar kazandıran faaliyetler içerdiğini ve yaparak yaşayarak eğlenceli bir ortamda kalıcı öğrenmelerin gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Bu konuda Ö18 “*Yani görerek öğrenmenin daha kalıcı olacağını düşünüyorum. Mesela biz Çanakkale savaşlarını anlatırken veya Sarıkamış ‘ ı anlatırken Çanakkale de iki yüz elli bin kişi öldü diyoruz, Sarıkamış’ ta elli altmış bin kişi şehit oldu diyoruz kuru bilgiyi verdiğimiz zaman çocukta çok fazla bir duygu yüklenmiyordur muhtemelen ama Çanakkale’ ye gidip o şehitliği gösterdiğinizde veya Sarıkamış’ ta o soğuk havayı çocukların tattığında beyaz ölümün ne demek olduğunu daha iyi anlayacaklarını en azından empati yapma şansları olacağından dolayı konuyu daha iyi anlayacaklarını o duyguyu daha iyi alacaklarını düşünüyorum.*” şeklinde ifadelerini dile getirmiştir.

Öğretmen adayları da okul dışı öğrenme ile öğrencilerin bilgiye gerçek ortamda ulaşacaklarını, aktif katılım ile daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştireceklerini ve öğrencilerin dikkatini çeken ortamda eğlenerek öğrenme gerçekleştireceklerini ifade etmişlerdir. Bu konu da ÖA10 şu ifadeleri dile getirmiştir: “*Doğada bulunan her türlü ortamda, öğrencide kalıcı iz bırakan yaşantı yoluyla öğrenmeyi sağlayan eğitim.*”

Okul dışı öğrenmeyi *çevre ile öğrenme* şeklinde tanımlayan öğretmenler (% 9) ve öğretmen adayları (% 6) şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Bazı öğretmenler okul dışı öğrenmeyi öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgilere çevre ve evde ailesinin desteği ile katkı sağlayacağı görüşündedir. Öğretmenler aile içerisinde yer alan aile büyüklerinin kendi dönemlerine ait düğünleri, bayramları anlatmalarını kastederek aslında okul dışı öğrenme kapsamında yer alan sözlü tarih yöntemine de vurgu yapmışlardır. Bu konuda Ö5 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir “Okul dışı öğrenme yani eğitim sadece okulun içerisinde değil okulun dışında da ailede çok önemli faktör eğitimde onların desteğini almamız lazım artık okul dışı derken mesela konularımız içerisinde geçen konular mesela ne olabilir kültürümüz konusu var beşinci sınıfta okul dışında nasıl öğrenebilir büyüklerinden dedesinden annesinden, işte bayramlarımız var, düğünlerimiz, cenaze, folklor ne biliyim yemeklerimiz felan bu noktalarda ailenin desteği olması lazım...”

Bir kısım öğretmen adayına göre ise öğrenmenin sadece okul ile sınırlı olmayıp her yerde ve her şekilde gerçekleşebileceği ve çevre ile birlikte de öğrenmenin sağlanabileceği ifade edilen görüşler arasındadır. Bu konu da ÖA5 “Resmî kurumların veya ortamların dışında öğrenilen her şey olarak görmekteyim.” şeklinde ifade ederken bir diğer görüş ise ÖA8 “Çevre ve aile ile öğrenme” şeklindedir.

Öğretmen adayları arasında yer alan bazı katılımcılar ise okul dışı öğrenmeyi % 9'luk oranla *bilgiyi anlamlandırma* şeklinde tanımlamışlardır. Belirtilen ifadelerle göre okul dışı öğrenme okulda öğrenilmiş olan bilgilerin gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi sayesinde bilgilerin anlamlı ve kalıcı hale gelmesidir. ÖA1'e göre “Öğrencilerin okulda öğrendiklerini gerçek hayatla da bağdaştırması ve okul dışında da kullanmasıdır.” ve ÖA3'e göre “Öğrencinin okulda öğrendiği bilgiyi anlamlandırması ve kendisinin öğrendiği bilgilerin daha kalıcı olmasıdır.”

Genel olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yabancı veya uzak olmadıkları görülmüştür. Ancak öğretmenlerden bir tanesi okul dışı öğrenmeyi Ö3 “Aile ile öğretmenin yine okulda yaptıklarını evde kontrol etmeleri, takip etmeleri” şeklinde belirtmiş ve farklı bir ifade de bulunmuştur.

Tablo 4.2. Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinin Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenişine Ne Gibi Katkıları Olabileceğine Dair Katılımcıların Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
		f	%	f	%
Dersin İşlenişine Katkısı	Derse karşı ilgi, istek, merak ve katılım artar	5	14	-	-
	Soyut kavramları somutlaştırır	5	14	-	-
	Öğrenme kolaylığı sağlar	4	11	1	2.7
	Öğrenme zevkli hale gelir	4	11	-	-
	Öğrenilen bilgilerin yaşamla ilişkilendirilmesine katkı sağlar	-	-	2	5.4
	Öğrenme alanı genişler	1	3	-	-
	Konuların pekişmesini sağlar	1	3	-	-
	Geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantı kurmayı sağlar	-	-	1	2.7
	Bilgiler kolay hatırlanır	-	-	1	2.7
	Sosyal bilgiler yapı ve içerik olarak okul dışı öğrenmeye uygundur	-	-	1	2.7
Öğrencilere Katkısı	Kalıcı öğrenme sağlar	9	25	14	37.8
	Yaparak ve yaşayarak daha iyi öğrenme gerçekleşir	3	8	8	21.6
	Öğrencilerde farkındalık oluşturur	-	-	2	5.4
	Öğrencilerin sosyalleşmesine katkı sağlar	1	3	-	-
	Gözlem, araştırma ve yaşayarak tecrübe sahibi olmalarını sağlar	1	3	1	2.7
	Günlük yaşamla bağlantı kurmalarını sağlar	1	3	1	2.7
	Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirir	1	3	1	2.7
	Birinci el kaynaklardan bilgi edinmeyi sağlar	-	-	1	2.7
	Öğrenmeye meraklı olmalarını sağlar	-	-	1	2.7
	Etkin vatandaş olmalarına katkı sağlar	-	-	1	2.7
Verimli öğrenme gerçekleştirmelerini sağlar	-	-	1	2.7	
Toplam		56	100	37	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına “Okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersinin işlenişine ne gibi katkıları olabilir?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Tablo 4.2.’de görüldüğü gibi her iki grup katılımcı da yöneltilen soruyu dersin işlenişine ve öğrencilere katkısı kapsamında değerlendirmiştir. Öğretmenler, okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersi için çok önemli ve gerekli olduğunu belirtmiş ve ağırlıklı olarak dersin işlenişine sağlamış olduğu katkı kapsamında değerlendirmişlerdir. Öğretmen adayları ise öğrencilerin okul dışı öğrenme etkinlikleri ile yaparak yaşayarak öğrenme gerçekleştireceklerini ve bu sayede daha kalıcı öğrenmelerin sağlanacağını ifade etmiş ve vermiş oldukları yanıtlarda çoğunlukla öğrencilere sağlamış olduğu katkı kapsamında değerlendirmişlerdir. Her iki grup katılımcının da farkındalığa sahip oldukları belirlenmiştir.

Okul dışı öğrenme etkinliklerini sosyal bilgiler dersinin işlenişine sağlamış olduğu katkı yönünden değerlendiren öğretmenlerin (% 56) ve öğretmen adaylarının (% 16.3) belirtmiş oldukları ifadeler şu şekildedir:

Öğretmenler okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersi için çok önemli olduğunu ve okul dışı eğitime daha fazla önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgilerin hayatla iç içe bir ders olduğunu ve insana dayalı bir ders olduğu için okul dışı öğrenmenin sosyal bilgiler dersi için önemli bir yere sahip olduğu belirtilen görüşler arasındadır. Öğretmenler okul dışı öğrenme etkinliklerinin %14'lük bir oranla *derse karşı ilgi, istek, merak ve katılımı artırdığını*, aynı oranla *soyut kavramları somutlaştırdığını* görüşlerinde dile getirmişlerdir. Bu konu da Ö10 "*Okul dışı öğrenme; sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarının ve öğretim programında verilen kazanımların gerçekleşmesini sağlar. Derse ilgi, istek ve merakı artırarak bilgilerin kalıcı olmasını sağlar.*" şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenme etkinliklerinin %3'lük bir oranla *öğrenme alanını genişleteceğini* ve aynı oranla *konuların pekişmesine katkı sağlayacağını* ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö3 ifadelerini şu şekilde dile getirmiştir. "*Tabi ki pekiştiriyorlar, konuları daha çok pekiştiriyorlar artı etkinlik yaparak yani eski sistemde konuyu yazdırıp al buna çalış gel demek biraz olmuyor ama çocuklara etkinlik şeklinde verilince daha çok ısınıyorlar ve katılımları da oluyor ve öğrenmede o şekilde daha kolay oluyor.*"

Sosyal bilgiler öğretmen adayları da okul dışı öğrenme etkinliklerinin dersin işlenişe sağlamış olduğu konusunda değerlendirmişlerdir. Öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerinin *öğrenilen bilgilerin yaşamla ilişkilendirilmesine katkı sağlayacağını* (% 5.4), *sosyal bilgiler dersinin yapı ve içerik olarak okul dışı öğrenmeye uygun olduğunu* (% 2.7), ve *bilgilerin kolay hatırlanacağını* (% 2.7) ifade etmişlerdir. Bu konu da ÖA15 şunları söylemiştir; "*Dersin anlatımı kolaylaşır. Çünkü öğrenciler gördükleri şeyleri daha iyi öğrenirler. Mesela tarihi eserleri öğrendikleri zaman müzelerde ders işlenmelidir.*"

Yöneltelen soru okul dışı öğrenme etkinliklerinin dersin işlenişine sağlayacağı katkıları kapsamında olmasına rağmen öğretmenler (% 44) ve öğretmen adayları (% 83.7) öğrencilere sağlayacağı katkılar konusunda da değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenme etkinliklerinin derse sağlamış olduğu katkıları dile getirirken öğrenciler üzerinde de çok önemli bir etkiye sahip olacağını ifade etmişlerdir. Öğretmenler okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilerde (% 25) *kalıcı öğrenmeler* gerçekleştireceğini ve öğrencilerin (% 8) *yaparak ve yaşayarak daha iyi öğrenme* gerçekleştireceklerini ifade etmişlerdir. Bu konu da görüşünü dile getiren Ö18 şu ifadelerde bulunmuştur. “*Çok büyük katkısı olur bizimki sosyal bilgiler yani insana dayalı konular var, içinde coğrafya var, yer yer psikoloji var ve tarih var şimdi bunlar görerek öğrenildiği zaman daha kalıcı bir öğrenme olacağını düşünüyorum.*”

Öğretmenler okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin (% 3) *günlük yaşamla bağlantı kurmalarını kolaylaştıracağını, sosyalleşmelerine katkı sağlayacağını, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştireceğini ve gözleme, araştırma ve yaşayarak tecrübe sahibi olacaklarını* ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö13 “*Sosyal bilgiler toplumu ilgili konuları içerdiği için bu dersin temelinde öğrencilerimizin sosyalleşmesi amaçlanmaktadır. Bu yüzden toplum içinde gözlemleyerek, araştırarak, yaşayarak tecrübe sahibi olması öğrencilerimizin sosyalleşmesine olumlu katkı sağlayacaktır.*” şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Öğretmen adayları ağırlıklı olarak okul dışı öğrenme etkinliklerini öğrencilere sağlamış olduğu katkı yönünden değerlendirmişlerdir. Belirtmiş oldukları ifadelerde (% 37.8) oranında *kalıcı öğrenme sağladığı ve öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenme gerçekleştirdiklerini* (% 21.6) söylemişlerdir. Bu oranları ÖA18’ in ifadeleri desteklemektedir. ÖA18 “*Sosyal bilgiler dersi hayatın içinde birçok yerde olduğu için öğrencilerin bu dersi okul dışında yaşayarak öğrenmesi onlara daha kalıcı bir öğrenme sağlar. Okul dışı öğrenme öğrencinin etkin bir vatandaş olmasında daha etkili olacaktır.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Öğretmen adayları aynı oranla (% 2.7) *öğrencilerin etkin vatandaş olmasına katkı sağlayacağını ve öğrencilerin verimli öğrenme gerçekleştirmelerini sağlayacağını* ifade etmişlerdir.

Tablo 4.3. Okul Dışı Öğrenme Etkinlikleri ile Öğrencilere Hangi Bilgi ve Becerilerin Kazandırılabilmesine Dair Katılımcıların Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
		f	%	f	%
Bilgi	Kalıcı izli ve aktif öğrenme gerçekleşir	8	30.6	5	9.2
	Tarihi, doğal ve kültürel güzellikleri tanır	6	23.0	1	1.8
	Sosyalleşme artar	3	11.4	1	1.8
	Geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurmalarını sağlar	-	-	2	3.7
	Öğrencinin bakış açısı gelişir, öğrencinin gelişimine katkı sağlar	2	7.6	-	-
	Soyut kavramları somutlaştırır	1	3.8	-	-
	Eğitim ve öğretimin okulla sınırlı olmadığını farkına varır	-	-	1	1.8
	Çevre Okuryazarlığı	-	-	7	12.9
Beceri	Araştırma	1	3.8	6	11.1
	İletişim	1	3.8	6	11.1
	Sosyal Katılım	-	-	5	9.2
	İş birliği	-	-	4	7.4
	Mekanı Algılama	1	3.8	3	5.5
	Girişimcilik	-	-	3	5.5
	Eleştirel Düşünme	1	3.8	2	3.7
	Konum Analizi	-	-	2	3.7
	Empati	-	-	2	3.7
	Öz denetim	-	-	1	1.8
Değer	Harita Okuryazarlığı	1	3.8	-	-
	Gözlem	1	3.8	-	-
	Sorumluluk	-	-	1	1.8
	Saygı	-	-	1	1.8
	Yaraticılık	-	-	1	1.8
	Toplam	26	100	54	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına “Okul dışı öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere hangi bilgi ve beceriler kazandırılabilir?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Tablo 4.3. incelendiğinde öğretmenler ve öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin birçok bilgi ve beceri kazanabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler belirtmiş oldukları görüşlerde daha çok bilgi boyutuna vurgu yaparken, öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilere kazandıracığı beceri boyutuna çoğunlukla vurgu yapmışlardır. Sorulan soru kapsamına dahil olmamasına rağmen öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin sorumluluk ve saygı gibi değer yargıları üzerinde de olumlu etkisinin olacağını ifade etmiş, ayrıca bir tane öğretmen adayı ise yeni öğretim programına dahil olmayan yaratıcılık becerisini de geliştireceğini belirtmiştir. Öğretmen katılımcılardan bir tanesi ise okul dışı öğrenmenin test çözmekten ibaret olduğunu ve çok fazla okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verilmediğini ifade etmiştir. Genel olarak öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının

farkındalığa sahip oldukları belirlenmiş ancak her iki grupta da farklı cevaplar veren katılımcıların olduğu saptanmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin derse karşı ilgilerinin artacağını, sosyal bilgiler dersinin yaşamla ne kadar iç içe bir ders olduğunu, çevresine karşı farkındalık kazanacağını, çevresinde var olan sorunlara çözüm önerileri getirebileceği konusunda katkı sağlayacağını görüşlerinde dile getirmişlerdir. Tablo 4.1.3. incelendiğinde öğretmenler okul dışı öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere hangi bilgi ve becerilerin kazandırılacağına dair belirtmiş oldukları görüşlerde bilgi boyutunda en çok öğrencilerin *kalıcı izli ve aktif öğrenme gerçekleştireceklerini* (% 30.6) ve *tarihi, doğal ve kültürel güzellikleri tanıyacağını* (% 23.0) ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö8 şu ifadeleri belirtmiştir. *“Hayat aslında bir öğrenme alanı bunu dört duvar arasına sıkıştırmak anlamsız yani vermek istediğimiz ya da öğretmek istediğimiz bilgiler dediğim gibi gezilen yerler görülen yerler işte çocuklara özellikle mekân ve zaman kavramını anlatılırken gezilerden faydalanabileceği gibi belgesellerden faydalanabileceğini düşünüyorum. Ne öğretebiliriz tarihi mekân, tarihi yer bu kazanımları verebiliriz çocuklara onun dışında ülkemizin tarihi doğal güzelliklerini yapacağımız gezilerle ya da işte onların izleyebileceği belgesellerle ya da aileleriyle çıkabilecekleri gezilerle kazanabileceklerini düşünüyorum.”*

Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin % 3.8’lik bir oranla, *soyut kavramları somutlaştıracaklarını* ve % 7.6’lık oranla *öğrencilerin bakış açısını geliştireceğini, öğrencinin gelişimine katkı sağlayacağını* görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu konu da Ö19 görüşünü dile getirmiştir. *“Yaşamın içinde öğrenmeyi sağlar, kendi öğrenmelerini gerçekleştirmeyi sağlar, iletişim becerilerini geliştirir, sosyalleşirler.”*

Sosyal bilgiler öğretmen adayları öğrencilerin *bilgi* boyutunda çoğunlukla % 9.2 ‘lik bir oranla *kalıcı izli ve aktif öğrenme* gerçekleştireceklerini, okul dışı öğrenme etkinliklerinin *geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurlmaları* konusunda (% 3.7) da öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olacağını belirtmişlerdir. Bu verileri ÖA12 şu ifadelerle desteklemektedir: *“Okul dışı etkinlikler ile öğrenciler doğal tarihi ve kültürel mekanları, bilim ve sanat merkezlerini daha iyi ve etkili kullanmayı öğrenir. Öğrenci öğrenme de aktif olarak rol almasıyla yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi ve çevresiyle öğrendiği konuları ilişkilendirmeyi öğrenir.”*

Öğretmenler beceri boyutunda daha az görüş belirtmişlerdir. %3.8’lik oranla

mekânı algılama, harita okuryazarlığı, araştırma, eleştirel düşünme, iletişim ve gözlem becerileri konusunda katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö2'nin ifadeleri şu şekildedir. "Mesela hocam, tarihi kültürel değerlerimiz kazandırılabilir, bir müze gezisi yapabiliriz oradaki mesela Anadolu medeniyetlerini, Anadolu uygarlıklarını öğretebiliriz Anadolu medeniyetleri müzesine götürerek. Onun haricinde yön bulma olabilir, haritalarla ilgili bir şey olabilir, mekânı algılama becerisi olabilir. Aklıma bunlar geliyor daha çok. Otantik öğrenmede olabilir bunu da ekleyebilirim." Genel olarak öğretmenler beceri boyutunda daha az değerlendirme yapmışlardır.

Ö3 "*Okul dışı öğrenme etkinlikleriyle ben genellikle sosyal bilgilerin konularını öğrenmelerini yani okulda anlattığım sosyal bilgiler dersini öğrenmeleri için uğraşıyorum.*" derken, Ö14 "*Mekâna göre değişir; müze ise öğrendiğini canlı görme, kütüphane vs. ise uyulması gereken kurallar, rafineri gibi sanayi kuruluşları ise işleyiş hakkında fikir sahibi olma gibi.*" gibi farklı bir yorumda bulunmuşlardır.

Öğretmenler genel bir değerlendirme yaparken Ö1 okul dışı öğrenme etkinliğinin sadece test çözmekten ibaret olduğunu çok fazla etkinliğe yer verilmediğini ifade etmiştir. "*Okul dışı etkinlik sadece test çözmekten ibarettir. Çok fazla etkinlik yok. Ne kadar test çözersen o kadar okul dışı etkinlik olarak adlandırılıyor. Öğrenciler ödevi ailelere yaptırıyor.*"

Öğretmen adayları ise okul dışı öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere hangi bilgi ve becerilerin kazandırılacağına dair belirtmiş oldukları görüşlerde *beceri* boyutunda en çok % 12.9'luk bir oranla *çevre okuryazarlığı becerisini*, bunun yanında aynı oranla % 11.1'le *araştırma ve iletişim becerilerini* kazandıracağını belirtmişlerdir. Bu konu da ÖA17 şu ifadeleri dile getirmiştir: "*Toplumsal değerler, ahlak kuralları ve sosyal becerilerin gelişeceğini düşünüyorum. Çevre okuryazarlığı, araştırma, empati gibi birçok beceriyi sosyokültürel ortamda kazanabilirler.*"

Sorulan soru kapsamına dahil olmamasına rağmen öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin *sorumluluk* (%1.8) ve *saygı* (% 1.8) değer yargıları üzerinde de olumlu etkisinin olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmen adaylarında bir tanesi yeni öğretim programına dahil olmayan *yaratıcılık* becerisini de geliştireceğini belirtmiştir. İfade ÖA10' ait olup düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir. "*En önemlilerinden birisinin iletişim becerisi olduğunu düşünüyorum. Bunun yanında yaratıcılık, eleştirel düşünme, iş birliği gibi becerileri de kazandırabilir.*"

4.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ BİLİŞSEL YAPILARI

Öğretmenlere ve adaylara okul dışı öğrenme konusunda bilişsel yapılarına yönelik sorular sorulmuş ve vermiş oldukları cevaplar ortak tablo üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 4.4. *Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Nereler Olacağına Dair Katılımcıların Görüşleri*

Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
	f	%	f	%
Müzeler	12	26.6	15	26
Konuya uygun çevre de gezi gözlem eylemleri	6	13.3	-	-
Bilim ve Sanat Merkezleri	-	-	6	10
Doğal Sit Alanları	-	-	6	10
Kütüphaneler	5	11.1	8	14
Ören yerleri	4	8.8	3	5
Tarihi mekân ve yapılar	4	8.8	8	14
Konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar	4	8.8	4	7
Yaşadığımız her yer	4	8.8	5	9
Fabrika ve tesisler	2	4.4	-	-
Sinema, tiyatro	1	2.2	-	-
Camii, medrese	1	2.2	1	2
Huzurevi ziyaretleri	1	2.2	1	2
Eski yerleşim yerleri	1	2.2	-	-
Toplam	45	100	57	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına “Sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamları nerelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Alınan cevaplar neticesinde görülmektedir ki; sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamlarına dair bilişsel yapıları oldukça yüksektir. Her iki grup katılımcının da vermiş oldukları yanıtlar okul dışı öğrenme ortamlarını içermekte ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan “Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda” belirtilen ortamlarla uyuma göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ülkemizin okul dışı öğrenme ortamları konusun da çok şanslı olduğunu, birçok tarihi, doğal ve kültürel güzelliklere sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplarda %26.6’lık bir oranla müzeler çoğunluktadır. Öğretmenler derste işlenen konuya göre ziyaret edilen müzelerde öğrencilerin görerek ve dokunarak daha kalıcı bir bilgiye ulaşacaklarını ve derse karşı olan ilgilerinin de artacağını ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö8 şu ifadeleri dile getirmiştir. “Müzeler olabilir, ören yerleri olabilir, tarihi doğal güzelliklerimizin

sergilendiği yerler olabilir yani bu konuda bizim ülkemiz gerçekten zengin bir ülke. Gerek tarihi süreç baza alındığında biliyorsunuz Anadolu bir sürü medeniyete ev sahipliği yapmış bir coğrafya aynı zamanda doğal güzelliklerinde çok fazla olduğu bir yerleşim yeri tarih boyunca insanların tercih ettiği o nedenle ülkemiz bu konuda oldukça şanslı, öğrencilerimizde şanslı...’’

Öğretmen adayları okul dışı öğrenme ortamı denilince % 26’lık bir dilimle *müzeleri* çoğunlukla ifade ederken, % 14’lük dilimle *kütüphaneler* ile *tarihi mekan ve yapıları* belirtmiş, % 2’lik bir oranla ise *camii, medrese ve huzurevi ziyaretlerini* ifade etmişlerdir.

Öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamlarına genel olarak tarihi, kültürel ve sosyal ortamlardan örnekler verirken % 13.3’lük bir oranla coğrafi ortamlara(*konuya uygun çevre de gezi gözlem eylemleri*) da değinmişlerdir. Bu konu da Ö12 “*Kır gezileri, diğer şehirlere yapılan gezi turları, çocuğun tatile gidip farklı şeyleri görmesi. Öğrencinin gezip görmesi gerekir...’’* şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenler sosyal bilgiler dersinin yaşamla bir bütün olduğunu ve öğrencileri hayata hazırladığını ifade ederek okul dışı öğrenme ortamları olarak % 8.8’lik oranla *yaşadığımız her yer* cevabını vermişlerdir. Bu konu da Ö6 “*Bence her yer çünkü sosyal bilgiler alanı geniş bir ders. Tarih olarak müzelere götürebilirsin eski yerleşim yerlerini gezdirebilirsin, ören yerlerini gezdirebilirsin. Coğrafi olarak bir dereyi gösterebilirsin, bir nehri gösterebilirsin her yeri gösterebilirsin yani dağı tepeyi gösterebilirsin bunların hepsini örnek verebilirsin.*’’ şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamlarına dair genel olarak bilişsel yapıları iyidir ancak bir tane öğretmenin bu konu da biraz eksik veya yanlış bilgiye sahip olduğunu görmekteyiz. Ö3 “*Kütüphaneler olabilir, evde internetten ailenin kontrolü ile ödevler araştırabilir başkada bildiğim bu kadar.*’’ şeklinde cevap vererek elde ettiğimiz sonucu destekler nitelikte cevap vermiştir.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bu soruya vermiş oldukları cevaplardan elde edilen sonuca göre okul dışı öğrenme ortamlarını bildikleri ve bu cevapların MEB’in yayınladığı Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda (2019) bahsedilen okul dışı öğrenme ortamlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğu verdikleri cevaplarla bu kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamlarına ifadelerinde yer vermişlerdir. Bu konu da Ö14 “*Müzeler, kütüphaneler, tarihi ve kültürel mekanlar vb.*’’

şeklinde görüşünü ifade ederken, ÖA3 “Müzeler, bilim merkezleri, kütüphaneler, tarihsel alanlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 4.5. *Buldukları Şehirde Okul Dışı Öğrenme Etkinlikleri Yapabilecekleri Ortamların Nereler Olabileceğine Dair Katılımcıların Görüşleri*

Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
	f	%	f	%
Cacabey Camii ve Medresesi	12	23.5	9	18
Müzeler (Kırşehir Müzesi, Kaman Arkeoloji Müzesi, Neşet Ertaş Müzesi)	11	21.5	5	10
Ahi Evran Camii	7	13.7	10	20
Kaman Japon Bahçesi	5	9.8	6	12
Neşet Ertaş Kültür Merkezi	3	5.8	2	4
Kütüphaneler	3	5.8	5	10
Barajlar (Hirfanlı Barajı, Çuğun Barajı)	3	5.8	-	-
Terme Kaplıcaları	-	-	3	6
Tarihi ve Kültürel Mekânlar	-	-	3	6
Kızılırmak	2	3.9	-	-
Yunus Emre Türbesi	2	3.9	-	-
Tarihi Eserler	2	3.9	-	-
Kırşehir Kalesi	-	-	2	4
Göller (Obruk ve Seyfe)	-	-	2	4
Fabrikalar (Şeker ve Petlas)	-	-	2	4
On Altı Büyük Türk Devletinin Kurucularının Heykellerinin Olduğu Yer	1	1.9	-	-
Üç Ayak Kilisesi	-	-	1	2
Toplam	51	100	50	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına “Bulduğunuz şehirde okul dışı öğrenme etkinlikleri yapabileceğiniz ortamlar nerelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Tablo 4,5’e bakıldığında hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının buldukları şehirde yer alan okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği ortamlarına dair genel bir bilgiye sahip oldukları saptanmıştır. Öğretmenler görüşlerinde derslerinde uygulamış oldukları etkinliklerde yer verdikleri okul dışı öğrenme ortamlarını da belirterek örnekler vermişlerdir. Ancak genel olarak öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlardan daha çok tarihi ve kültürel ortamlarda buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde öğretmen adayları da görüşlerinde daha çok tarihi ve kültürel ortamları belirterek örnekler vermişlerdir.

Öğretmenler buldukları şehirde gerek derslerinde uygulamış oldukları etkinliklerde gittikleri yerleri gerekse okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği

mekanlara, alanlara veya doğal güzelliklerin olduğu yerlere dair örnekleri görüşlerinde dile getirmişlerdir.

Öğretmenler %23.5'lik oranla buldukları şehirde okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği ortam olarak *Cacabey camii ve medresesini* örnek vermişlerdir. Daha sonra % 21.5'lik bir oranla ise *Müzeleri (Kırşehir Müzesi, Kaman Arkeoloji Müzesi, Neşet Ertaş Müzesi)* örnek vermişlerdir. Bu konu da Ö8 “*Neşet Ertaş müzesi var, yine kültür ve turizm bakanlığımıza ait bir tane müzemiz var, yine Cacabey medresesi var mesela öğrencilerimizle zaman zaman gidiyoruz. Kale de tarihi eserler var Selçuklu döneminden kalma yine Kaman’ da bir arkeoloji müzesi var...*” şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri bir önceki soruda vermiş oldukları cevaplara benzer şekilde okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği ortamlar için genel olarak tarihi, kültürel ve sosyal ortamlara daha çok örnek vermişlerdir. Ancak % 5.8'le *Barajları* örnek verirken % 3.9 ile de *Kızılırmak'ı* örnek vermişlerdir. Bu konu da Ö6 “*Kaman’ a götürülebilir çok güzel arkeolojik kazı alanı var. Kızılırmak gösterilebilir...*” şeklinde ifadesini belirtmiştir.

Öğretmen adayları da genel olarak buldukları şehirde yapabilecekleri okul dışı öğrenme etkinlikleri için mekân veya yeri görüşlerinde dile getirmişlerdir. Adaylar *Ahi Evran Camii* (% 20), *Cacabey Camii* (%18) ve *Kaman Japon Bahçesini* (% 12) çoğunlukla belirtirken ; % 2' lik bir dilimle de *Gölleri (Obruk ve Seyfe Gölü), Fabrikaları (Şeker ve Petlas Fabrikası)* ve *Üç Ayak Kilisesini* okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği ortamlar olarak ifade etmişlerdir. Bu konuda ÖA4 şu ifadelerde bulunmuştur: “*Ahi Evran türbesi, Cacabey camii, şeker fabrikası, petlas fabrikası, Kesik köprü, Seyfe gölü, Üç ayak kilisesi, Japon bahçesi, Obruk gölü gibi.*”

Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Okul Dışı Etkinliklerin Önerilmekte Olup Olmadığına Dair Katılımcıların Görüşleri

Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
	f	%	f	%
Evet	18	90	18	90
Hayır	2	10	2	10
Toplam	20	100	20	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına ‘‘Sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı etkinlikler önerilmekte midir?’’ sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Tablo 4.6.’da görüldüğü gibi her iki grup içerisinde yer alan katılımcılarında büyük bir çoğunlukla programda etkinliklerin önerildiği konusunda bilgi sahibi oldukları saptanmıştır. Ancak her iki grup içerisinde de bu konu da kesin bir fikre sahip olmayan katılımcılar yer almaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin geneli programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini hatta kesinlikle önerilmesi gerektiğini ve öğrencilere birçok konuda katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlere göre; programda önerinin var olduğu ancak doğrudan değil de dijital platformlara yönlendirme olduğu ve önerilmiş olmasına rağmen sadece teoride kaldığı, uygulama yapabilmek için imkân ve fırsat verilmediği ifade edilen görüşler arasında yer almaktadır. Katılımcılardan bir tanesi programda böyle bir önerinin yer almadığını ifade ederken bir tanesi ise tam olarak bu konu da fikre sahip olmadığını belirtmiştir. Öğretmen adaylarının ise geneli öneri yapıldığını ifade ederken iki farklı görüş de yer almaktadır. Bu görüşlere göre dikkat çekilmekte fakat öneri yapılıyor mu bilinmediği ve önerildiğini düşündüğü ifade edilen görüşler arasındadır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplardan büyük bir çoğunlukla sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiği konusunda bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Öğretmenler programda önerilen okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin birçok kazanımı elde etmeleri konusunda katkı sağlayacağı fikrindedirler. Bu konu da Ö13 ‘‘ *Evet önerilmektedir. Okul dışı etkinliklerimiz olmazsa olmazlarımızdandır. Çocuklarımızın toplumsallaşması için verilmesi gereken en önemli kazanımlardandır.*’’

Sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini fakat doğrudan gezi gözlem şeklinde değil de dijital platforma yönlendirme olduğunu söyleyen Ö6 ‘‘ *Aslında önerilmekte ama ben daha çok kitaplarımızda şunu görüyorum müzeleri sanal olarak gezin diye adresler veriyorlar sanal tur adresleri var şu müzeyi şu adresten ziyaret edebilirsiniz şeklinde sanki daha çok böyle gezmeye direk gitmeye değil de internet üzerinden bir şeye yönlendirme var gibi. Direkt gezilse daha iyi olur belki bizim için şehir olarak imkanımız daha fazla alıp çocukları gidebilirsin ama bir İstanbul’da ulaşımdan dolayı gitmek daha zor belki onlar düşünüldüğü için kitaplara internet adresleri konuluyor olabilir.*’’ şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Öğretmenlerin geneli programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini fakat sadece teoride kaldığını, ders saatlerini az olduğunu, imkânların kısıtlı olduğunu, prosedürlerin uygulama konusunda zorluklar çıkardığını ve sosyal bilgilere diğer derslere oranla daha az önem verildiğini ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö15 “*Önerilmektedir. Ancak yasal mevzuatlar, ekonomik etkenler vs. prosedürlerin biraz gevşetilmesi lazım. Bu prosedürlerden dolayı çoğu öğretmenimiz bu faaliyetleri tam olarak yapamamaktadır. Örneğin Hirfanlı barajına öğrencilerimizi götürmek istesek önümüze birçok engel çıkmakta mesela gideceğimiz arabanın yaşı, sigortası vs. gibi unsurlar bu tür öğrenme etkinliğini kısıtlamaktadır. Bu yüzden bu tür etkinliği maalesef çok fazla yapamadım. Sadece Mucur’ da çalışırken Badem pınarı su fabrikasına götürmüştüm. Seri üretimi (sanayi inkılabını) anlatmak için.*” şeklinde ifade ederken, Ö1 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “*Önerilmektedir, fakat genelde sınava yönelik çalışma olduğu için fazla uygulanamıyor. Velilerin önem verdiği dersler Türkçe, matematik ve fen dersleridir. Sosyal Bilgiler fazla önemsenmiyor. Sınav katsayısı düşük olduğu için aileler fazla önem vermiyor, uygulamalar yapılmıyor. Beden eğitimi ve resim derslerine katılım olmuyor, sadece not verme oluyor. Sosyal bilgiler ise sınavda çıktığı için biraz önemseniyor.*”

Araştırmaya katılan 20 sosyal bilgiler öğretmeninden iki tanesi diğer öğretmenlerin aksine farklı ifadelerde bulunmuştur. Öğretmenlerden bir tane kadın öğretmen önerilmediğini ifade ederken, bir tane erkek öğretmende tam olarak bilmediğini ifade etmiştir. Ö7 “*Biz üniversite okurken önerilmişti çok önemli bir yöntem olarak da öğretilmişti özellikle müze gezmesi. Şimdiki programı çok incelemedim ama biz okurken bize çok önerilmişti. Milli eğitim programında hayır okul dışı öğrenme yok çok fazla ben rastlamadım.*” şeklinde görüşünü ifade ederken, Ö2 “*Gezi gözlem becerisi var mı tam olarak aklımda değil ama mekânı algılama becerisi harita okuryazarlığı bunlar yer alıyordu. Onun da herhalde öğretim programında yeri vardır tam olarak bilmiyorum ama.*” diyerek görüşünü belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının da sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı etkinliklerin önerildiğine dair büyük bir çoğunlukla bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan adayların genelinin programda öneri yapıldığı konusunda bilgi sahibi oldukları belirlenirken kesin olarak belirli bir fikre sahip olmayan öğretmen adayları da yer almaktadır. Bu konuda ÖA17 “*Önerildiğini düşünüyorum. Sözel bir ders olduğu için okul dışı etkinliklerle öğretilen bilginin daha kalıcı hale geleceğini düşünmekteyim.*” şeklinde görüşünü belirtirken, ÖA20 ise ” *Okul dışı öğrenme ortamlarına dikkat çekmekte ancak*

öneri yapıyor mu bilmiyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Genel olarak sosyal bilgiler öğretmen adayları programda okul dışı etkinliklerin önerildiğini ifade etmişler ancak önerilmesine rağmen bazı sorunların yaşandığını dile getirmişlerdir. Bu konuda ÖA10 “Evet, fakat maddi ve çevresel sorunlar nedeniyle yapılmamakta.” derken, ÖA8 ise” Evet önerilmektedir. Bazı imkanlar dahilinde fakat bu her okul için geçerli değil.” diyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.7. Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Hangi Öğrenme Alanları / Kazanımları ve Konuları ile İlişkilendirilebileceğine Dair Katılımcıların Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	Öğretmenler		Öğretmen Adayları	
		f	%	f	%
Öğrenme Alanı	Kültür ve Miras	7	26.9	14	25
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	2	7.6	12	21
	Birey Toplum	2	7.6	6	10
	Bilim Teknoloji ve Toplum	1	3.8	5	9
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	3	5
	Etkin Vatandaşlık	-	-	3	5
	Küresel Bağlantılar	-	-	1	2
	Sosyal Bilgilerin Bütün Öğrenme Alanları, Konuları ve Kazanımları ile ilişkilendirilebilir	8	30.7	-	-
Konu	Hak ve Sorumluluklarımız	2	7.6	-	-
	Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıkları	1	3.8	-	-
	Yeryüzü Şekilleri	1	3.8	-	-
	İklim	1	3.8	-	-
	Şehrimizdeki Osmanlı İzleri	1	3.8	-	-
	Geçmiş Yolculuk	-	-	2	3
	Çevremizdeki Güzellikler	-	-	1	2
	Afetler ve Çevre Sorunları	-	-	1	2
	Üretiyorum Tüketiyorum	-	-	1	2
	Bilinçliyim	-	-	1	2
	Kültürel Zenginliklerimiz	-	-	1	2
	Çevre Bilinci Gelişimi	-	-	2	3
	Güçlü ve Sağlıklı İletişim Kurma	-	-	2	3
Kazanım	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekanları, nesnelere ve eserleri tanıma	-	-	1	2
	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgulama	-	-	1	2
	Toplam	26	100	57	100

Öğretmenlere ve öğretmen adaylarına “Okul dışı öğrenme etkinlikleri sosyal bilgiler dersinin hangi öğrenme alanları/ kazanımları ve konuları ile ilişkilendirilebilir ?” sorusu yöneltilmiş ve her iki gruptan da görüşler alınmıştır. Tablo 4.7. incelendiğinde her iki grubunda soruyu genel olarak öğrenme alanları üzerinden değerlendirdikleri ve kültür ve miras öğrenme alanının her iki grupta da verilen örnekler arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Öğretmenlerin % 30.7’lik bir kısmına göre ise okul dışı öğrenmenin belirli

konular ile sınırlandırılmasının doğru olmadığı, sosyal bilgilerde yer alan bütün öğrenme alanı, konu ve kazanımlar ile ilişkilendirilebileceği belirtilen görüşler arasında yer almaktadır. Öğretmenler ve öğretmen adayları soru kapsamında yer alan okul dışı öğrenme ile ilişkilendirilebilecek konulara da örnekler vermişlerdir. Verilen örnek konular arasında *Hak ve Sorumluluklarımız*, *Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıkları* ile *Geçmişe Yolculuk ve Çevremizdeki Güzellikler* gibi konular yer almaktadır. Öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerini kazanımlar ile ilişkilendirirken öğretmenler kazanımlara yönelik herhangi bir ifade de bulunmamışlardır.

Öğretmenler okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılabileceği öğrenme alanları kapsamında en çok (%26.9) *kültür ve miras* öğrenme alanını daha sonra ise % 7.6'lık bir oranla *birey ve toplum* ile *insanlar yerler ve çevreler* öğrenme alanı ile ilişkilendirme yaparken, % 3.8' lik oranla ise *bilim teknoloji ve toplum* öğrenme alanı ile ilişkilendirme yapmışlardır. Bu konu da Ö14 “*Kültür ve miras, insanlar yerler ve çevreler, bilim teknoloji ve toplum.*” şeklinde ifadelerini dile getirmiştir.

Tablo 4.2.4.'e göre sosyal bilgiler öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerini genel olarak öğrenme alanları, konular ve kazanımlar ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerini çoğunlukla (% 25) *kültür ve miras* ve *insanlar, yerler ve çevreler* (% 21) öğrenme alanları ile ilişkilendirmişlerdir.

Öğretmenler sorulan soruyu konu kapsamında değerlendirdiklerinde %7.6'lık bir oranla *hak ve sorumluluklarımız* konusu ile ilişkilendirirken, %3.8'lik bir oranla ise *anadolu ve mezopotamya uygarlıkları, yeryüzü şekilleri, iklim ve şehrimizdeki osmanlı izleri* konuları ile ilişkilendirme yapmışlardır. Bu konu da Ö12 “*7. Sınıfta şehrimizdeki Osmanlı izlerini tanıması açısından önemlidir. 5. Sınıfta yeryüzü şekillerini, iklimler konusunu anlaması açısından önemlidir. 6. Sınıfta çevremiz ve iletişim konularını, Selçuklu ve Anadolunun yerleşimi ve oluşumu konusunda...*” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmen adayları konular kapsamında değerlendirildiğinde ise %3'lük bir dilimle *geçmişe yolculuk* konusunu belirtmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinliklerini kazanımlar ile ilişkilendirdiklerinde ise öğrencilerde çevre bilinci gelişimi sağlama ve güçlü ve sağlıklı iletişim kurma (% 3) konusunda katkı sağlayacağı fikrindedirler. Öğretmen adayları sorulan soruyu genel olarak öğrenme alanları üzerinden değerlendirmişlerdir. ÖA8 bu konudaki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Kültür ve miras, insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanlarında. Osmanlı devletinin kültür ve mirasını öğretirken okul dışı*

öğrenmeden faydalanılabilir.”

Öğretmenler genel olarak öğrenme alanları ve konular ile ilişkilendirme yaparken % 30.7’lik bir kısımda yer alan öğretmenler ise *Sosyal Bilgilerin Bütün Öğrenme Alanları, Konuları ve Kazanımları ile ilişkilendirilebilir* ifadesinde bulunmuşlardır. Sosyal bilgiler öğretmenleri okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan bütün konular ve öğrenme alanları ile ilişkilendirilebileceğini, ayırt etmenin doğru olmayacağını ve sosyal bilgilerin sınıf ortamına bile girilmeden anlatılabileceğini ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö8 ifadelerini şu şekilde dile getirmiştir: “ *Aslında bizim branşımızda başında da söylediğim gibi her kazanımda her konuda ilişkilendirebiliriz sınırlamak doğru değil bence çünkü bizim konularımız hayatın içerisinde geliyor tamamen, o nedenle tarihi filmler, sosyal mesaj veren herhangi bir eğitici yayın, müze tarihi güzellik ya da bir doğal güzellik bunların hepsi bizim dersimiz için materyal olarak kullanılabilir. Her alanda var şu veya bu konu diye sınırlamak doğru olmaz bence.*”

4.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ UYGULAMA DURUMLARI

Araştırma kapsamında yer alan öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının uygulama durumlarına yönelik sorular aynı olmadığı için ortak tablo üzerinde değerlendirilmeye alınmamış her iki grubun vermiş olduğu yanıtlar farklı tablolar üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 4.8. Öğretmenlerin Derslerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Yer Verme Durumlarına Göre Görüşleri

Cinsiyet	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Kadın	5	35.7	1	16.6
Erkek	9	64.3	5	83.3
Toplam	14	100	6	100

Öğretmenlere “Derslerinizde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiniz mi” sorusu yöneltilmiş ve görüşleri alınmıştır. Tablo 4,8.’e göre araştırmaya katılan 20 sosyal

bilgiler öğretmeninden 6 tanesi kadın ve 14 tanesi erkek öğretmen katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden evet derslerimde okul dışı etkinliklere yer veriyorum diyenlerden % 64.3'ü erkek öğretmen katılımcı iken, % 35.7'si kadın öğretmen katılımcıdan oluşmaktadır. Hayır derslerimde okul dışı etkinliklere yer vermiyorum diyen katılımcıların ise % 83.3'ü erkek, % 16.6'sı kadın öğretmen katılımcıdan oluşmaktadır. Aşağıdaki tablo da sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdilerse hangi konu kapsamında gerçekleştirdikleri, nasıl bir süreç izledikleri, öğrencilere katkıları, herhangi bir sorunla karşılaşp karşılaşmama durumları ve derslerinde tekrar okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verme durumları ile derslerinde bu tür etkinliklere yer vermedilerse neden yer vermediklerine dair gerekçeleri yer almaktadır.

4.9. Öğretmen Katılımcıların Derslerinde Uygulamış Oldukları Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerinde İzledikleri Sürece Dair Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Evet ise			
Konu	Tarihimizi ve çevremizi tanıyalım	1	1.8
	Yeryüzü şekilleri	1	1.8
	Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları	1	1.8
	Osmanlı devleti	1	1.8
	Ahilik	1	1.8
İzlenilen Süreç	Gerekli prosedürler uygulandı, izinler alındı	5	9.4
	Milli Eğitimden izinler alındı	1	1.8
	Okul idaresinden izin alındı	1	1.8
	Aileden izin alındı	1	1.8
Öğrencilere Katkıları	Kalıcı öğrenme gerçekleşti	7	13.2
	Yaparak yaşayarak öğrenme gerçekleşti	4	7.5
	Çevrelerine karşı dikkatleri arttı, bakış açıları gelişti	3	5.6
	Soyut kavramları somutlaştırmada katkı sağladı	2	3.7
Sorunla Karşılaşma Durumları	Sorun yaşamadım	5	9.4
	Uygulanması gereken prosedür ve izinler sorun	3	5.6
	Ekonomik sorunlar	2	3.7
	Öğrenci güvenliğini sağlamada	1	1.8
	Aileden izin almada	1	1.8
	Zaman sıkıntısı	1	1.8
Tekrar Uygulama Durumları	Tekrar uygulamam	6	11.3
	Tekrar uygulamam nedeni; prosedür, zaman alması ve müfredat yetiştirme kaygısı	5	9.4
	Toplam	53	100

Tablo da araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiklerini belirtenler konu olarak % 1.8’lik oranla *tarihimizi ve çevremizi tanıyalım, yeryüzü şekilleri, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları, Osmanlı devleti ve ahilik* gibi konularda uygulamaya yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin derslerinde gerçekleştirdikleri okul dışı öğrenme etkinlikleri genel olarak gezi gözlem şeklinde olmuştur. Ayrıca gerçekleştirilen etkinlikler ve konu başlıklarına bakıldığında tarihsel konularda ağırlık vardır. Bu konu da Ö18 ifadesini şu şekilde dile getirmiştir. “...*Osmanlı devletini işliyorduk o dönemde Osmanlı devleti adına bir gezi gerçekleştirdik, oradaki padişahların sarayları olsun, İstanbul’ un fethi esnasında yaşananları surları İstanbul’ un o düzeni yani yedinci sınıf konularıyla ilgili...*”

Okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştiren öğretmenlerin bu etkinlikleri gerçekleştirmeden önce nasıl bir süreç izleyecekleri konusunda bilgi sahibi oldukları vermiş oldukları yanıtlardan anlaşılmaktadır. Öğretmenler % 9.4’lük bir oranla *gerekli prosedürlerin uygulandığını ve izinlerin alındığını* ifade etmişlerdir. Görüşünü dile getiren Ö5 şu ifadelerde bulunmuştur. “*Süreçte izin alırken milli eğitimden gezi düzeni şeklinde ve okul idaresine önceden ben şu şekilde bir gezi düzenleyeceğim şu şekilde bir etkinlik yapacağım diye bir dilekçe verilerek kaç öğrenci ile katılacağımızı, öğrencilerinde tabi ki velisinden izin alarak gidiyoruz veya milli eğitim bize bir yazı gönderiyor mesela Çanakkale gezisi için sizin okulunuz çarşamba günü saat ikide diyor Cacabey meydanındaki gidecek şu kadar öğrenciyle katılacak şu kadar öğretmen katılacak diyor bizde o şekilde planlamamızı yapıp gidiyoruz.*”

Öğretmenler öğrencilerin okul dışı öğrenme etkinlikleri ile birçok kazanımı elde edeceklerini, yaşayarak tecrübe sahibi olacaklarını ve kendilerini geliştirme imkanını yakalayacaklarını ifade etmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilere sağlamış olduğu katkıyı % 13.2’lik oranla *kalıcı öğrenme gerçekleşeceği* ve % 7.5’le *yaparak ve yaşayarak öğrenme gerçekleşeceği* konusunda değerlendirmişlerdir. Ö1 “*Görerek dokunarak öğrenme kalıcı olur, sosyal bilgiler soyut kavram olduğu için çabuk unutuluyor. Yaparak yaşayarak öğrenme faydalı olur, kavrama kolaylaşır.*” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin % 9.4 ‘ü okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştirirken *sorun yaşamadığını* ifade etmiştir. Bu konu da Ö14 “*herhangi bir sorun yaşamadım*” diyerek yapılan güzel bir organizasyon ile herhangi bir sorunla karşılaşılamayacağını belirtmiştir. Sorunla karşılaştığını ifade eden öğretmenler ise % 5.6’lık bir oranla *uygulanması gereken*

prosedürlerin olduğunu ve izin alma işlemlerinin uzun sürdüğünü ifade etmişlerdir. Öğretmenler genel olarak okul dışı öğrenme etkinliklerinin önüne yasal prosedürlerin, izin alma işlemlerinin ve maddi sorunların geçtiğini belirterek bu konuların öğretmenleri etkinlikleri gerçekleştirmekten vazgeçirdiğini ifade etmişlerdir. Bu konu da Ö20 “*Karşılaştığım en büyük sorun başından beri söylediğim gibi prosedür. Prosedür bizi kalıplara sokuyor. Prosedüre baktığımız zaman hiçbir şey yapamayız. ’’* şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin % 11.3’ü derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerini *tekrar uygulayacağını* belirtirken, % 9.4’ü ise *tekrar uygulamayacağını* belirterek gerekçe olarak ise prosedürleri, çok zaman almasını ve yetiştirilmesi gereken müfredat olduğunu ifade etmişlerdir. Ö8 “*Maalesef çok sık uygulayamıyoruz çünkü belli bir müfredatımız var uymamız gereken o müfredat belli zaman dilimini kapsadığı için gezi gibi belgesel izletme gibi faaliyetler yapamıyoruz aslında yapabilesek çok faydalı olur, keşke her dersimizde yapma fırsatımız olsa dediğim gibi ama çok sık yapamıyoruz. ’’*

Okul dışı öğrenme etkinliklerine derslerinde yer vermediğini ifade eden öğretmenler genel olarak buna neden olan etkenleri şu şekilde sıralamışlardır. Ders saatlerinin az olmasına karşın müfredatın geniş ve yoğun olmasını, öğrencilerin güvenliği konusunda sorun yaşadıklarını, maddi sorunların var olduğunu, sınav odaklı bir eğitim öğretiminin olduğunu ve en büyük engel olarak da yasal prosedürleri uygulama yapmalarına engel olarak göstermişlerdir.

Öğretmenlere eklemek istedikleri konular sorulduğunda ise şu cevaplar alınmıştır.

Ö6: “*Ekleme istediği kısım: Müfredat daha az olsa bizi üç saatin içerisine sıkıştırıp fazlaca verdikleri müfredat yapmasalar da bizde böyle okul dışı etkinliklere yer verebilsek çocuklar daha güzel öğrenir dersimiz daha eğlenceli geçer. ’’*

Ö9 “*..bu tür çalışmaların bizim dersimizdeki sosyal bilgiler dersindeki bu alanda çalışmalara çok uygun bir ders, her mercii de her makamda bunları dile getiriyoruz en büyük sıkıntımız zaman sıkıntısıdır ders saatimizin azlığından dolayı ve müfredatımızın çok olmasından dolayı bu tür çalışmalara çok fazla zaman ayıramamak en büyük handikabımız sosyal bilgiler öğretmenleri olarak. ’’*

Ö20 ise “*Ekleme istediğim her şey kağıt üzerinde güzel ama uygulamaya geçirmek çok zor. İmkanlar lazım yetkiler lazım. Bana sorumluluk veriyorsan yetki de*

vereceksin. Öğretmen hep kendi gayretiyle yapmaya çalışıyor. Planlar da var ama uygulama da yok. ‘’

Tablo 4.10. Adayların Lisans Öğrenim Süreçlerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Katılma Durumlarına Göre Görüşleri

Cinsiyet	Katıldım		Katılmadım	
	f	%	f	%
Kadın	6	55	7	78
Erkek	5	45	2	22
Toplam	11	100	9	100

Öğretmen adaylarına ‘‘Lisans öğreniminizde okul dışı öğrenme etkinliklerine katıldınız mı?’’ sorusu yöneltilmiş ve görüşleri alınmıştır. Tablo 4.9.’a bakıldığında araştırmaya katılan 20 sosyal bilgiler öğretmen adayından 13 tanesi kadın 7 tanesi erkek öğretmen adayıdır. Öğretmen adaylarından 11 tanesi lisans öğrenim sürecinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katıldığını ifade ederken, 9 öğretmen adayı ise okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmadığını ifade etmiştir. Aşağıda yer alan tabloda öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerine katıldılar ise öğretmen adaylarına sağlamış olduğu katkıları, katılmadılar ise gerekçeleri yer almaktadır.

Tablo 4.11. Adayların Lisans Öğrenim Süreçlerinde Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Katılma ve Katılmama Durumlarına Yönelik Görüşleri

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Katıldı	Katkıları		
	Çevreyi tanıma, görme ve bilgi edinme fırsatı sağladı	5	22
	Kalıcı ve aktif öğrenme sağladı	4	18
	Öğrenilen bilgilerin anlamlandırılmasını sağladı	2	9
	Gözlem yapma imkanı sağladı	2	9
	Okulda öğrenilen bilgilere ek yeni bilgiler edinilmesini sağladı	1	5
	Birincil kaynaklardan bilgi edinilmesini sağladı	1	5
	İlgi ve merakın artmasını sağladı	1	5
Katılmadı	Gerekçeleri		
	Okul dışı öğrenme etkinlikleri yapılmadı	3	13
	Uygun ortamın sağlanması zordu	1	5
	Hocanın izni olmadı	1	5
	İşte çalışması sebebiyle katılamadı	1	5
	Toplam	22	100

Tabloya göre okul dışı öğrenme etkinliklerine katılan öğretmen adayları % 22’lik bir oranla *çevreyi tanıma, görme ve bilgi edinme fırsatı sağladığını* ve % 18’lik bir oranla

ise *kalıcı ve aktif öğrenme* konusunda katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Bu konuda ÖA6 şu ifadelerde bulunmuştur: “*Katıldım. Çevremde görmediğim yerleri görmüş olup hakkında bilgi sahibi olmuş bulundum. Ekipçe katılmış olduğumuz bir deneyim oldu. Öğretmen adayları % 5’lik oranla ise birincil kaynaklardan bilgi edinme fırsatı yakaladıklarını ve ilgi ve meraklarını artırdığını* ifade etmişlerdir.

Okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmayan öğretmen adayları ise % 13’lük bir oranla *okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapılmadığını* belirtmişlerdir. Bunun yanında öğretmen adayları % 5’lik oranla *uygun ortamın sağlanmasının zor olduğunu, hocanın izninin olmadığını ve işte çalışması sebebiyle katılmadığını* ifade etmişlerdir. ÖA14 şu ifadelerde bulunmuştur: “*Hayır katılmadım, çünkü okul dışı öğrenme etkinlikleri gerçekleşmedi.*”

Tablo 4.12. *Adayların Öğretmenlik Mesleğine Başladıklarında Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine Derslerinde Yer Verme Durumlarına İlişkin Görüşleri*

Cinsiyet	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Kadın	13	65	-	-
Erkek	7	35	-	-
Toplam	20	100		

Öğretmen adaylarına “Öğretmenlik mesleğine başladığımızda okul dışı öğrenme etkinliklerine derslerinizde yer verir misiniz?” sorusu yöneltilmiş ve görüşleri alınmıştır. Tablo 4.10.’a göre araştırmaya katılan yirmi sosyal bilgiler öğretmen adayı meslek hayatına başladığı zaman okul dışı öğrenme etkinliklerine derslerinde yer vereceğini belirtmiştir. Ancak iki tane kadın öğretmen adayı okul dışı öğrenme etkinliklerine derslerinde yer vereceğini fakat imkânları oldukça bu tür etkinlikler gerçekleştireceklerini ifade etmişlerdir. Bu konu da ÖA17 şu ifadelerde bulunmuştur: “*İmkânım olursa müze gezileri, ören yeri gezileri yaptırabilirim.*” ÖA20 ise “*Evet elimden geldiğince yer vermeye çalışırım. Konular sadece kitapta kalmasın diye konu ile alakalı müze ya da bilim merkezlerine götürebilirim. Ya da heyelanın nasıl gerçekleştiğine dair okul bahçesinde bir deney yapabilirim.*” şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda öğretmen adaylarının meslek hayatına başladıkları zaman derslerinde yer verecekleri okul dışı öğrenme etkinliklerine dair öğretmen adayları

tarafından verilen örnek etkinlikler yer almaktadır.

Tablo 4.13. *Adayların Mesleğe Başladıklarında Uygulayacakları Örnek Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Görüşleri*

Tema	f	%
Müzelere, bilim ve sanat merkezlerine geziler düzenlemek	9	31
Tarihi ve kültürel mekânlara geziler düzenlemek	6	21
Doğa gezileri yaptırmak	4	14
İlgili kurum ve kuruluşlara gitmek	4	14
Kütüphanelere gitmek	3	11
Okul bahçesinde deneyler yaptırmak	1	3
Sempozyumlara, açık oturumlara götürmek	1	3
Her türlü mekanda etkinlik yapılabilir	1	3
Toplam	29	100

Öğretmen adayları % 31’lik bir oranla *müzelere, bilim ve sanat merkezlerine geziler düzenleyeceğini*, % 21’lik bir oranla ise *tarihi ve kültürel mekanlara geziler düzenleyeceklerini* belirtmişlerdir. Bu konuya dair ÖA14 şu şekilde görüşünü belirtmiştir: “*Evet, tarihi mekanlara giderek nesnelere, eserleri daha yakından tanımalarını sağlarım. Bilim merkezlerine giderek öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerinin gelişmesini sağlarım.*”

Bir tane öğretmen adayı ise her türlü mekanda etkinlik yapabileceğini ifade etmiştir. ÖA10 bu ifadeyi destekleyecek görüşte bulunmuştur: “*Öğrencilerimle her türlü ortamda, bu bir kütüphane olabilir, piknik alanı bir kurum, müze, tarihi bir mekan, bir sokak, alışveriş merkezi, bir tiyatro salonu gibi daha da artırabileceğim her türlü mekanda öğrencilerimle etkinlik yapabilirim.*”

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulardan yola çıkarak elde edilen sonuçlar tartışılmıştır. Ulaşılan sonuçlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

5.1. SONUÇ, TARTIŞMA

5.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Farkındalık Durumlarına Yönelik Sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri, eğitim ve öğretim etkinliklerinin okulla sınırlı tutulmasının doğru olmadığını, sadece okulda gerçekleştirilen öğrenmeler ile eksik öğrenmelerin gerçekleşeceğini ifade etmiş ve okul dışı öğrenmeyi öğretim programına ve müfredata uygun olarak okul sınırları dışında gerçekleştirilen öğrenmeler olarak tanımlamışlardır. Öğretmenler öğrenmenin hayatın her alanında ve her kademesinde gerçekleştiğini ve okul dışı öğrenmenin de hayat boyu devam edeceğini ifade etmişlerdir. Okul dışı öğrenmenin sosyal bilgiler dersi için çok önemli ve gerekli olduğu, öğrencilere kendi yaşantıları yoluyla aktif ve kalıcı öğrenmeleri sağlayacağı konusundaki katkılar ifade edilen görüşler arasındadır. Öğretmenlerin belirtmiş oldukları görüşler arasında okul dışı öğrenmenin aile ve çevre aracılığı ile de gerçekleşebileceği aynı zamanda aile büyükleri ile yapılan yüz yüze görüşmeler ile elde etmiş oldukları bilgiler ile sözlü tarihe de vurgu yapılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları ise eğitim öğretim faaliyetlerinin sınıf duvarları ve okul binası ile sınırlı olmadığı görüşündedirler. Eğitim öğretim etkinliklerinin her yerde ve her şekilde gerçekleşebileceği ve kısıtlama yapmanın doğru olmadığı ifade edilmiştir. Okul dışı öğrenmenin okul sınırları dışında fakat yine belirli bir yer ve mekân da gerçekleşen öğrenme etkinlikleri olduğu belirtilen görüşler arasındadır. Okulda öğrenilen bilgilerin çevre ile etkileşim kurularak daha etkili ve kalıcı olmasının öğrencilere sağlayacağı katkılardan olduğu konusunda da değerlendirme yapılmıştır. Öğretmenler ve öğretmen adayları için okul dışı öğrenmenin ifade ettiği anlam alan yazında tanımlanmış olan (Avcı Akçalı,2019; Şimşek ve Kaymakçı,2015).okul dışı öğrenmenin anlamı ile benzerlik göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, okul dışı öğrenme etkinliklerini hem dersin işlenişine

hem de öğrencilere sağlamış olduğu katkı kapsamında değerlendirmişlerdir. Sosyal bilgilerin günlük yaşamla iç içe bir ders olduğunu bu yüzden de okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersi için çok önemli ve gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Okul dışı öğrenmenin, sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına ve programda belirtilen kazanımlarına uygun olduğu, derse karşı ilgi, istek ve motivasyonu artırdığı ve öğrencilerin soyut olan kavramları somutlaştırmalarında katkı sağladığı belirtilen görüşler arasındadır. Öğrencilerin kalıcı öğrenmeler gerçekleştireceği, öğrendikleri bilgileri pekiştirmeleri konusunda fayda sağlayacağı ve sosyalleşmelerini de olumlu yönde etkileyeceği ifade edilen görüşlerdendir.

Öğretmen adayları, okul dışı öğrenme etkinliklerini dersin işlenişine sağlamış olduğu katkı yönünden değerlendirirken ağırlıklı olarak öğrencilere sağlamış olduğu katkı yönünden değerlendirmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersinin yapısı ve içeriğine uygun olduğunu, öğrenilen bilgilerin gerçek yaşama aktarımında kolaylık sağlayacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin okul dışı öğrenme etkinlikleri ile yaparak ve yaşayarak kalıcı öğrenmeler elde edeceğini ve toplum içerisinde birer etkin vatandaş olarak yer alacaklarını ifade etmişlerdir.

Alan yazın incelendiğinde; Tatar ve Bağrıyanık (2012), Kulalığıl (2013), Malkoç (2014), Malkoç ve Kaya (2015) Topçu (2017), Karakaş, Özür ve Şahin (2017) ,Omca Çobanoğlu ve Cirit Gül (2018) tarafından yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlar okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin günlük yaşam içerisinde bizzat kendi öğrenmelerini gerçekleştirmeleri, kendi deneyimlerini oluşturmaları, öğrendikleri bilgileri anlamlandırmaları, somut yaşantı elde etmeleri ve kalıcı öğrenmeleri gerçekleştirmelerinde olumlu katkısı olduğu yönünde elde etmiş olduğumuz bulguları destekler nitelikte çalışmalardır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin okul dışı öğrenme etkinlikleri ile birçok bilgi ve beceriye ulaşacaklarını belirtmişlerdir. Çevrelerine karşı farkındalık kazanacaklarını, etraflarında gördükleri sorunlara karşı duyarsız kalmayacaklarını ve çözüm önerileri getireceklerini dile getirmişlerdir. Çevrelerinde var olan tarihi, doğal ve kültürel güzelliklere karşı daha bilinçli ve dikkatli davranacakları konusunda da farkındalık kazanacakları ifade edilen görüşler arasındadır. Öğrencilerin okul dışı öğrenme etkinlikleri ile mekân algılama, araştırma, iletişim ve gözlem gibi birçok beceriye ulaşacakları belirtilmiştir.

Öğretmen adayları, okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurmalarını kolaylaştıracağını, toplumsal değerlerini, ahlak kurallarını ve sosyal becerilerini de geliştireceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin etkili ve aktif bir şekilde öğrenme gerçekleştireceklerini ve öğrenmiş oldukları bilgileri çevreleriyle ilişkilendirebilecekleri konusunda da katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin çevre okuryazarlığı, araştırma ve iletişim becerileri kazanacakları da ifade edilen görüşler arasındadır.

Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde benzer sonuçların elde edildiği çalışmalar yer almaktadır. (Avcı Akçalı ve Aslan, 2011; Beldağ ve Balcı, 2017; Kabapınar ve İncegül, 2016; Keskin ve Kaplan, 2012; Meydan ve Akkuş, 2014; Öner ve Çengelci Köse, 2019; Işık, 2008; Yeşilbursa, 2008;). Ulaşılan sonuçlar okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama, farkındalık sahibi olma, tarih bilinci kazanma, mekânı algılama, araştırma, eleştirel düşünme gibi becerileri kazanmaları, birinci elden kaynaklara ulaşmaları ve aktif bir şekilde sürece dahil olmaları konusunda katkı sağladığı yönündedir.

5.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Bilişsel Yapılarına Yönelik Sonuçlar

Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplardan elde etmiş olduğumuz bulgulara göre sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir okul dışı öğrenme ortamlarına dair genel bir bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ülkemizin tarihi, doğal ve kültürel güzellikler açısından zengin olduğunu ve öğrencilerin bu konuda çok şanslı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir okul dışı öğrenme ortamlarına birçok örnek vermiştir. Verilen bu örnekler arasında öğretmenlerin gerçekleştirmiş oldukları okul dışı öğrenme etkinliklerinin yapıldığı ortamlarda yer almaktadır. Öğretmenlerin vermiş oldukları örneklerde çoğunlukla müzeler yer almaktadır. Öğretmenler okul dışı öğrenme ortamlarına genel olarak tarihi ve kültürel ortamlardan örnekler vermiş olsalar da coğrafi ortamlara da örnekler vermişlerdir.

Öğretmen adaylarının da vermiş oldukları yanıtlardan genel olarak okul dışı öğrenme ortamlarına dair bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının vermiş oldukları örnekler arasında da müze örneği çoğunlukta olmakla birlikte, birçok tarihi, kültürel ve coğrafi ortamlara örnekler vermişlerdir. Aynı zamanda öğretmen adayları derste işlenen konuya göre de ortam seçilebileceğini, çevre de ve doğa da bulunan her türlü

ortamın okul dışı öğrenme ortamlarına dahil edilebileceğini ifade etmişlerdir.

Güleç ve Alkış (2003) tarafından yapılan araştırmada müzelerin öğrenilen konuları görsellerle desteklemesi ile birlikte kalıcı öğrenmelerin gerçekleşiyor olması, öğrencilerin geçmiş dönem hakkında bilgi edinmeleri, meraklarını bizzat kendileri görerek gidermeleri, eski döneme ait gelenek, görenek ve yaşayış biçimlerini incelemeleri sonucu öğrenmeleri, milli ve manevi değerlerimizi öğrenmeleri ve geliştirmeleri açısından önemli olduğu sonucuna ulaşılmakta ve araştırmada elde etmiş olduğumuz bulguların sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, buldukları şehir içinde birçok okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler vermişlerdir. Bu örnekler arasında hem derslerinde kullandıkları hem de kullanabilecekleri ortamlar yer almaktadır. Verilen örnekler arasında ilk sırada Cacabey Camii gelmekle birlikte müzeler de yer almaktadır. Müzelere örnek olarak ise çoğunlukla Kırşehir müzesi, Kaman Arkeoloji müzesi ve Neşet Ertaş müzesi örnek olarak verilmiştir. Öğretmenler öğrencilerle birlikte Kızılırmak ve barajlara (Hirfanlı barajı) da gidilebileceğini ve gezi gözlem yöntemi ile birçok kazanıma ulaşılacağını ifade etmişlerdir.

Öğretmen adayları da buldukları şehir için birçok okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler vermişlerdir. Verilen örnekler arasında Ahi Evran-1 Veli Külliyesi, Cacabey Camii ve Kaman Japon Bahçesi çoğunlukta yer almakla birlikte, Obruk ve Seyfe Gölü, Şeker ve Petlas Fabrikaları da verilen örnekler arasında yer almaktadır.

Öğretmenler, sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini ve öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlamakla birlikte birçok kazanıma ulaşmaları konusunda da katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Öğretmenler programda ve kitaplarda doğrudan gezi gözleme değil de sanal tur gezilerine yönlendirme olduğuna da dikkat çekmişlerdir. Öğretmenlerin geneli programda okul dışı öğrenmenin yer aldığını ancak sadece teoride kaldığını, yasal prosedürlerin önlerinde engel olduğunu ve uygulama yapabilmeleri için gerekli şartların sağlanmadığını ifade etmişlerdir. Genel olarak öğretmenlerin programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğine yönelik bilgi sahibi oldukları görülmekle birlikte bazı öğretmenler kesin olarak bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Öğretmen adayları da programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgilerin soyut kavramlar içermesi bakımından okul dışı

etkinlikler ile daha etkili ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşeceği belirtilen görüşler arasında yer almaktadır. Öğretmen adayları programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğini ancak durumların her okul için aynı olmadığını, maddi ve çevresel sorunlar nedeniyle uygulama yapılamadığını belirtmişlerdir.

Tatar ve Bağrıyanık (2012), Metin ve Oran (2014) Malkoç ve Kaya (2015), Topçu (2017), Karakaş, Özür ve Şahin (2017) yapmış oldukları araştırmalar neticesinde elde etmiş oldukları bulgular ulaşılmış olduğumuz sonucu desteklemektedir. Örnek olarak verilen bu çalışmalarda okul dışı öğrenme etkinliklerinin uygulanabilmesinin önünde birçok engel olduğu, bu engellerin ise yasal prosedürler, zaman sıkıntısı, güvenlik sorunları ve maddi sorunların olduğu belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, okul dışı öğrenme etkinliklerini öğrenme alanları, ilgili konular ve kazanımlarla ilişkilendirmişlerdir. Ancak genel olarak öğrenme alanları ile ilişkilendirme yapılmış ve çoğunlukla kültür ve miras öğrenme alanı ile insanlar yerler çevreler ve bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiştir. Konu kapsamında ise hak ve sorumluluklarımız, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları gibi konular örnek verilmiştir. Öğrenme alanları ve konular ile ilişkilendirme yapılmış olmasına rağmen bazı öğretmenler ise okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgilerin bütün öğrenme alanları, konuları ve kazanımları ile ilişkilendirilebileceğini ayırt etmenin doğru olmadığını ifade etmişlerdir.

Öğretmen adayları da okul dışı öğrenme etkinliklerini sosyal bilgilerde yer alan öğrenme alanları, konuları ve kazanımları ile ilişkilendirmişlerdir. Yine çoğunlukla öğrenme alanları üzerinden ilişkilendirme yapılmış, kültür ve miras, insanlar yerler ve çevreler ve birey ve toplum öğrenme alanları ile çoğunlukla ilişkilendirilmiştir. Konu olarak ise geçmişe yolculuk ve çevremizdeki güzellikler örnek verilmiştir. Öğretmen adayları okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin çevre bilinci kazanmaları ve güçlü ve sağlıklı iletişim kurmaları konusunda da katkı sağlayacağı fikrindedirler.

5.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Uygulama Durumlarına Yönelik Sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin geneli derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler vermiş oldukları cevaplarda okul dışı öğrenme etkinliklerini tarihi ve coğrafi konularda yaptıklarını belirtmiş olsalar da ağırlıklı olarak

tarihi konularda bu etkinliklere yer verdikleri belirlenmiştir. Öğretmenler uygulama yapmadan önce nasıl bir süreç izleyecekleri konusunda da bilgi sahibidirler. Uygulamadan önce gerekli kurumlardan alınması gereken izinleri aldıklarını belirtmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin bilgiye kendilerinin ulaşacağını, tecrübe sahibi olacakları ve etkili öğrenme gerçekleşeceği ifade edilen görüşler arasındadır. Uygulama esnasında güzel bir organizasyon sayesinde herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade eden öğretmenler olduğu gibi, maddi sorunların, izin alma işlemlerinin ve prosedürlerin sorun olarak karşısına çıktığını belirten öğretmenlerde olmuştur. Okul dışı öğrenme etkinliklerini derslerinde tekrar uygulayacağını belirten öğretmenler çoğunlukta olmasına rağmen tekrar uygulamam diyen öğretmenler sebep olarak yoğun bir müfredatı ve zaman sıkıntısını dile getirmişlerdir.

Öğretmen adaylarının bir kısmı lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katıldığını ifade ederken bir kısmı katılmadığını ifade etmiştir. Katılan öğretmen adayları bu etkinliklerin kendilerine sağlamış olduğu katkıları dile getirmişlerdir. Çevrelerini tanıma, bilme ve görme imkânı sağladığı, kalıcı ve aktif öğrenmelerin gerçekleştiğini, öğrenmiş oldukları bilgileri anlamlandırdıklarını, gözlem yapabildiklerini ve ilgi, istek ve meraklarının arttığını belirtmişlerdir. Katılmadığını ifade eden öğretmen adayları ise bu tür etkinliklerin yapılmadığını, uygun ortamın olmadığını ve hoca izninin olmadığını ifade etmişlerdir.

Bu tür etkinliklere katılan öğretmen adayları kendilerine sağlamış olduğu katkının farkındalar ancak okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmayan öğretmen adayları da bulunmaktadır. Topçu' nun (2017) yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve öğretmen adayları lisans öğrenim süreçleri boyunca bu tür etkinliklerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının meslek hayatına başladıkları zaman okul dışı öğrenme etkinliklerine ılımlı yaklaşabilmeleri için aldıkları eğitim önemli olduğu gibi bu tür etkinliklerin yer verilmesine dikkat edilmelidir.

Öğretmen adayları meslek hayatlarına başladıkları zaman bu tür öğrenme etkinliklerine yer vereceklerini belirtirken, bazı öğretmen adayları ise imkanları ölçüsünde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları yapacakları etkinliklere örnek olarak müzelere, bilim ve sanat merkezlerine öğrencileri ile birlikte geziler düzenleyeceklerini, tarihi, kültürel ve doğal alanlara geziler düzenleyeceklerini ifade ederken bazı öğretmen adayları ise her türlü ortamda etkinlik

yapabileceğini belirtmişlerdir.

Topçu (2017) tarafından öğretmen adaylarının çalışma grubu olarak seçilmiş olduğu çalışma da öğretmen adaylarının meslek hayatlarına başladıkları zaman yapacakları okul dışı öğrenme etkinlikleri kapsamında ilk sırada müze gezileri ile tarihi ve kültürel ortamlara ziyaret gelmekte ve araştırmada ulaşılmış olduğumuz bulgular ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar öğretmen adaylarının ülkemizde yer alan tarihi ve kültürel ortamlar ile müzelere yönelik farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir.

Katılımcılar müfredatın çok yoğun olduğunu, ders saatlerinin az olduğunu, zaman sıkıntısından dolayı bu tür etkinliklere yer veremediklerini, ayrıca her şeyin teoride kaldığını uygulama konusunda birçok sorunla karşılaştıklarını ve gerekli imkanların verilmediğini eklemek istediklerini belirtmişlerdir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına bağlı olarak okul dışı öğrenme konusu ilgi alanına giren araştırmacılara, programın hazırlayıcısı ve geliştiricisi olan Milli Eğitim Bakanlığına, öğretmenlere ve adaylara şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğretmen adaylarına lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme faaliyetleri konusunda kapsamlı ve detaylı bilgiler verilebilir.
- Öğretmen adaylarının öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katılımları sağlanarak, gerekli olan bilgi ve beceriler kazandırılabilir.
- Öğretmenlere okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştirebilmeleri konusunda gerekli imkanlar ve destekler sağlanabilir.
- Sosyal bilgiler öğretim programında yoğun olarak verilen konular azaltılarak okul dışı faaliyetlere verilen yer artırılabilir. Öğretmenlerin yaşamış olduğu zaman sıkıntısı en aza indirilebilir.
- Özellikle sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı öğrenme ortamlarının başında müzeler ve tarihi mekânların geldiği belirtilerek bu alanlara erişim kolaylığı sağlanabilir, eğitim masrafları karşılanabilir ve ulaşım imkânları kolaylaştırılabilir. Bu tür kolaylıkların sağlanması ile birlikte öğretmenlerin okul dışı öğrenme etkinliklerine yönelik girişimleri desteklenebilir. Ayrıca müzelerde öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekecek rehberler yer alarak süreçte gerekli bilgilendirmeler yapılabilir.

- Sosyal bilgiler dersi öğretim programında okul dışı öğrenme etkinlikleri önerilmekle birlikte sonraki süreçte öğretmenlerin nasıl bir yol izleyeceği aşamalar halinde belirtilebilir ve uygun imkanlar sağlanabilir.
- Okul dışı öğrenme etkinliklerinin uygulanması aşamasında yaşanan zaman sıkıntısı için ders saatleri artırılabilir.
- Araştırmacılar öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarını baz alarak okul dışı öğrenme etkinliklerine bakış açılarını değerlendirmek amacıyla eylem araştırması yapabilirler.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B., Kılcan, B. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutumları. *İlköğretim Online*, 13(3), 746-758. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Akinoğlu, O. Yapılandırmacı Öğrenme ve Coğrafya Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 10, 73-94.
- Aktaş, V. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sanal Müze Kullanımına Yönelik Tutumları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alkış, S., Oğuzoğlu, Y. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Tarihi Çevre Bilgisinin Değerlendirilmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 23-46.
- Altan, M. Z. (1999). Çoklu Zeka Kuramı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1, 105-117.
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve Tarihi Mekanlarla Tarih Öğretimi : Tarih Öğretmenlerinin "Müze Eğitimine" İlişkin Görüşleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, B. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müzeler. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (171-186). Ankara: Pegem.
- Atayeter, Y., Tozkoparan, U. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Gezi Gözlem Yönteminin Uygulanmasına Yönelik Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Avcı Akçalı, A. , Aslan, E. (2012). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 669-688.
- Avcı Akçalı, A. , Aslan, E. (2013). Tarih Derslerinin Yerel Tarihlere ve Kaynaklarına Dayalı Etkinlikler Aracılığıyla İşlenmesinin Öğrencilerin Derse Yönelik Tutumlarına Yönelik Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 141-174.
- Ay, Ş. (2013). Öğretmen Adaylarının Proje Tabanlı Öğrenme ve Geleneksel Öğretime İlişkin Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 53-67.
- Ayas, T. ve Taştan, B. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Coğrafi Alanlar. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (189-200). Ankara: Pegem.
- Bakioğlu, B. (2017). *5.Sınıf Vücudumuz Bilmecesini Çözelim Ünitesinin Okul Dışı Öğrenme Ortamı Destekli Öğretiminin Etkililiği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Amasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
- Barlas Bozkuş, Ş. (2014). Kültür ve Sanat İletişimi Çerçevesinde Türkiye'de Sanal Müzelerin Gelişimi. *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 329-344.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14.
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (1-34). Anı.

- Bender, M.T. (2005). John Dewey'nin Eğitime Bakışı Üzerine Yeni Bir Yorum. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6(1), 13-19.
- Bilgili, A., S. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A., S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 2-33). Ankara: Pegem.
- Birinci, O. (2013). *İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Geliştirilen Doğa Eğitimi Etkinliklerinin Öğrencilerin Doğa Algılarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Bodur, Z. (2015). *Sınıf Dışı Etkinliklerin Güneş Sistemi ve Ötesi Ünitesinde Ortaokul Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarıları, Bilimsel Süreç Becerileri ve Motivasyonları Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bozdoğan, A. E., Kavcı, A. (2016). Sınıf Dışı Öğretim Etkinliklerinin Ortaokul Öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersindeki Akademik Başarılarına Etkisi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 13-30.
- Çağlar Karapınar, B., Arıbaş, K. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Doğa Eğitimi Hakkında Metaforik Algıları. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 40-66.
- Çelik, S., Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y., Doymuş, K. (2005). Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 155-185.
- Çetin, M. A., Metin, C. (2013). Mezarlık ve Şehitlik Ziyaretlerinin Tarih Bilgisi ve Bilincinin Oluşumunda ve Öğrencinin Akademik Başarısındaki Etkisi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 44-46.
- Çiftçi, T., Dikmenli, Y. (2016). Coğrafya Öğretmenlerinin Okul Dışı Coğrafya Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 363-382.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel Mekanlarda Keşfederek Öğrenme Yoluyla Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çurku, R. (2019). Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutumlarını İncelemeye Yönelik Van İlinde Bir Araştırma. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(4), 2010-2027.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Klavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Dere, İ. (2019). Sosyal Bilgilerde Sözlü Tarih. Çelikkaya, T., Öztürk Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (Ed.), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 407-431). Ankara: Pegem.
- Dere, İ. (2019). Sözlü Tarihin Eğitim Uygulamalarına Entegrasyonunda Bir Başarı Öyküsü: The Foxfire Projesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(2), 511-531.
- Doğan, Y. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih. A. Şimşek ve S. Kaymakçı

(Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss 113-131). Ankara: Pegem.

- Doğan, Y. (2019). Müze ve Çocuk: Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar. Çelikkaya, T., Öztürk Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 107-146). Ankara: Pegem.
- Ekelik, H. G. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Müze Faaliyetlerinin Programlanması (Konya Müzeleri Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Epik, C. (2004). *Müzelerin Lise Öğrencilerinin Tarih Dersi Başarıları ve Hatırda Tutma Becerileri Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ertem, B. (2015). *Görsel Sanatlar Dersinde Müzelerden Yararlanma Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Erten, Z., Taşçı, G. (2016). Fen Bilgisi Dersine Yönelik Okul Dışı Öğrenme Ortamları Etkinliklerinin Geliştirilmesi ve Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2).
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi Gözlem Metodunun Coğrafya Eğitimi ve Öğretimindeki Yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3 (2), 13-30.
- Göç, N. (2008). *Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler Derslerinde Uygulanması; Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri (Yozgat Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Güleç, S., Alkış, S. (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin İletişimsel Boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Işık, H. (2008). İlköğretim Tarih Konularının Yerel Tarih ile İlişkilendirilmesinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 290-310.
- İncegül, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabapınar, Y. (2016). Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem.
- Kalem, S., Fer, S. (2003). Aktif Öğrenme Modeliyle Oluşturulan Öğrenme Ortamının Öğrenme Öğretme ve İletişim Sürecine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(2), 433-46
- Karadoğan, S. (2016). Eğitimde Sınıf-Okul Dışı Öğrenme Uygulamaları ve Yaşanan Sorunlar. *ResearchGate*.
- Karakaş-Özür, N., Şahin, S. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinliklerin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3).
- Kaya, R., Okumuş, O. (2018). Sanal Müzelerin Tarih Derslerinde Kullanımının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish History Education Journal*, 7 (1), 113-153.

- Keçe, M. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Resmi Kurumlar. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss 283-301). Ankara: Pegem.
- Keleş, Ö. , Uzun, N., Varnacı Uzun, F. (2010). Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 384-401.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal Bilgiler Programı Tarihi ve Güncel Gelişmeler. Çelikkaya, T., Öztürk Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (Ed.), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-44). Ankara: Pegem.
- Koca, N., Daşdemir, İ. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Tur Uygulamaları. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(27). 1007-1016.
- Koç, C. (2011). Aktif Öğrenmenin Okuduğunu Anlama ve Eleştirel Düşünme Üzerindeki Etkileri. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(1)
- Metin, B., Oran, M. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 204-216.
- Meydan, A., Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29(1), 402-422.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019). Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018a). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*, Ankara.
- Oğuz, B. (2002). Mezartaşlarında Simgeleşen İnançlar. İstanbul: Av Yayınları
- Okur-Berberoğlu, E., Uygun, S. (2013). Sınıf Dışı Eğitimin Dünyadaki ve Türkiye'deki Gelişiminin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 32-42.
- Öner, G. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 'Okul Dışı Tarih Öğretimi'ne İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 89-121.
- Özdemir, P. , Akfırat, N., Adıgüzel, Ö. (2009). Bilim ve Yaratıcı Drama Eşliğinde Doğa Eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(7), 69-78.
- Özer, M. (2005). Etkin Öğrenmede Yeni Arayışlar: İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Buluş Yoluyla Öğrenme. *Bilgi*, 35, 105-131.
- Özür, N. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinliklerin Öğrenci Başarısına Etkisi*.

(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Pamuk, A. ve Pamuk, İ. (2019). Sosyal Bilgilerde Yerel Tarih. Çelikkaya, T., Öztürk Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 433-454). Ankara: Pegem.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.) *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 2-17). Ankara: Pegem.
- Safran, M., Ata, B. (1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. G.Ü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 87-94.
- Saraç, H. (2017). Türkiye’de Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına İlişkin Yapılan Araştırmalar: İçerik Analizi Çalışması. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 60-81.
- Sarı, İ. (2011). Tarih Öğretimi ve Sözlü Tarih. Safran, M. (Ed.), *Tarih Nasıl Öğretilir Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* (s. 204-209). Yeni İnsan.
- Sungur, T., Bülbül, H. (2019). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sanal Müze Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 652-666.
- Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss 1-10). Ankara: Pegem.
- Şimşek, S. (2016). Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar. N. Saylan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (1-17). Ankara: Anı.
- Şirin, A. (2008). Oluşturmacılığın Kuramsal Temelleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 17, 196-205.
- Taçıyıldız, Y. (2020). *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretimi: Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Tatar, N., Bağrıyanık, K.B. (2012). Fen Ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Okul Dışı Eğitime Yönelik Görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(4), 883-896.
- Tay, B. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını . Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.) *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 3-20). Ankara: Maya
- Thompson, P. (1999). Geçmişin Sesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turan, İ. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Müze ve Turlar. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss 189-200). Ankara: Pegem.
- Ünal, S. (1999). Aktif Öğrenme, Öğrenmeyi Öğrenmek ve Probleme Dayalı Öğrenme. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 373-378.
- Yardımcı, E. (2009). *Yaz Bilim Kampında Yapılan Etkinlik Temelli Doğa Eğitiminin İlköğretim 4 ve 5. Sınıftaki Çocukların Doğa Algularına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımı. *TÜBAR-XXIII*.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel Tarih. A. Şimşek ve S.

Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss 143-170). Ankara: Pegem.

Yıldırım, T., Yazıcı, F. (2017). Okul Dışı Tarih Öğretimi ve Sosyal Zeka Arasındaki İlişkinin Yol Analiziyle İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 733-755.

EKLER

EK 1. Araştırma İzin Belgesi

EK 2. Görüşme Formu

EK 3. Veli İzin Belgesi

EK 4. Gezi Bilgi Formu

EK 5. Katılımcı Listesi

EK 6. Okul Gezileri Çerçeve Sözleşmesi

EK 7. Gezi Planı

EK 1. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
KIRŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 24512418-605.01-E.14919549
Konu : Ümmügülsüm TORUN'un
Araştırma izni

15/10/2020

VALİLİK MAKAMINA

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 23.03.2020 tarih ve 234791 sayılı yazıları ile; Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ümmügülsüm TORUN'un "Okul Dışı Tarih Öğretiminin Sosyal Bilgiler Dersine Uygulanabilirliğine Dair Öğretmen Görüşleri" konulu araştırmayı yapma isteği bildirilmektedir.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ümmügülsüm TORUN'un; merkeze bağlı ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih 1563890 sayılı (2020/2 nolu genelge) emirleri doğrultusunda, araştırmanın, yüz yüze eğitim öğretime ara verilmesi göz önüne alınarak örgün eğitimin tam olarak başlamasıyla birlikte ilgili denetimi okul/kurum idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının sorumluluğunda, müdürlüğümüz tarafından mühürlenmiş görüşme formlarının uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Şevket KARADENİZ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
15/10/2020

Adnan KAYIK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres: Yenice Mahallesi 182. Sokak No2 / P.K.40100
Merkez/KIRŞEHİR
Elektronik Ağ: kirsehir.meb.gov.tr
e-posta: kirsehirmem@meb.gov.tr

Bilgi için: Sevim AKGÜL/Şef

Tel: 0 (386) 213 51 50
Faks: 0 (386) 213 10 03

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden d943-aa05-349b-9100-3502 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. GÖRÜŞME FORMU

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL DIŞI ÖĞRENMEYE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Görüşme Formu

Değerli öğretmenler ve öğretmen adayları, bu görüşme formu ile elde edilen bilgiler sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik görüşleri ile ilgili bir yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacaktır. Görüşmeye katılan kişilerin bilgileri etik ilkeler açısından saklı tutulacaktır. Görüşmeye katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ümmügülsüm TORUN

*Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi*

A. Katılımcının Kişisel Bilgileri

A1. Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek

A2. Mesleki Kıdeminiz: ( ) 0-5 yıl ( ) 6-10 yıl ( ) 11-15 yıl ( ) 16 yıl +

A3. Mezun Olunan Fakülte: ( ) Eğitim Fakültesi ( ) Fen Edebiyat Fakültesi ( ) Diğer (.....)

A4. Mezun Olunan Branş: ( ) Coğrafya ( ) Tarih ( ) Sosyal Bilgiler ( ) Diğer (....)

A5. Okul Dışı Öğretime Yönelik Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu: ( ) Evet ( ) Hayır

B. Görüşme Soruları

B.1. Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Farkındalık Durumları

- 1- Okul dışı öğrenme sizin için ne anlam ifade etmektedir?
- 2- Okul dışı öğrenme etkinliklerinin sosyal bilgiler dersinin işlenişine ne gibi katkıları olabilir?
- 3- Okul dışı öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere hangi bilgi ve becerileri kazandırabilir?

B.2. Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Bilişsel Yapıları

- 4- Sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamları nerelerdir?
- 5- Bulduğunuz şehirde okul dışı öğrenme etkinlikleri yapabileceğiniz ortamlar nerelerdir?

6- Sosyal bilgiler öğretim programında okul dışı etkinlikler önerilmekte midir?

7- Okul dışı öğrenme etkinlikleri sosyal bilgiler dersinin hangi öğrenme alanları/ kazanımları/konuları ile ilişkilendirebilir?

B.3. Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Uygulama Durumları

B.3.1. Öğretmenlere Yönelik Sorular

8- Derslerinizde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiniz mi?

Evet ise;

- Okul dışı öğrenme etkinliklerini hangi konu kapsamında gerçekleştirdiniz?
- Nasıl bir süreç izlediniz?
- Öğrencilere katkısı açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştirirken ne gibi sorunlarla karşılaştınız?
- Derslerinizde uygulama sıklığınız nedir? Tekrar uygular mısınız? Niçin?

Hayır ise;

- Neden yer vermediniz?

B.3.2. Öğretmen Adaylarına Yönelik Sorular

8- Lisans öğreniminizde okul dışı öğrenme etkinliklerine katıldınız mı?

- Katıldıysanız size ne gibi katkıları olmuştur?
- Katılmadıysanız niçin katılmadınız?

9-Öğretmenlik mesleğine başladığınızda okul dışı öğrenme etkinliklerine derslerinizde yer verir misiniz?

- **Evet ise;** okul dışı öğrenmeye yönelik yaptırmayı düşündüğünüz/ yaptıracağınız etkinlikler neler olabilir?
- **Hayır ise;** buna neden olan etkenler nelerdir?

Ekleme istediğiniz başka bir şey var mı?

.....
.....
.....
.....

EK 3.VELİ İZİN BELGESİ

VELİ İZİN BELGESİ

Velisi bulunduğum.....sınıfı.....nolu.....isimli öğrencinin ... / ... / 20.. tarihinde/ .../ ... / 20.. - ... / ... /20.. tarihleri arasında planlanan.....çalışmasına/gezisine/toplum hizmetine katılmasında herhangi bir sakınca görmediğimi bildiririm. ... / ... / 20...

(İmza)

Veli

Adı Soyadı

Adres :

Tel :

e-Posta:

EK 4. GEZİ BİLGİ FORMU

GEZİ BİLGİ FORMU

GEZİ BİLGİ FORMU	
GEZİYİ DÜZENLEYEN OKUL	
GEZİNİN TARİHİ	
GEZİLECEK YERLER	
GEZİDEN SORUMLU YÖNETİCİ VE ÖĞRETMENLER İLE VARSA GÖNÜLLÜ VELİLER	
GEZİNİN AMACI	
GEZİYE KATILACAK ÖĞRENCİ SAYISI	
ARAÇ/FİRMA BİLGİLERİ	
KONAKLAMA YERİ	
GEZİ ÜCRETİ	

.....

Okul Müdürü

Tarih-İmza-Mühür

EK 6. OKUL GEZİLERİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ

EĞİTİM KURUMU GEZİLERİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ

Sözleşmenin tarafları

MADDE 1- Bu sözleşme, ... Anaokulu/İlkokulu/Ortaokulu/Lisesi ile yüklenici acente/firma ..... arasında aşağıda yazılı şartlar dâhilinde yapılmıştır.

Taraflara ilişkin bilgiler

MADDE 2-

2.1. Eğitim kurumunun adresi : ..... olup

Tel ve Belgegeçer No:.....dir

Elektronik Posta Adresi : .....dir.

2.2. Yüklenici acente/firmanın tebligat adresi : ..... olup

Tel ve Belgegeçer No:.....dir,

Elektronik Posta Adresi : .....dir.

2.3 Madde 2.1 ve 2.2’de belirtilen adreslerin değişiklikleri usulüne uygun şekilde karşı tarafa tebliğ edilmedikçe en son bildirilen adrese yapılacak tebliğ ilgili tarafa yapılmış sayılır.

İşin tanımı

MADDE 3-

3.1. Sözleşme konusu iş; ..... Anaokulu/İlkokulu/Ortaokulu/Lisesi öğretmen, öğrenci ve velilerinden oluşan gezi grubunun .....’ya düzenleyecekleri geziye ilişkin sözleşmenin konusunu oluşturmaktadır.

3.2. Gezinin süresi: Gezi, ... /... / 20... saat: .....’da hareket, ... / ... / 20.. saat : .....’da dönüş olmak üzere toplam ..... gece .....gündüzdür.

3.3. Yol güzergâhı ve gezilecek yerler: Gezi Planında (EK- 9) açıklandığı biçimdedir.

Ulaşım biçimi

MADDE 4- Geziler, sigorta ve yolcu güvenliği sağlanmış karayolu, demiryolu, hava ve deniz ulaşım araçları ile düzenlenebilir.

Gezi ücreti ve ödeme şekli

MADDE 5-

5.1. Gezi ücreti, sigorta ve vergiler dahil toplam .....TL’dir. Bu iş için sözleşme bedelinin % ....’u oranında ön ödeme sözleşmenin imzalanmasını müteakip ..... iş günü içerisinde; kalan ücret ise işin bitimini müteakiben .....iş günü içerisinde yükleniciye ödenecektir.

5.2.Yüklenici, sözleşmenin tamamen ifasına kadar, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerde artışa gidilmesi veya yeni mali yükümlülüklerin ihdası gibi nedenlerle fiyat farkı verilmesi talebinde bulunamaz.

5.3. Sözleşmenin hiç gerçekleşmemesi hâlinde, sözleşme okul idaresince tek taraflı feshedilir ya da gereği gibi ifa edilmemesi okul kusuruna veya mücbir bir sebebe dayanıyorsa gezi planı doğrultusunda gerçekleşen hizmet oranında karşılıklı iyi niyet çerçevesinde uzlaşarak ödeme yapılır.

Vergi, resim ve harçlar

MADDE 6- Sözleşme kapsamındaki işlerle ilgili her türlü vergi, resim ve harçlar yükleniciye aittir.

Sorumluluklar

MADDE 7-

7.1. Yüklenici sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sorumludur.

7.2. Gezi sırasında, yüklenicinin sözleşmenin esaslı unsurunu oluşturan hizmetlerden bir veya birkaçını sağlamaması ya da sağlamayacağını anlaşıldığında, yüklenici, gezinin devam etmesi için okula ilave

maliyet getirmeyen eş değerde alternatif tedbirler alır ve sözleşmede yer alan hizmetler ile sunulan hizmetler arasındaki ücret farkını tazmin edemez.

7.3. Yukarıda belirtilen tedbirleri almak mümkün değilse ya da bunlar haklı nedenlerle eğitim kurumu tarafından kabul edilmez ise yüklenici, eğitim kurumunun hareket yerine veya kabul edeceği herhangi bir dönüş noktasına geri dönmesi için aynı gün eş değerde ulaşım imkânı sağlar. Tüketicinin yaptığı tüm ödemeleri iki gün içinde iade eder ve gerekli hâllerde tüketicinin zararını tazmin eder.

7.4. Yüklenici bu işte her bir araç için..... sürücü, rehber gerektiren gezilerde ..... rehber bulunduracaktır. Personelde bir değişiklik olması durumunda gezi öncesinde eğitim kurumu yönetimi bilgilendirilerek değişen personele ilişkin belgeler ibraz edilecektir.

7.5. Gezi sırasında başka bir araç veya personele ihtiyaç duyulması durumunda gezi kafiye başkanı bilgisi dâhilinde yüklenici tarafından gerekli tedbirler ivedilikle alınacaktır. Bu çerçevede kullanılacak araç ve görevlendirilecek personel sözleşmede belirtilen nitelikleri haiz olacaktır.

7.6. Yüklenici sözleşme konusu iş ile ilgili çalıştıracağı personele ilişkin sorumlulukları ilgili mevzuatın bu konuyu düzenleyen emredici hükümleri doğrultusunda aynen uygulamakla yükümlüdür.

7.7. Yüklenici, taahhüdün sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmemesi ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan doğrudan sorumludur. Bu zarar ve ziyan genel hükümlere göre yükleniciye ikmal ve tazmin ettirilir.

7.8. Eğitim kurumu gezilerinde; 1 kafiye başkanı ve 40 öğrenciye kadar en fazla 2 öğretmen görevlendirilir. Sorumlu öğretmen sayısı özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için 10 öğrenciye kadar en az 2, okul öncesi eğitim kurumlarında her grup için en az 1 öğretmen olacak şekilde belirlenir.

7.9. Gezi etkinliklerinin hiçbir aşamasında geziye katılması önceden planlanan yönetici, öğretmen, öğrenci ve veliler ile rehber ve sürücü gibi diğer görevliler dışında başka kişiler kesinlikle ulaşım araçlarına alınmayacaktır.

Mücbir sebepler

MADDE 8- Geziye çıkmadan ve gezi sırasında gezinin gerçekleşmesini olumsuz etkileyecek nitelikte meydana gelebilecek herhangi bir siyasi olay, grev, afet, hava şartları ve devletlerarası ilişkilerde yaşanan olumsuzluklar mücbir sebep olarak kabul edilir ve ilgili hükümlere göre karşılıklı olarak feshedilir. Araç arızası veya kazasına bağlı sebeplerde aynı özelliklerde yeni bir araç sağlanır.

Sözleşmenin feshi ve devri

MADDE 9- Yüklenicinin sözleşmeyi feshetmesi hâlinde okul, uğradığı zarar oranında tazminat hakkına sahip olur. Ayrıca yüklenici okulun o güne kadar yaptığı tüm ödemeleri ve okulu borç altına sokan tüm belgeleri on gün içinde okula iade eder.

Bildirim

MADDE 10- Eğitim kurumu, sözleşmenin hiç gerçekleşmemesi ya da gereği gibi ifa edilmemesi hâlini, hizmetin ifa edilmesi gerektiği ya da ifa edildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde yükleniciye bildirmek zorundadır.

Sözleşmenin ekleri MADDE 11- 11.1. Sözleşmeye, düzenlenecek gezide aslı görülerek yüklenici ve eğitim kurumu müdürlüğüne onaylanacak aşağıdaki belgelerin birer örneği eklenir:

- a)Yükleniciye ait “İşletme Belgesi” veya yüklenicinin faal seyahat firması olduğunu gösteren belge.
- b)Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilen “Seyahat Acentesi İşletme Belgesi”.
- c)Karayolu Taşıma Yönetmeliğinde belirtilen; otobüs ve otomobille tarifeli ve/veya tarifersiz uluslararası ve yurtiçi yolcu taşımacılığı yapacak gerçek ve tüzel kişilere verilen B2 ya da otobüs ve otomobille tarifeli ve/veya tarifersiz yurtiçi yolcu taşımacılığı yapacak gerçek ve tüzel kişilere verilen uygun D2 yetki belgesi.
- ç) (Değ. 12/09/2019 tarihli ve 30886 RG) Araç sürücüsünün/sürücülerinin “Sürücü Belgesi” ile yurtiçi gezilerde “Mesleki Yeterlik Belgesi (SRC1/SRC2)”, yurt dışı gezilerde ise “Mesleki Yeterlik Belgesi (SRC1)”, son beş yıl içinde alınmış ve hâlen geçerli olan “Psiko-teknik Raporu”, okul servis araçlarının kullanılması durumunda ayrıca “MYK Mesleki Yeterlilik Belgesi”. Kamu araçlarının kullanılması hâlinde sürücüsünde “Psiko-teknik Raporu” aranmaz.
- d)Araç sürücüsü/sürücülerin, muavin/muavinlerin, rehber kişi ve gezide görev alacak diğer personelinson altı ay içinde alınmış adli sicil kaydı belgesi ile Okul Servis Araçları Yönetmeliğinde belirtilen suçları işlemediklerine ilişkin beyanı (EK-10).
- e)Trafığe çıkış tarihi itibarıyla 10 yılını tamamlamamış olması kaydıyla “Araç Tescil Belgesi”, AraçTescil Belgesinde yer alan ilk muayene geçerlilik tarihi geçmiş ise ayrıca “Araç Muayene Raporu” ile “Motorlu Araç Trafik Belgesi”.
- f)Araçların “Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigorta Poliçesi” ve “Karayolu Yolcu TaşımacılığıZorunlu Koltuk Ferdî Kaza Sigorta Poliçesi”.
- g)Araç, yüklenici tarafından kiralanmış ise “Araç Kiralama Sözleşmesi”nin bir örneği veya e-Devletüzerinden alınmış çıktısı.
- ğ) Görevlendirilmesi hâlinde tur rehber/rehberlerine ait “Profesyonel Turist Rehberi Kimlik Kartı”. **11.2.** Gezi planı ve geziye katılanların T.C. Kimlik Numaralarının yazıldığı liste.

Eğitim kurumu servis araçları

MADDE 12- Tahditli plakalı otobüsler okul servis aracı olarak kullanılmaları hâlinde hizmet vermekte olduğu eğitim kurumunun öğrencilerini, okul idaresince düzenlenen veya iştirak edilen gezi, tören, kutlama ve benzeri amaçla mücavir alanı dâhil belediye sınırları dışına Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde götürüp getirebilir.

Hüküm bulunmayan hâller

MADDE 13- Bu sözleşme ve eklerinde hüküm bulunmayan hâllerde ilgili mevzuata ve Bakanlıkça bu konuda yapılan düzenlemelere göre hareket edilir.

Anlaşmazlıkların çözümü

MADDE 14- Bu sözleşme ve eklerinin uygulanmasından doğabilecek her türlü anlaşmazlığın çözümünde, uzlaşamadığında ..... mahkemeleri ve icra daireleri yetkilidir.

Özel hüküm MADDE 15- İşin nevi ve diğer gerekli görülen hususlara burada yer verilir.

.....
.....

Yürürlük

MADDE 16- Bu sözleşme, taraflarca imzalandığı tarihte yürürlüğe girer. Bu sözleşme, ... (.....) maddeden ibaret olup eğitim kurumu ve yüklenici tarafından ekleriyle birlikte tam olarak okunup anlaşıldıktan sonra ...../...../ 20... tarihinde birlikte imzalanmıştır.

EĞİTİM KURUMU YÖNETİMİ

EK 7. GEZİ PLANI

GEZİ PLANI

Eğitim Kurumunun Adı			
Gezi Tarihi			
Gezi Yeri			
Geziye Çıkış Saati			
Geziden Dönüş Saati			
Gezi Kafile Başkanı			
Takip Edilecek Yol			
Gezinin Amacı			
Gezinin Konusu			
Gezi İçin Öğrencilere Verilecek İnceleme-Araştırma Görevi			
Değerlendirme			

GEZİYE KATILACAK SINIFLAR VE ÖĞRENCİ SAYILARI

Sıra No	Şube	Kız	Erkek	Toplam	
1					
2					
3					
4					
5					
Toplam					

GEZİYE KATILACAK SORUMLU VE REHBER ÖĞRETMENLER

Sıra No	Adı ve Soyadı	İmzası
1		
2		
3		
4		
5		
6		

GEZİYE KATILACAK ARAÇLAR

Yüklenici Firma/Acente Adı :		B2 / D2 Yetki Belgesi No:	
İşletme Belgesi No:		Mesleki Yeterlik Belgesi (SRC1 / SRC2) No:	
TÜRSAB Belge No:			
Şoförün Adı ve Soyadı		Araç Plakası	Model Yılı
1			
2			
3			
4			

Ayrıntıları yukarıda belirtilen bir gezi düzenlemek istiyorum/istiyoruz.

Arz ederim/ederiz.

OLUR

.../.../20...

.../.../20..

.....
.....

(Adı-Soyadı, İmza)

(Adı ve Soyadı, İmza, Mühür)

Öğretmen/Öğretmenler

Eğitim Kurumu

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Ümmügülsüm TORUN

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yayınlar :

Torun, Ü. ve Mercimek, Y. (2019). *Değişen Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı Hakkında Akademisyen Görüşleri*, 8. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu' nda sunulan sözlü bildiri. Ankara.

Yıldırım, T. ve Torun, Ü. (2019). *Türkiye' de Kanıt Temelli Öğrenme Alanında Yapılan Araştırmalarda Bir Eğilim Çalışması*, 8. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu' nda sunulan sözlü bildiri. Ankara.

Yıldırım, T., Torun, Ü., Paksoy, A. ve Çabuk, A. (2019). *Türk Tarih Kongrelerinde Tarih Eğitimi*, VI. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu' nda sunulan sözlü bildiri. Bolu.

Yıldırım, T. ve Torun, Ü. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenmeye Yönelik Görüşleri*, 3. Uluslararası 23 Nisan Bilimsel Çalışmalar Kongresi' nde sunulan sözlü bildiri. Ankara.